

Izhaja vsako soboto — Izdaja Tiskovni konzorcij »Ljudske pravice« — Direktor konzorcija in odgovorni urednik Tomo Brejc Uredništvo: Tomšičeva ulica 9 Uprava: Kopitarjeva ulica 2 — Telefon uredništva št. 59 81—59 89, uprave 53 61—52 65 — Telefon naročniškega oddelka št. 30 30 — Telefon oglasnega oddelka št. 36 85 — Štev. ček računa 604 90821-0 — Mesečna naročnina 60 din, trimesečna 165 din, polletna 300 din, letoletna 600 din — Poštni predal 42 — Tisk tiskarne »Ljudske pravice«

Ljudska
PRAVICA

Proletarci vseh dežel, združite se!

GLASILO KOMUNISTIČNE PARTIJE SLOVENIJE

IZ VSEBINE:

Naši odlikovanci z Redom narodnega heroja

Milan Brezovar: Z razstave NOB v počastitev jesiških brvborcev

Ing. Hugo Keržan: O problemih delavskega upravljanja v gradbenih podjetjih

M. S.: Iz velike tovarne aluminija na Ptujskem polju

Vlado Golob: Radio Ljubljana in jazz

I. D.: Delo Ljudske univerze na Jesenicah

Egon Tomc: Tedenski zunanjepolitični pregled

Prof. M. Podgornik: Pomoč »svete stolice« politiki rimske vlade

M. O.: Ameriški demokrati pred odločitvijo

Jože Štok-Korotan: Osvoboditev Gornje Savinjske doline

Po reorganizaciji mestnih terenskih OPO

Številni politično organizacijski ukrepi CK KPJ v zadnjem obdobju, ki naj še v večji meri zagotovijo množični vpliv Partije, pospešujejo obenem tudi preokret v načinu dela partijskih organizacij in jih politično še bolj usposablja za zavestnejše in še odločnejše izvrševanje številnih nalog graditve socializma pri nas.

Ti ukrepi se nanašajo na notranji organizacijski sestav, politično vlogo in družbeno funkcijo Partije ter s tem zagotavljajo njen vpliv na vseh področjih življenja, obenem pa zavirajo drobnopartitno operativno reševanje gospodarsko upravnih nalog in njeno neposredno vmesavanje. Ti ukrepi so utemeljeni zlasti še glede na poglobljanje socialističnega demokratizma, da se zagotovi čimbolj uspešna borba proti birokratskim pojavom v gospodarstvu, državni upravi in sami Partiji.

Od vseh ukrepov kot je odprava profesionalizma v Partiji, ukinitvev grup in sektorjev dela ter komitejev v gozdarstvu in železniškem prometu itd. pa

je glede na njihovo izvedbo značilna predvsem reorganizacija OPO po mestnih terenih. Pri tej je namreč v največji meri prišla do izraza le organizacijsko tehnična praktičistična izvedba.

Reorganizacija terenskih OPO je bila namreč nujna spričo šibkega sestava, organizacijskih in politično mobilizacijskih slabosti ter neopredeljenega področja delavnosti. Zato je bilo potrebno te člane preusmeriti na druga, zlasti kulturno prosvetna in vzgojna ter komunalna področja, kjer je vpliv naprednih idej šibkejši, sovražnik pa v svoji škodljivski dejavnosti aktivnejši. Treba pa je bilo usmeriti posameznike tja, za kar imajo več smisla, veselja in volje do dela. Naloga je bila vsekakor politično važna, organizacijsko pa teže izvedljiva. Izvršena je doslej v vseh mestih (razen v Kranju), vendar z dokajšnjimi slabostmi in posledicami.

Slabosti so se začele že v komitejih, ker niso globlje presodili nujnosti in važnosti te reorganizacije in tudi ne

konkretnih prilik, v katerih so živeli in delali ti člani. Dalje niso zagotovili solidnega in širokega političnega tolačenja vzrokov in namenov te reorganizacije ter skrbno naprej predvideli obstojče, ali pa nove partijske organizacije, kamor bi te člane vključili in koristneje zaposlili, tako da bi se z vsakim prej osebno pomenili, kam teži, kaj ga veseli in kje bo čimbolj koristno in z veseljem delal.

Komiteji tudi niso upoštevali mentalitete teh članov in dejstva, da so spričo mnogih številnih objektivnih in subjektivnih slabosti terenske partijske organizacije zasle v močno familiarnost, ozkost in samotarsko životarnjenje. In zato tudi v večini primerov niso bile več torišče politične akcije, čeprav je bilo med njimi precejšnje število članov z daljšim stažem in lepo borbeno preteklostjo. Zato nove situacije ti člani niso razumeli, upirali so se spremembi, češ da je dosedanji način njihovega dela najprimernejši, da so se navadili delati skupaj, se sestajajo kot gospodinje (v pretežnem številu) in zanje ugodnem času, tu jim je nablíže, itd. Končno so pristajali na vključitev v najbližje organizacije po ustanovah in podjetjih.

Le organizacijsko tehnično pojmovanje naloge in težnja po formalni in hitri izvršitvi je imelo za posledico še večjo pasivnost, in celo odpadanje, saj je zlasti v Mariboru in v Ljubljani na desetine primerov, ko so člani KP terenskih OPO ne povežajo več ali pa izostajajo od sestankov ter celo vračajo partijske knjižice. Zelo se pritožujejo, da na sestanke v podjetja ter ustanove težko hodijo, spričo zanje neugodnega časa, nadalje da so tu zapostavljeni, da se jih branijo, češ kaj bomo še z vami, saj ne poznate problemov in ne bo iz tega nič koristnega za nas in ne za vas.

Te člane so pretežno dodeljevali v podjetja in ustanove, zlasti pa je nesmiselno čezmerno vključevanje le v nekatere OPO. N pr. k OPO Tobačne tovarne Ljubljana, ki je štela 62 članov KP je bilo iz terena priključenih še 26 članov KP iz terenskih OPO. OPO Osnovna šola Vrtača, ki je štela 6 članov KP se je priključilo še 38 članov KP. OPO šola na Viču, ki je štela 10 članov KP je bilo priključenih še 29 članov KP. V Društvo prijateljev mladine za Bežigradam je bilo priključenih 60 članov KP. To so v pretežni večini gospodinje. Sličnih primerov je še.

Nekateri komiteji so ravnali bolj smotro in zaposlili te člane pri vzgojnih in kulturno prosvetnih ter komunalnih vprašanjih s tem, da so jih dodelili v OPO vzgojiteljev po šolah, DID,

Jaslih, KUD in fizikturnih društvih, zlasti pa še v Društvih prijateljev otrok. Ob solidni usmeritvi, konkretizaciji njihovih nalog, po upostavitvi novih OPO, kjer je bilo to potrebno, se je začel položaj vidno izboljševati, disciplina in zavest pa raste. MK Celje jih je največ usmeril v potrošniške zadruge, DID in jasli, RK II. Ljubljana pa poleg tega precej v Društvo prijateljev mladine in šole (a le manjše število zainteresiranih in razgledanih staršev). Slično je ravnal tudi MK Jesenice, kar se ugodno odraža. Ostali komiteji, zlasti v Mariboru, Kranju (ki sploh še ni izvedel reorganizacije) in večina rajonskih komitejev v Ljubljani pa bodo morali zaradi nastalih slabosti ob reorganizaciji terenskih OPO in da bi preprečili nadaljnjo demoralizacijo članov, ponovno in konkretno pregledati vsak primer in s ponovnim tolmačenjem ter primerno prugrupacijo v zgornjem smislu popraviti sedanjí položaj. Zanimariti pa ne bodo smeli tudi tistih, ki so zaradi že omenjenih okoliščin že izpadli ali pa omahujejo.

Končno se je treba posebej dotakniti še OPO po posameznih šolah, kjer jih doslej z redkimi izjemami nismo imeli, ki pa se kažejo tam kjer so, izredno koristne in prav nujne. Za razliko od tega, ko smo imeli doslej le skupne vzgojiteljske OPO iz več šol, se OPO na posamezni šoli — pa če priključimo k vsaki še 4 do 8 res pri-

mernih članov KP iz bivših terenskih OPO, ki imajo otroke v šoli ter smisel in veselje do vzgojnih vprašanj — bolj neposredno prizadevajo za ugodno politično situacijo na zavodu, organsko povezujejo šolo z domom preko šolskih svetov, razrednih konferenc, predavanj in posvetovanj, obenem pa konkretno računajo tudi z mladinsko in pionirsko organizacijo. To potrjujejo že dosedanji rezultati dela na tistih šolah, kjer so OPO. Primer: Osnovna šola Ivana Cankarja v Mariboru, Osnovna šola za Bežigradam v Ljubljani, dalje osnovna šola na Vrtači, osnovna šola na Ledini, gimnazija v Kranju, Klasična gimnazija v Ljubljani in druge.

Ti dve omenjeni, po svojem pomenu zelo važni vprašanji partijski komiteji po mestih nikakor ne smejo smatrati za suhi organizacijski, ampak notranji politični vprašanji, zato jim morajo posvetiti več pozornosti.

NAŠI NARODNI HEROJI

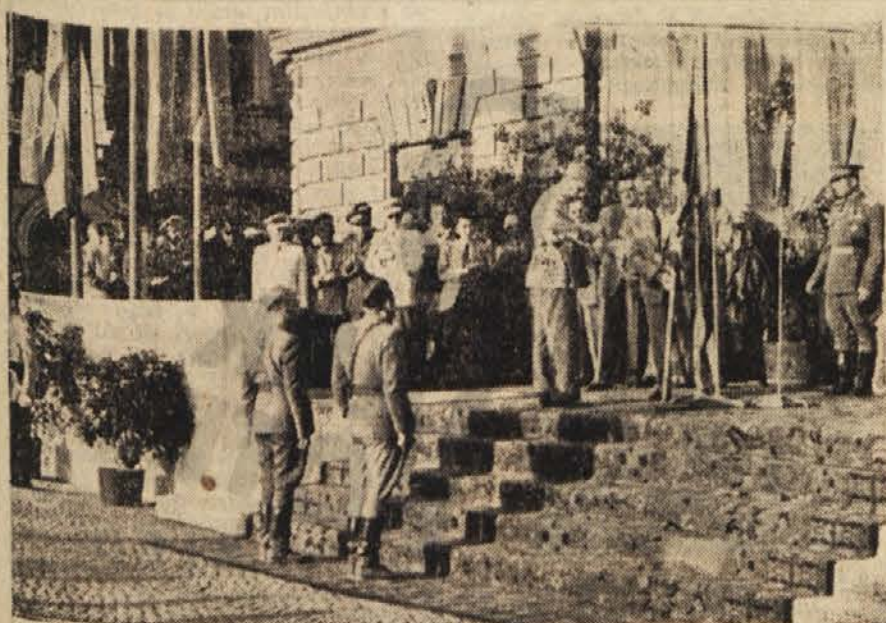
Beograd, 21. julija. — Prezidij Ljudske skupščine FLRJ je izdal ukaz, s katerim se za brezprimerni heroizem v boju proti ljudskim sovražnikom in dokazano junaštvo ter zasluge med narodnoosvobodilno borbo od 1941 do 1945 odlikujejo z Redom narodnega heroja: **Jože E. Borštnar**, podpredsednik glavnega odbora Zveze borcev narodnoosvobodilne vojne LR Slovenije; **Anton A. Dežman**, podpolkovnik JLA; **Franc F. Hočevar**, polkovnik JLA; **Dušan D. Kveder**, generalni podpolkovnik JLA; **Boris F. Kidrič**, predsednik Gospodarskega sveta vlade FLRJ; **France Leskošek**, minister, predsednik Sveta za industrijo LR Slovenije; **Ivan Maček**, podpredsednik vlade in predsednik Gospodarskega sveta LR Slovenije; **Franc F. Stadler**, podpolk. JLA, in **Peter F. Stante**, generalni major JLA.

Beograd, 21. julija. — Z ukazom Prezidija Ljudske skupščine FLRJ so odlikovani za brezprimerni heroizem v boju proti ljudskim sovražnikom in dokazano junaštvo ter zasluge med narodnoosvobodilno borbo od 1941 do 1945 z Redom narodnega heroja: **Franc F. Bukovec**, **Rezka T. Dragar** in **Ivan M. Skvarča**.

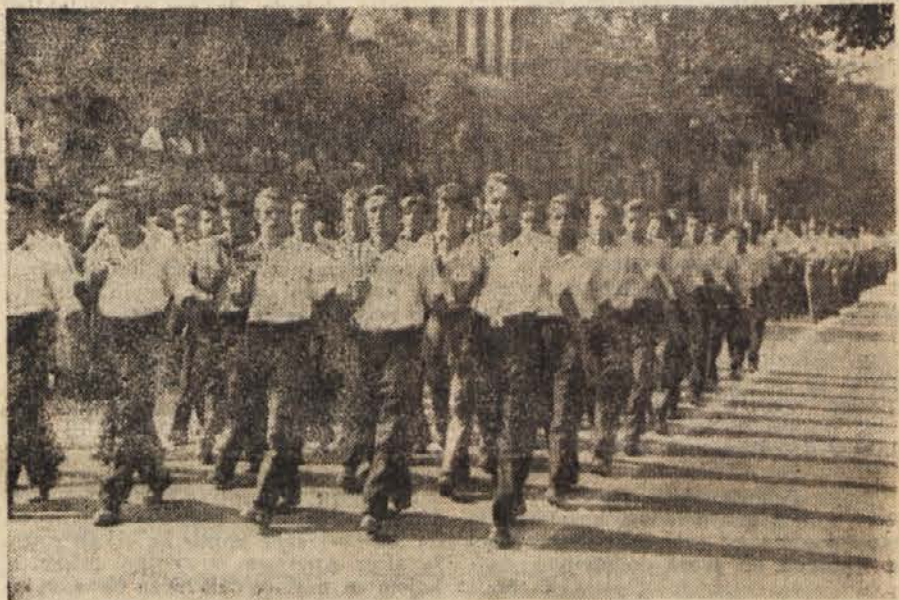
Ob našem največjem prazniku, dnevu vstaje slovenskega naroda je Prezidij Ljudske skupščine FLRJ odlikoval dvanajst najzastušejših borcev Slovenije z redom narodnega heroja. To visoko priznanje našim junakom osvobodilne borbe in voditeljem našega naroda je vse ljudstvo sprejelo z velikim veseljem. V našem narodu živi in bo živel spomin na tiste težke a vendar najslavnejše dni v naši zgodovini, ko smo skupno z vsemi jugoslovanskimi narodi ustali na odločen upor proti suženjstvu in hlapčevanju tujemu okupatorju, v boj za svojo svobodo in neodvisnost. Ob naših pesteh in odločnosti se je razbila v prah pravljica o pokorjeni Evropi in nepremagljivosti fašistične armade, s svojo borbo smo pokazali vsemu svetu, kako se znamo boriti za svojo svobodo. In prav v tej borbi so zrasli in se pod vodstvom Partije vzgajali naši najboljši tovariši — narodni heroji.

Slovenski narod ne bo nikoli pozabil na lik junaške borke Rezike Dragar, ki je že v stari Jugoslaviji na nešteti primerih pokazala svojo razredno zavednost in ki ni klonila niti pred najtežjim nečloveškim mučenjem. Partija jo je vzgojila v brezmejni ljubezni do svobode in svojega naroda in v svoji globoki veri v zmago pravične stvari je še zadnji trenutek svojega življenja pokazala kakšen mora biti član Partije in borec. Tako kot Rezika je nepozabna tudi lik narodnega heroja Bukovca, ki je iz preprostega delavca zrasel v enega najboljših partizanskih borcev in komandantov. Velika osebna hrabrost in smisel za poveljevanje združena z izredno skrbjo za vzgojo novih partizanskih borcev in partijskih kadrov je tisto kar je odlikovalo naše najboljše sinove. V osehah tovariša Luke - Franca Leskoška, Borisa Kidriča, Ivana Mačka, Kvedra, Stanteta, Stadlerja, Borštnarja, Skvarče, Tončka Dežmana in Hočevarja ima slovenski narod svoje najboljše sinove na katere je upravičeno ponosen in katerim je tudi iskreno hvalen za vse, kar so žrtvovali in z veliko ljubeznijo naredili zanj.

Tovarišem, ki so te dni prejeli to visoko priznanje našega ljudstva iskreno čestitam, padlim tovarišem narodnim herojem pa obljubljam, da ne bomo nikoli pozabili njihovih žrtev in da se bomo na njihovih primerih učili ljubiti in braniti svojo domovino.

S svečane predaje zastav partizanskih patrolj na Trgu revolucije

Obvezniki predvojaške vzgoje v fizikturni paradi na Dan vstaje

Za boljšo vsebino dela mladinske organizacije

Eno osnovnih vprašanj mladinske organizacije je vprašanje vsebine nje-nega dela. Gotovo je, da je treba prav v današnjem času še posebej usmerjati življenje Ljudske mladine čedalje bolj v smeri politične borbe za socializem. Vsakršno administrativno poseganje v delo mladine, pa tudi administrativni način dela mladinske organizacije same, lahko samo škoduje, ne pa koristi. Ljudska mladina je politična organizacija in kar velja za vse politične organizacije, mora veljati tudi za mladinsko organizacijo, v kateri je in mora biti osnovno sredstvo v njeni borbi — politična ideološka vzgoja. Marsikje se še danes pojavlja mnenje, da je posamezne pojave mogoče reševati administrativno. V nekem podjetju v Mariboru so na primer dalj časa prirejali ne ravno preveč moralne plesne in namesto, da bi se mladinska organizacija postavila po robu, je čakala, da oblast te vrste začne prepovedi. Več je primerov, ki kažejo to težnjo po administrativnih ukrepih v delu mladinske organizacije. Mladinske zabave, na katerih so navzoči tudi starši in profesorji, sicer niso nič slabega. Toda ne gre za to, da z navzočnostjo staršev in profesorjev onemogočamo razne neumnosti, gre za to, da vzgajamo poštene in dobre ljudi, ki ne bodo takšni zaradi tega, ker bi se bali napraviti kaj slabega. Naloga mladinske organizacije je prav v tem, da zgradi mladince z močno notranjo moralno silo, to je mladince, ki se bo pravilno obnašal tudi brez nekega posebnega nadziranja. Ne gre torej za to, da bi bila udeležba staršev in profesorjev na zabavah nekaj slabega, marveč za to, da se s takim načinom dela mladinska organizacija premalo usmerja k vzgoji poštene in moralno dobrega mladince, zanašajoč se na kontrolo.

N. pr. slabega stanja na šoli, kjer vzgaja kak učitelj ali profesor mladino v duhu mračnjstva in klerikalizma prav gotovo ni mogoče rešiti zgolj z administrativnimi posigi. Bolj kot kjer koli se v takih primerih postavlja vprašanje politično vzgojnega dela mladinske organizacije, vprašanje njenega vpliva na mladino.

Vprašanje ideološko-političnega in vzgojnega dela mladinske organizacije je torej eno bistvenih vprašanj in njena osnovna naloga. Prav v tem ima naša Ljudska mladina bogate izkušnje iz dela SKOJ-a. SKOJ se je znal celo v

ilegalnih razmerah učinkovito boriti proti raznim reakcionarnim vplivom in pri tem niti ni mogel računati in delati s kakršnimi koli administrativnimi posigi. Danes, ko imamo popolnoma drugačne pogoje, kakršne je imel SKOJ v dobi ilegalnosti, se lahko proti takim vplivom borimo mnogo bolj učinkovito. Dolgoletne revolucionarne izkušnje SKOJ-a pri ideološko vzgojnem delu in boju za vpliv na mladino pa lahko našim mladinskim organizacijam v marsičem koristijo in se na njih lahko uče. Administrativni posigi pa so prav gotovo stvar pristojnih organov, na katere lahko mladinske organizacije s svojim političnim delom in vplivom pritisejo, da take posege; kadar so potrebni tudi izvrše. Gre za to, da se mladinska organizacija kot politična organizacija bori predvsem s političnim orožjem.

Posebno vprašanje je delo političnih vodstev mladinske organizacije. Kakor nihče, tako tudi mladinska organizacija in njeno vodstvo ni imun proti birokratizmu. S tem seveda še ni rečeno, da obstoji danes kakršna koli večja nevarnost birokratizma v vodstvih mladinske organizacije. So pa nekateri pojavi, o katerih je treba razpravljati. Pri birokratizmu v posameznih vodstvih mladinske organizacije gre v glavnem za to, da nekateri tovariši mislijo, da človek, ki ima neko funkcijo in kot tak nekaj reče — ima neke vrste oblast. Funkcionar prav gotovo ni nekaj več, kot so drugi ljudje. Vsakemu funkcionarju mora biti jasno, da je naša mladinska organizacija — kakor tudi vse druge organizacije — orožje delovnega ljudstva v borbi za socializem. Nikoli ne smemo pozabiti na tisti skromni odnos do delovnih ljudi, za katerih srečo smo se pripravljeno boriti in žrtvovati vse, kar je potrebno. To pa tudi pomeni, da so naše politične organizacije le orožje za doseg tega cilja. Bolj kot kdaj koli veljajo tu besede tovariša Tita, da ima komunist večje dolžnosti, ne pa tudi večjih pravic. Prav to mora biti tudi v občutku in odnosu mladinskih funkcionarjev do mladine.

Ljudska mladina je samostojna politična organizacija, ki ni dolžna polagati računov o svojem delu nobeni državno-upravni organizaciji. Toda to ne pomeni, da bi lahko Ljudska mladina to svojo samostojnost neodgovorno

zlorabljala. Nasprotno! Organizacija Ljudske mladine mora razumeti to svojo samostojnost tudi kot samostojno odgovornost. Svoje probleme rešuje samostojno, če pa napravi kaj nepravilnega, mora biti pripravljena tudi na kritiko. Samostojnost mladinske organizacije je potemtakem v tem, da za svoje delo tudi samostojno odgovarja. Popolnoma razumljivo pa je, da bi bilo napačno tolačiti to samostojnost in neodvisnost kot neko ideološko samostojnost, ali kot neodvisnost od partijske linije. Prav tako bi bilo napačno razumeti skrb za mladino, ki je vključena v razna društva, kot neko varuštvo teh društev nad mladinsko organizacijo. Mladinska organizacija mora sama odločati o svojih notranjih in organizacijskih vprašanjih. Prav pa je, da je njena odgovornost pred družbo taka, da lahko vsak, če smatra, da mladinska organizacija kake stvari ne dela prav, to tudi javno pove.

Mladinska organizacija je doslej čisto razpravljala o organizacijskih vprašanjih. Le prečesto so na mladinskih sestankih razpravljali o članarini, disciplini itd., premalo pa so se poglobljali v vprašanja dela mladinske organizacije. Prav gotovo so organizacijska vprašanja sekundarnega pomena, najvažnejša pa je vsebina dela. Ne gre za to, da imamo čim večje število sestankov, konferenc itd., marveč zato, kako se moramo boriti za vpliv na mladinske množice, kako te množice pravilno vzgajati, da bodo postale politično prekaljeni in zavedeni graditelji socializma. Merilo aktivnosti mladinske organizacije je prav gotovo predvsem politična usmerjenost mladine, ne pa članarina itd. Obogatiti je treba oblike politične ideološke vzgoje v mladinskih organizacijah, pa naj bo to v obliki predavanj, diskusij itd. Gre za to, da postane vsem članom Ljudske mladine jasno osnovno vprašanje naše borbe, kakor tudi drugih problemov, pa naj bo to vprašanje mednarodnega delavskega gibanja, religije, informobiroja itd. Razpravljati je treba o takih rečeh, ki mladino zanimajo in jo hkrati tudi vzgajajo. Skrb za globljo vsebino dela mladinskih organizacij je torej ena najvažnejših nalog, ki se sedaj postavljajo pred mladinska vodstva in vso mladino. Po tej poti bomo lahko tudi razširili vpliv na mladino, lažje se bomo borili proti vsakemu razdiralnemu reakcionarnemu ribarjenju v kalnem.

Več konkretnega političnega dela med množicami

Z RAZŠIRJENEGA PLENUMA OK KPS KRŠKO

Gospodarska podjetja v okraju Krško na splošno dobro izpolnjujejo svoje naloge. Vendar je to bolj rezultat objektivnega delovanja našega novega gospodarskega sistema, kakor pa političnega dviganja zavesti delovnih ljudi, ali bolje rečeno rezultat političnega dela, ki naj spremlja naše gospodarske napore. Partijske organizacije, ki bi morale proučevati, usmerjati in organizirati gospodarsko dejavnost in se pri tem ogibati šabloniziranja in birokratske oviranja ekonomskih zakonov; v želji, da gospodarsko dejavnost počivo, često pozabljajo na razredno vsebino svojega dela.

Dejstvo, da so se partijske organizacije in sindikalne organizacije v podjetjih osredotočile predvsem na proizvodne probleme znotraj podjetij, gorjo trditve samo še podkrepili. Nikjer ni rečeno, da skrb za proizvodne probleme ni potrebna, toda povsem napačno je, če zaradi te skrbi zanemarjamo na primer delo sindikalne organizacije za politično in ekonomsko vzgojo delavstva, če se ne borimo dovolj za to, da bi delavstvo v celoti globlje razumelo pomen delavskega upravljanja, poznalo svoje pravice in dolžnosti. Omejitev predvsem na proizvodne probleme pa ima za posledico tudi pomanjkljivo vključevanje delavstva v politično življenje izven tovarne, premajhno sodelovanje delavstva v kulturno-prosvetnem življenju in v organih ljudske oblasti itd. Ker se delavstvo premalo vključuje v politično življenje izven tovarne, se lahko po vaseh toliko bolj hotojijo razni reakcionarni ostanki preteklosti in porajajo razne napake. Naj navede-

mo samo primer davkov in davčne politike, ki nujno ima razredno vsebino, a je ni mogoče doseči, če jo prepustimo zgolj aparatu in pri tem ne sodelujejo najširše plasti prebivalstva. Razne napake in posamezni pojavi samovoljnosti so med drugim prav gotovo tudi posledica premajhnega vključevanja delavstva v politično življenje izven podjetij.

Nadaljnje vprašanje političnega dela v krškem okraju je delo Fronte. Dosedanja praksa suhega praktičnega dela, ki se zgublja v raznih drobnih organizacijskih in formalnih vprašanjih je slaba razgibanost političnega življenja Fronte v krškem okraju. Frontni sestanki, ki jih večina po vaseh ni, imajo prav v današnjem času, ko je toliko važnih stvari, ki bi jih bilo treba raztolmačiti, še posebno važnost. Danes ni več nejasnih vprašanj, kakšna naj bo vloga Fronte v našem političnem življenju, jasen pa je tudi odnos Fronte in oblasti. Primeri uspešnih manifestacij frontovcev za Trst, kakor tudi razgibani sestanki ob priliki predlogov za komasacijo občin, lepo kažejo, da sedanjih slabosti frontne organizacije v Krškem ni krivo slabo stanje med frontovci, marveč, da je frontnim sestankom in organizacijam treba dati pravo vsebino dela, da bo Fronta v krškem okraju spet postala množična baza vseh naših političnih in gospodarskih akcij. Podobno kot za Fronto velja tudi za mladinsko organizacijo. Mladina, ki ji mladinska organizacija premalo nudi zaradi svojega slabega dela, si poišče razvedrila in izživljanja sama. Da to često izrabijo razni zagovorniki klerikalizma in mladino navajajo k mističizmu, ni treba posebej poudarjati.

Po opravljeni reorganizaciji ljudskih odborov lahko na splošno ugotovimo, da so odborniki postali mnogo bolj aktivni kot so bili prej. Z velikim zanimanjem razpravljajo o raznih komunalnih in gospodarskih vprašanjih, šolah itd. Toda pri vsej tej aktivnosti je bil tako odbornikom, kakor tudi volivcem jasen vsebinski pomen te reorganizacije, dejstvo, da gre za poglobljanje demokratičnosti, za čim širše sodelovanje volivcev in za onemogočanje birokratizma ter samovolje. Zaradi tega pa je treba tudi ostreje nastopiti proti vsakemu centralizmu in diktiranju, ki sta se v krškem okraju pojavila na primer ob sprejemanju občinskih proračunov, ki so bili na okraju skoraj do potankosti izdelani.

Partijske organizacije krškega okraja bodo morale v bodoče bolj zaostriti boj proti uveljavljanju raznih klerikalnih reakcionarjev in njihovim razdrilnim delu. Prav ta boj pa zahteva sistematično delo in mnogo političnega pojasnjevanja. Primer, da hoče reakcija v krškem okraju reducirati pojem komunista na človeka, ki ne hodi v cerkev, lepo kaže, kakšnih metod se poslužujejo razni sovražniki, da bi lahko uspevali in zavajali delovne množice. Člani Partije so v prvi vrsti poklicani, da take sovražne parole že v kali zatro, in sicer predvsem s svojim delom, z bojem za pravice delovnega človeka, za

uveljavljanje čim širše demokratičnosti, za gospodarski napredek, hkrati s tem pa tudi z odločnim razkrinkavanjem namenov reakcionarjev. Prav zaradi tega pa je treba iz partijskih organizacij izločiti stari praktičistični način dela, zabubljenost v ozek partijski krog, začeti moramo s širokim množičnim političnim delom. Partijski morajo uveljavljati svoje politično delo na množičnih sestankih, zborih volivcev, vsakodnevnem stiku z ljudmi in s svojim osebnim zgledom. Odprti partijski sestanki so že v dosednji praksi pokazali svoje dobre strani tako pri utrjevanju partijske organizacije kakor tudi pri seznanjanju množic z cilji in bojem Partije. Taki sestanki bodo tudi v krškem okraju lahko mnogo prispevali k zboljšanju partijskega dela. Hkrati z obravnavanjem in reševanjem konkretnih nalog za dvig naše vasi, ljudske oblasti in drugih vprašanj bodo partijske organizacije v krškem okraju zaostrile tudi boj za lik komunisti.

—an

Z razstave NOB v počastitev jeseniških prvoborcev

V ozki Gornjesavski dolini, ki jo s severa obdajajo porasla in plazovita pobočja Karavank, z juga pa strmi obronki gozdnate planote Možaklje, leže Jesenice, staro središče naše težke železarske industrije. Večina jeseniškega prebivalstva je zaposlena v tovarnah, železnici in delno v raznih obratih. Prebivalci Jesenic, zlasti še delavskega pokraja, so ponosni na svojo zgodovino, ki so jo kovali v preteklosti in polpreteklosti, ob skupnih naporih delavskega razreda v stari Jugoslaviji in med NOB.

Za dan vstaje je zgodovinska sekcija ZB Jesenic in okolice organizirala občasno razstavo NOB. Člani ZB so jo priredili, da bi počastili spomin na jeseniške prvoborce, katerih je l. 1941 preko 100 odšlo v partizane. Velika večina teh je žrtvovala za svobodo največ, kar so mogli — svoja življenja. Le dvanajst jih je preživelo vojno. Poleg tega so si prirideljeli razstave zadali še drugo nalogo, zbrati čimveč dokumentarnega materiala iz NOB, čim več zgodovinskih predmetov, fotografij, arhivalij in tiska iz tega obdobja, ki naj — kronološko skrbno urejeni — v bodočem jeseniškem muzeju predstavljajo veran prikaz osvobodilne borbe jeseniških delavcev in njihovih prvoborcev pred drugo svetovno vojno in med NOB ter naj bodo vsem v trajen spomin na zgodovinsko borbo jeseniškega in okoliškega prebivalstva. Zato naj predstavlja ta razstava zavezo muzeja NO oziroma stalne razstave NO v bodočem jeseniškem muzeju.

Razstava NOB na Jesenicah po svojem zunanjem estetskem izgledu zadovoljuje obiskovalca in dokazuje, da so se prirideljeli v ozko odmerjenem času in ob pričilih denarnih sredstvih potrdili dostojno prikazati zadano si nalogo. Pri urejanju so sodelovali posamezni člani ZB, člani zveze likovnih umetnikov DOLIK in člani jeseniškega fotokluba. V pogledu vsebinskega prikaza-

vanja razstavljenega materiala moramo obžalovati, da niso posvetili več pozornosti razvoju in kronološkemu poteku NOB na njihovem področju. Izgleda, da niso niti nameravali predstaviti razvoja NOB, temveč le z najbistvenjšimi razstavnimi dokumenti in z določeno razstavno tehniko čim učinkoviteje simbolično prikazati borbo in trpljenje Jeseničanov pod nemško okupacijo.

Razstavo so namestili v dvorani znamenitega Delavskega doma, kjer so delavci pred vojno prirejali kulturno-prosvetne prireditve, kjer je Partija vzgajala in pripravljala na borbo jeseniške prvoborce in kjer je v prostoru pod odrom ilegalno vodil delavsko univerzo stari član KP Janez Mlakar.

France Slana: Počitek

Ob vrodu razstavljenega znamenitega razstava kulturno-prosvetnega društva »Svoboda« na Jesenicah, ki je bila razvita l. 1926, simbolično prikazuje borbo jeseniških delavcev v stari Jugoslaviji. Po obeh vzdolžnih stenah so razstavili fotopovečave prvoborcev s kratkim življenjepisom. Med njimi sta narodna heroja Jože Gregorčič — Gorenc in Matija Vernik — Tomaž, popularni borci književnik Tone Cufar, brata Polde in Viktor Stražičar ter Stane Bokalič, politični delavca Viktor Kežar in Karel Preželj ter prva žrtev hitlerjevcev dne 1. avgusta 1941 sekretar SKOJ-a Ferdo Koren in ostali. Ti portreti obdajajo veliko podolgovato, z rdečim blagom obšito razstavno mizo, na sredi katere je postavljen doprni kip maršala Tita in jugoslovanska zastava. Ob mizi so razmestili partizanski tisk, a vmes izredne muzejske dragocenosti: zastavo koroških kurirjev, pomorske ostanke mladega partizana, ki so ga Nemci živnega vrgli v ogenj, lovska puška, ki so jo partizani l. 1941 uporabljali proti nacistom in ki so jo našli nad Potoki pod Stolom, dve stari avstrijski puški, ki so ju našli v partizanskih logorjih iz l. 1942, pištola, ki so jo naši borci zaplenili Nemcem ob mobilizacijski akciji v noči od 15. na 16. december 1941 v Dovjem — Mojstrani, pištola, ki jo je ob napadu na švabsko kolono zaplenil borec Peter Petrinja, zapetna ura, ki jo je nosil l. 1941 narodni heroj Jože Gregorčič, radijski detektor, s katerim je Janko Stan poslušal poročila in jih prenašal v bližnjo partizansko tiskarno za »Radio vestnik«, torba in pas nemškega nacističnega, ki so ju zaplenili naši borci v Baški grapi ob ofenzivi junija 1944. izseljeniški listi ob izgonu Jeseničanov v Srbijo 1941 in razni manjši

predmeti iz partizanskih logorjev v hribovih iznad Jesenic. Tu so še fotopovečave, ki govorijo o prvih sabotažnih in rušilnih akcijah l. 1941 — prevržen drog električnega daljnovidna in uničen cevovod hidrocentrale v Zasipu.

Prostor na odru nasproti vhoda so prirideljeli posvetili spominu na najstrašnejše dogodke in zločine okupatorja. Izredni dokumentarni predmeti in kolikor toliko učinkovita razstavna tehnika ustvarjata v obiskovalcu dojem, da je težiče prav na tem delu razstave. Tu sta močna stebra, razpostavljena v isti razdalji, kakor sta bila zabita v zemljo takrat, ko so privezane od njih 16. oktobra 1941 na Lancovem pri Radovljici Nemci streljali 20 slovenskih tlecev. Na prestreljenih stebrih vidimo sledove smrtonosnih krogel, nejasne pege pričajo o nedolžno preletih krvi. Med stebroma pod vazo z rožami so portreti prvih petih tlecev, ustreljenih 4. septembra 1941 v Koroški Beli, a pod njimi venec.

Na balkonskih stopnicah razstavljen mrtvaška glava z nemško čelado na hitlerjanski zastavi in izpod nje fotografija najhujšega krvnika Gorenjske, šefa gestapa Druschkyja vzhujata radost ob premaganem sovražniku.

Razstava sama po sebi ne bi bila tako važna, če ne bi vsebovala in hkrati izražala težnjo jeseniškega prebivalstva, da bi si ustvarili lasten muzej. Njim že sama misel, da bi bil muzej na blejskem gradu za ves gorenjski kot, povzročila določen odpor z ugovorom, zakaj ne bi imelo industrijsko središče s tako in tako revolucionarno preteklostjo svojega lastnega muzeja. Imajo že svoj Tehnični muzej, ki prikazuje v prostoru osnovnošolske telovadnice razvoj jeseniškega železarstva. Ta prostor ni primeren za muzejski prostor bivša Savska cerkev, kamor skušajo nekateri strpati tehnični muzej in muzej NO. Predstavniki tehničnega muzeja ter okrajne in mestne organizacije ZB mislijo, da bi bilo najbolje prirediti v muzejske namene bivšo Ruardovo graščino, za štiri družine pa, ki stanujejo trenutno v tem gradu, naj bi našli druga primerna stanovanja.

Kakor ostale razstave NOB je tudi ta pokazala, da imajo posamezniki še zelo veliko zgodovinskega gradiva. Če bo znalo vodstvo bodočega muzeja NO na Jesenicah pravilno potrkati na njihova srca, bo muzej lahko zelo verno prikazal obdobje NOB na Jesenicah in okolici. Prav tako so dokazi, da so ti ljudje pripravljani izročiti svoje spominke muzeju in njegovim razstavi, če bodo le prišli do prepričanja, da so ti predmeti v muzeju vsaj toliko varni kot pri njih in da bodo njihovi spominke vršili na stalni razstavi dosti večje poslanstvo, kakor v njihovih žepih in shrambah.

Dolžnost ustanoviteljev bodočega muzeja NO na Jesenicah je, da evidentirajo ves razpoložljivi muzejski material iz NOB in predvojne dobe, zlasti iz let po 1935, ko je jeseniško delavstvo postalo najmočnejša opora Partije, tako da bodo v danem trenutku dostojno predstavili zgodovino jeseniškega in okoliškega prebivalstva.

Milan Brezovar

NA DAN VSTAJE SO ODPRLI V ILIRSKI BISTRICI NOV PLAGALNI BAZEN

Na dan vstaje je bil izročen fizikalnemu društvu Partizan v Ilirski Bistrici plavalni bazen, ki je velik 50 x 25 metrov. Ta velik objekt je delo pripadnikov enot JLA, ki so ga s svojimi silami in s pomočjo ljudske oblasti zgradili in izročili omenjenemu društvu. Bazen so začeli graditi maja 1951 z zelo majhnim številom strokovne delovne sile, brez inženirjev. Vojaki, podoficirji in oficirji so za zgraditev žrtvovali ves svoj prosti čas, da bi lahko skupaj z civilnim prebivalstvom uporabljali bazen.

Ob svečani otvoritvi bazena so nastopile ekipe plavalnih društev Primorja iz Reke in Ilirije iz Ljubljane. Tako plavalne kakor tudi waterpolo tekme so navdušile prebivalce Ilirske Bistrice. Prepričani smo, da bo ta plavalni nastop povečal zanimanje mladine za šport in tudi priliv v društvo Partizan.

Enote Jugoslovanske ljudske armade so tudi s tem delom pokazale svojo tesno povezanost z vsem prebivalstvom in ljubezen do svoje domovine.

C. M.

OB 100 LETNICI PODJETJA „KAMNIK“

Pravzaprav o tej tovarni malo vemo. Največkrat se sliši, da tam žive delavci, dobesedno na sodu smodnika. Precej resnice je v tem, kajti prav gotovo je industrija, ki proizvaja eksplozivo, najbolj nevarna. Delavci tega kolektiva so v torek 22. junija slavili 100-letnico obstoja tovarne. Poleg Idriskega rudnika živega srebra je podjetje »Kamnik« najstarejši industrijski obrat v naših krajih. Bogata je zgodovina te tovarne, veliki pa so tudi uspehi, ki so jih delavci dosegli pri delu. Za črnega mlinarja, to je izdelovalca smodnika,

se samovoljnemu podaljšanju dela in protestirali proti odkrjenim pravicam. Predvsem so se borili za pravično rešitev vprašanja pokojnin, ki so bile vseskozi smešno nizke. Janez Letnar iz Vrhpolja pri Kamniku je delal v tovarni polnih 61 let. Pridobil si je velike izkušnje in delal v vseh objektih komplicirane izdelave smodnika. Za to svoje požrtvovalno delo je po 45 letih državne službe dobil 48 dinarjev pokojnine. Tudi pozneje, ko je bilo vprašanje leta 1937 »rešeno«, je dobil delavec, ki je bil zaposlen v tovarni od

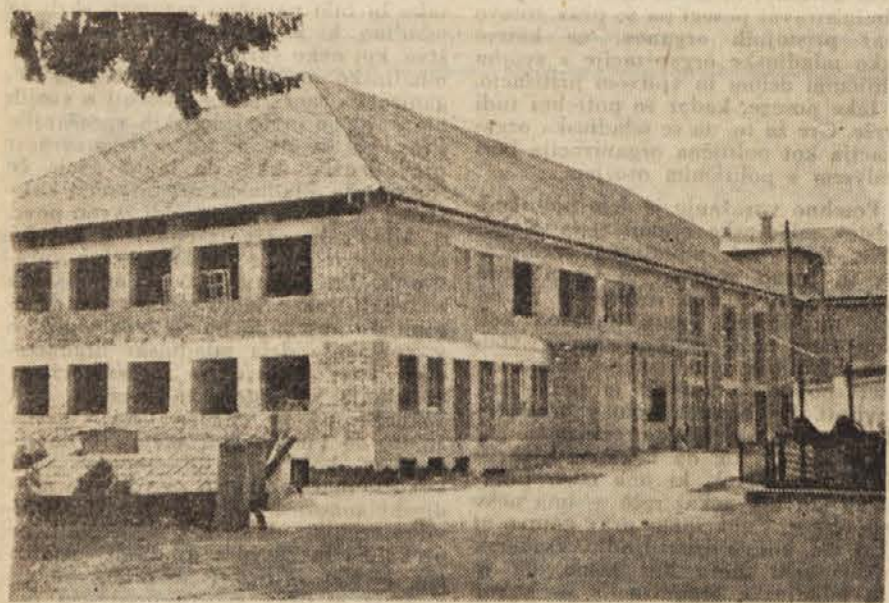
diktatov kemične industrije Jugoslavije, diplome in nagrade.

Proizvodnja eksplozivov ni lahka stvar, da ne govorimo o nevarnostih. Naročniki, predvsem rudniki, vsak čas zahtevajo drugo vrsto eksploziva, kajti eksplozivo, ki ustreza za razstreljevanje skale, ne ustreza za razstreljevanje lignita. Če hočemo imeti v rudniku kockovec, uporabljajo drugačno razstrelivo kot za orehovec. Dan na dan prihajajo zato najrazličnejša naročila, ki jih kolektiv vestno izpolnjuje, čeprav smodnika ne sme imeti na zalogi, ker bi se pokvaril. V mejah zmogljivosti izpolnjuje podjetje vsa naročila, in sklep, ki so ga sprejeli, da v času tekmovalstva (od 1. januarja naprej) ne bo niti ene reklamacije, držl. Kolikokrat pride v tovarno brzojavka iz rudnika: »Ker nam manjka eksploziva, nam preti zastoj dela«. In kolektiv požrtvovalno, če treba tudi ponoči, poprime in pravočasno odpošlje rudniku zaželeno količino eksploziv.

Poleg teh proizvodnih uspehov se delavci tudi sicer vsestransko izobražujejo. Menda ga ni tečaja in krožka, ki ga v tej tovarni ne bi imeli. V okviru kulturno-prosvetnega delovanja je osnovana dramska sekcija, pevski zbor, folklorna skupina in jazz. Vse te sekcije aktivno delajo. Poleg tega imajo v tovarni minerski tečaj, moto-krožek in je že desetine delavcev opravilo šoferski izpit. V tovarni delajo radio-amaterske grupe, foto-amaterji pa so že nekajkrat razstavili svoje najbolj uspele posnetke. Strelska družina je vedno ostalim kolektivom Razumljivo, da tudi protiletalska zaščita v tej tovarni ni zanemarjena. V predvojaško vzgojo pa so se vključila celo dekleta, ki so, kakor trdijo tovariši iz tovarne, celo najbolj disciplinirana.

Za vse to delo je manjkalo prostora. Množične sestanke so večkrat imeli kar na skladišnicah lesa, pred žago. Zato so ob 100-letnici prav gotovo najbolj zadovoljni z novim kulturno-prosvetnim domom, ki so ga dogradili in na slavnostni dan otvorili tudi lepo urejeno dvorano, v kateri je 570 sedežev in zelo moderno urejen oder. Prav gotovo, da bo sedaj delo krožkov in sekcij še bolj uspešno in bo kolektiv lahko za vzgled marsikateri drugi tovarni. V torek, ko so svečano proslavljali 100-letnico tovarne, pa so tovariši pogrešali marsikoga, ki so ga vabili, pa se jim ni odzval.

—m

Nov kulturni dom podjetja »Kamnik«

pravijo, ni prvi pogoj visoka tehnična izobrazba, temveč dolgoletna izkušnja pri delu, pa bister razum in opreznost, ki je ni nikdar dovolj, pač pa velikokrat premalo.

Tovarna je začela z delom l. 1852, ko so pripeljali Avstrijci v Kamnik iz Mantove v Lombardiji zaplenjeno tovarno smodnika. Šele po prvi svetovni vojni so začeli v tovarni izdelovati vse vrste smodnika, med drugim 1922. leta tudi »kamniktit«, to je rudarski eksploziv na bazi amonijevega solitra, pozneje pa še celo vrsto drugih rudarskih eksplozivov, ki so bili varni proti vžigu nemogočnega prahu in metanskega plina v rudnikih. Ze prvega maja 1909. leta so delavci prvič štrajkali. Uprli so

40 do 50 let, kar 10, a največ 50 dinarjev mesečne pokojnine. To zasmehovanje delavcev je kolektiv le še bolj krepil v borbi proti predvojnemu režimu in le s težavo so si priborili vsaj nekaj pravic. Obširna in izredno pestra je predvojna zgodovina kamniške tovarne.

Po vojni so delavci začeli z drugačnim delom. Z izredno voljo so v najtežjih pogojih izdelovali velikanske količine eksplozivov za rudnike, za razstreljevanje v kamnolomih, tunelih, na novih progah in cestah. Istočasno so tudi na vseh ostalih področjih dosegli velike uspehe, tako da so leto za letom prejeli prehodne zastave Zvezne vlade in Centralnega odbora zveze sin-

V tednu ko praznujemo »Dan vstaje« slovenskega naroda želimo vsem delovnim kolektivom mnogo uspehov pri graditvi socializma

Potruditi se bomo nuditi slehernemu gostu prav prijeten oddih s solidno postrežbo v našem hotelu

PARK HOTEL

BLED

NAŠI ODLIKOVANCI Z REDOM NARODNEGA HEROJA

JOŽE BORŠTAR je bil rojen 8. novembra 1915 pri Sv. Križu nad Litiijo. Dopržil je gimnazijo, semester prava in dvoletno železničarsko šolo. Tovariš Borštner je eden onih partijskih kadrov, na katerih je ležala največja teža in odgovornost naše NOB. Ok aprila 1941 do julija 1941 je bil član OK KPS za Posavje, nato član Okrožnega komiteja Novo mesto, član Okrožnega komiteja za Belo krajino, komisar Belokranjskega odreda, namestnik komisarja Cankarjeve brigade, komisar Can-

karjeve brigade, komisar XV. divizije, komisar IV. operativne cone, komandant IX. korpusa in po osvoboditvi komandant mesta Ljubljane. Delal je v vseh predelih Slovenije in se tudi povsod udeleževal najtežjih borb. V začetku 1944. leta je bil poslan na Stajersko, da tam po uspehih XIV. divizije konsolidira vojaške in politične prilike. Prav njegova zasluga je, da je bil na Stajerskem izvršen preokret in sistem vodenja borb. On je dal iniciativo in tudi v kratkem času izvršil osvoboditev Savinjske doline. Te uspehe je tovariš Borštner dosegel ne le s premišljenim poveljevanjem, marveč tudi s tem, da je osebno sodeloval v najtežjih borbah in pokazal vedno primer osebne hrabrosti. Zaradi vseh doseženih uspehov je bil poslan avgusta 1944 iz Stajerskega na Primorsko za komandanta IX. korpusa, kjer je bilo tedaj prav gotovo eno najbolj občutljivih ozemelj Slovenije. Na Primorskem se je sam udeležil številnih borb, izmed katerih je posebno znan preboj sovražnega obroča na Vojškem nad Idrijo. Čeprav so se enote IX. korpusa zapletle v težke borbe z Nemci in četniki, je uspelo štabu Korpusa pravočasno preusmeriti enote na Trst. Enote IX. korpusa so prišle pravočasno in so tudi odločilno pomagale IX. armadi pri osvoboditvi Trsta in Gorice.

Zaradi svojih osebnih kvalitete, hrabrosti in širokega udeleževanja v narodnoosvobodilni borbi je tovariš Jože Borštner eden najbolj po-nanih in priljubljenih partizanskih komandantov.

ANTON DEŽMAN-TONČEK je bil rojen 12. junija 1920 v Lescah pri Bledu. Pred vojno je bil tovarniški delavec na Jesenicah.

Kot član SKOJ je Dežman takoj prve dni julija 1941 s svojim bratom

stopil v prvo partizansko grupo na Jelovici ter pripeljal s seboj še večjo skupino tovarišev.

Ze v prvih dneh avgusta 1941 je sodeloval v akcijah Cankarjevega bataljona. 8. avgusta 1941 je bataljon vodil večje borbe na Partizanskem vrhu in od tega časa je bil Tonček med borci znan kot izredno hraber. Po tej borbi je ostal v Jelovski četni in vršil z ostalimi tovariši razne diverzantske akcije in likvidacije narodnih izdajalcev. Oktobra 1941 je postal mitraljezec. Sodeloval je v akciji na Lancovem, dalje na Lescah in Prapretnem, kjer so uničili most in tovorne automobile. Decembra je na Sv. Mohorju vodil borbe z Nemci in napad na nemško postojanko Češnjica v Selški dolini, za tem je večkrat napadel manjše nemške skupine ter pogosto z mitraljezom jurišal na sovražnika. Pri zadnji takih akciji je padlo 46 Nemcev, zaplenili so 3 mitraljeze, mnogo brzostrelk, pušk in pištol ter več tisoč nabojev. Take drzne in uspešne akcije so vllile podjarmljenemu narodu na Gorenjskem nov pogum in sledile so splošne vstaje širokih množic v Poljanski dolini, Mojstrani, Bohinju in Jesenicah.

Dežman je uspešno sodeloval pri mobilizaciji v Poljanski dolini, kjer je v nekaj dneh oborožil 200 partizanov. Sodeloval je pri napadu na Črni vrh, na Poljane in v veliki borbi v Poljanski dolini decembra 1941. V borbi na Bukovem vrhu je sam pobil mnogo Nemcev in zaplenil 2 mitraljeza ter več brzostrelk in pušk. Najbolj junaško pa se je izkazal v večdnevni borbi pri Dražgošah januarja 1942. V teh borbah je po vsej Gorenjski zaslovel kot najboljši mitraljezec in najhrabrejši bорец. Nemcev je padlo v teh bojih preko 1000

in je bila to do tedaj največja in najuspešnejša borba z Nemci na Gorenjskem.

Pri ustanovitvi I. Grupe odredov spomladi 1942 je postal Dežman komandir v Jelovškem bataljonu, jeseni pa je bil imenovan za komandirja čete v istem bataljonu. Marca 1943 je bil imenovan za komandanta tega bataljona, maja pa za komandanta Kranjskega bataljona. Kot komandant je s svojim bataljonom uspešno napadal nemške postojanke, rušil komunikacije in zadajal sovražniku težke udarce. Po ustanovitvi Prešernove brigade in njenem odhodu na Dolenjsko je ostal s svojim bataljonom na Gorenjskem, ker je najbolj poznal teren in je kot star, drzen borec slovel po vsem Gorenjskem.

V začetku novembra 1943 je bil imenovan za komandirja grupe VOS za jeseniško okrožje. Po reorganizaciji VOS je bil v letu 1944 imenovan za komandanta VDV za Gorenjsko in je vršil to funkcijo do osvoboditve.

Sedaj je podpolkovnik JLA in komandant enote v gardi maršala Tita.

FRANC HOČEVAR-CIRIL je bil rojen 1912 v Metliki pri Črnomlju. V narodnoosvobodilno borbo se je aktivno vključil takoj leta 1941. 9. maja 1942 pa je vstopil v partizane.

Bil je vodnik, komandir čete, komandant brigade in komandant XV. divizije, kar je bil od jeseni 1943 do jeseni 1944, ko je bil težko ranjen. Kot komandirju čete in pozneje namestniku komandanta brigade je štab brigade odredil vedno najtežje naloge, tako verujoč v njegove uspehe. To posebno kažejo akcije: napad na fašistično postojanko Hrast, napad na Suhor in na ustaško postojanko Kalje na Hrvatskem, napad na Pletenje, likvidacija bele postojanke Sv. Križ pri Kostanjevici, napad na Stojdrago in Metliko, borbe pri Jelenovem žlebu, zavzetje Stične in Grosupelj, vse to pred kapitulacijo Italije.

Po kapitulaciji Italije pa je kot komandant XV. divizije vodil ofenzivne operacije proti nemškim postojankam v Zasavju, njegova neposredna zasluga je bila, da so padle sovražne postojanke Stična, Grosuplje, Trebnje, Zdenška vas, Ig, Dobrava pri Žužemberku. V borbah je znal vedno povezovati svojo veliko osebno hrabrost s poveljevanjem komandanta divizije.

V borbah je bil tudi večkrat ranjen, tako pri Polšniku nad Litiijo, kjer je bil težko ranjen, da se je moral nad štiri leta zdraviti in prestati vrsto operacij.

Sedaj je aktivni polkovnik JLA, komandant odreda JLA v Svobodnem tržaškem ozemlju.

DUŠAN KVEDER-TOMAŽ se je rodil 9. aprila 1915 v Ptujju, kjer je dokončal osnovno šolo in gimnazijo. Ze v gimnaziji, še bolj pa v Ljubljani, ko je študiral pravo, se je ves posvetil borbi za pravice delavskega razreda. Bil je član pokrajinskega vodstva SKOJ za Slovenijo in je urejal mladinski list »Mlada pota«. Zaradi sodelovanja v delavskih organizacijah je moral oditi v inozemstvo. V Parizu je organiziral »Glas izseljencev«, ki je povezoval jugoslovanske izseljence v Franciji. Ko se je pričela vojna v Spaniji, je bil kot pomočnik komisarja brigade v republikanski vojski. Dve in pol leti je bil v Franciji interniran. Po razpadu Francije pa so ga Nemci odpeljali v Nemčijo na prisilno delo. Ko se je 1941. leta pričelo pri nas razvijati osvobodilno gibanje, je Dušan Kveder pobegnil iz Nemčije in bil med prvimi organizatorji slovenskega partizanstva. Skupno s pokojnim general-lajtnantom Rozmanom je organiziral

na Dolenjskem Stajerski bataljon in pozneje drugo skupino odredov, s katero je tudi krenil na Stajersko. Tu je postal komisar štajerske operativne cone. Po kapitulaciji Italije je postal komisar IX. korpusa na Primorskem, a kmalu nato načelnik glavnega štaba

za Slovenijo. Poleti 1944 je bil odpoklican v vrhovni štab NOV in POJ, kjer je prevzel dolžnost pomočnika načelnika štaba NOV in POJ. Po smrti general-lajtnanta Rozmana je kot njegov najboljši naslednik postal komandant glavnega štaba Slovenije, kjer je bil vse do osvoboditve. Sedaj je generalni podpolkovnik v JLA.

BORIS KIDRIČ-PETER se je rodil 10. aprila 1912 na Dunaju kot sin bibliotekarja državne knjižnice, kasnejšega vseučiliškega profesorja in pozneje predsednika Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani dr. Franceta Kidriča. Gimnazijo je končal v Ljubljani, nato pa študiral na ljubljanskem in praškem vseučilišču. Ze v nižji gimnaziji se je začel politično udeleževati v boju proti jugoslovanski reakciji. Po nastopu šestojanuarske diktature je bil zato kot 17-letni mladenič prvi zaprt. Vse njegovo življenje do danes je posvečeno borbi proti reakciji in fašizmu, borbi za pravice delovnega ljudstva, za svobodo in neodvisnost slovenskega naroda in vseh jugoslovanskih narodov.

Ko je vodstvo Komunistične partije Jugoslavije leta 1935 prevzel tovariš Tito, je bil tovariš Kidrič poleg tovariša Kardelja glavni obnovitelj Komunistične partije Slovenije. Zaradi svojega dela za pravice delovnega človeka je bil ves čas stare Jugoslavije preganjan in večkrat zaprt. Ob okupaciji Jugoslavije je bil glavni in neposredni ustanovitelj in organizator Osvobodilne fronte slovenskega naroda ter politični sekretar Izvršnega odbora OF. Poleg tov. Kardelja je bil od ustanovitve dalje glavna osebnost vsega slovenskega narodnoosvobodilnega boja. Vodil je slovensko narodnoosvobodilno gibanje skozi vse težave in bil trikrat politkomisar Glavnega štaba za Slovenijo. Bil je tudi prvi predsednik slovenske narodne vlade.

FRANC LESKOŠEK-LUKA se je rodil 9. decembra 1897 v Celju. Oče je bil tovarniški delavec. Izučil se je za strugarja in potem delal v raznih tovarnah do prve svetovne vojne, ko je moral na vojsko. Po prvi svetovni vojni je bil nekaj mesecev kot dobrovoljec na Koroskem. Nato se je zopet vrnil na delo v tovarne, kjer je kmalu postal eden najbolj revolucionarnih borcev za pravice delavskega razreda. Kamorkoli je prišel na delo, povsod je organiziral delavce in jih povedel v boj za njihove pravice. Po letu 1934 se je posvetil predvsem političnemu delu med delavstvom. Bil je tajnik operacij.

Zveze metalurških delavcev Slovenije, leto kasneje pa je postal predsednik Strojarske komisije za Slovenijo. Z njegovim prihodom na to mesto je nastopila doba velikih stavk, ki jih je z drugimi organiziral in vodil tovariš Leskošek. Razredno gibanje v Sloveniji je najtesneje povezano z imenom tovariša Leskoška. Leta 1940 je moral zaradi neprestanega preganjanja s strani protiljudske oblasti stare Jugoslavije v ilegalo. Svoje delo je nadaljeval v ilegali do leta 1941, ko je šel na poziv Partije v jugoslovansko vojsko. Bil je med ustanovitelji Osvobodilne fronte in v njej vodil vojaški sektor ter postal 22. junija 1941 prvi komandant Glavnega štaba Slovenskih partizanskih čet. Pod njegovim poveljstvom je nastalo tudi prvo slovensko osvobodeno ozemlje in so bile ustanovljene tudi prve slovenske partizanske čete in brigade. Doba od 22. junija pa do oktobra 1942, ko je šel tovariš Leskošek spet na politično delo, bo ostala v zgodovini slovenskega naroda kot ena najtežjih, pa tudi najslavnejših.

IVAN MAČEK-MATIJA se je moral že v zgodnjih mladostnih letih prebijati skozi trdo življenje. Rojen je bil dne 29. maja 1908. Kot 13-letni deček si je moral sam služiti kruh. Delal je v vseh mogočih poklicih in se je zgodaj začel udeleževati kot borec za pravice delovnega ljudstva. Takratnim protiljudskim oblastnikom ni bilo po volji raz-

vijanje delavskih organizacij, zato so najposobnejše preganjali. Tudi tovariš Maček je bil stalno preganjan in mnogokrat zaprt. Za nekaj časa je moral pobegniti iz Jugoslavije, a ko se je

vrnil v domovino, se je še z večjo vneto lotil organizacije delavskega gibanja. V letu 1938 je bil ponovno aretiran in od sodišča za zaščito države v Beogradu obsojen na 4 leta robije v zloglasni kaznilnici v Sremski Mitrovici. Avgusta 1941 je organiziral beg 30 političnih kaznjencev iz mitroviške kaznilnice. Takrat je stopil v prve vrste organizatorjev partizanskega gibanja v Srbiji in delal nekaj časa pri Vrhovnem štabu partizanskih odredov Jugoslavije. V začetku leta 1942 je prišel čez Bosno v Slovenijo. Do italijanske ofenzive je bil komisar, do poletja 1943 pa komandant Glavnega štaba Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Slovenije. Decembra 1944 je bil imenovan za generalmajorja NOV in POJ.

Zivljenjska pot tovariša Ivana Mačka je pot neustrašenega borca za srečnejšo bodočnost delovnega ljudstva, polna nesebične borbe, v kateri je pokazal vso svojo neizčrpano delovno energijo in velike vojaške in politične sposobnosti.

FRANC STADLER-PEPE je bil rojen 30. maja 1915 v Ljubljani. Kot simpatizer naše Partije se iz stare Jugoslavije je začel delati v OF takoj maja 1941. Bil je član terenskega in nato kvartnega odbora OF. Novembra 1941 je postal član Partije in bil že decembra 1941 sprejet v Varnostno službo, kjer je potem delal do ustanovitve enot Narodne zaščite. V tem času je vodil, organiziral in sam izvrševal vrsto akcij VS, kot justifikacije narodnih izdajalcev, preiskave pri narodnih izdajalcih, akcije za reševanje partijskih voditeljev iz zaporov in druge. Vsa Ljubljana je govorila o junaških podvigih organov VS.

ovembra 1942 je organiziral Narodno zaščito v Ljubljani in bil njen komandant do odhoda v partizane junija 1943. Po prihodu v Cankarjevo brigado je bil že v nekaj tednih težje ranjen. Novembra 1943 je zopet prešel na delo VOS. Bil je namestnik komandanta VOS in kasneje divizije VDV. Nato je bil dodeljen OZNI in je še sedaj odgovoren funkcionar UDV v činu podpolkovnika.

Izmed akcij, ki jih je osebno izvršil ali vodil v Ljubljani v letu 1941 in 1942 so najpomembnejše naslednje: julija 1941 izobesevanje velike zas.ave poleg italijanske postojanke v Stefanovi ulici v Siš. i. Julija 1941 je zaplenil pri plavogardistu Lajejcu dve puš. i. in 300 komadov municije. Septembra 1941 je v mestnem gasilskem domu zaplenil 200 odev in večjo količino sanitetnega materiala. Decembra 1941 je sodeloval pri prvem poizkusu rešitve Toneta Tomšiča iz policijskih zaporov v Ljubljani ter nekaj časa pozneje pri drugem takem poizkusu. Sodeloval je tudi pri tretjem poizkusu rešitve Toneta Tomšiča, ki je bil ena najtežjih akcij. Januarja 1942 je bil zaplenjen tiskarski stroj in velika količina plavogardistične literature ter raznega papirja. 4. aprila je sodeloval pri rešitvi Zdenke Kidričeve iz ženske bolnišnice v Ljubljani. Poleg navedenih akcij je sodeloval pri pripravah in izvrševanju mnogih preiskav pri raznih reakcionarnih voditeljih in izdajalcih ter pri justifikacijah narodnih izdajalcev. Tov. Stadler je pokazal pri svojem delu v VOS največjo mero predanosti, požrtvovanja, odločnosti in izredno hrabrost. Njemu so bile zaupane najtežje in najvažnejše naloge.

PETER STANTE-SKALA je bil kot delavski sin rojen 1914. leta v Celju. S štirinajstim letom je odšel v tovarno, kjer je spoznal izmzgovanje delavcev. Z vso odločnostjo se je začel boriti za delavske pravice, vodil in organiziral stavke. V letu 1932 do 1933 je bil eden glavnih organizatorjev ilegalne sindi-

kalne organizacije, ki je postala žarišče revolucionarnega gibanja celjskih delavcev.

Zaradi svojega neumornega dela za pravice delovnega ljudstva ga je maja 1934. leta protiljudski režim dal aretirati in obsoditi na dva meseca zapore. Novembra istega leta je bil obsojen na dve leti zapore v zloglasni kaznilnici Sremski Mitrovici. Po izpustitvi je tri leta živel v stalnem pomanjkanju in preganjanju. Ze leta 1939 je bil prisiljen umakniti se v ilegalo. Naslednje leto so ga ponovno aretirali in obsodili na eno leto robije.

Tovariš Stante je bil med prvimi štajerskimi partizani, kamor je odšel že avgusta 1941. leta. Kot komandir celjske čete je izvršil vrsto sabotažnih akcij, pozneje pa vodil štajerski bataljon na Bizeljsko, da prepreči naseljevanje takratnega obmejnega pasu z Nemci. V letu 1942 je bil imenovan za namestnika komandanta v II. grupi štajerskih odredov, nato za namestnika komandanta IV. operativne cone. Po kapitulaciji Italije je bil za kratek čas sekretar Oblastnega komiteja za Stajersko, nato pa je postal komandant XVIII. divizije, namestnik komandanta IX. korpusa in končno komandant IV.

operativne cone. Pod njegovim poveljstvom so enote IV. operativne cone z ostalimi enotami JA osvobodile vso Korosko do Gosposvetskega polja, zajele veliko število sovražnikov in ogromen vojni plen.

BUKOVEC FRANC-JEŽOVNIK JOŽE je bil rojen 14. marca 1910 v Smartnem pod Smarno goro. Izučil se je za kovinostrojarja. Se kot vajenec je začel delati v delavskem gibanju.

Takoj po okupaciji so ga Nemci aretirali v tovarni. Gestapovcem je ušel skozi okno in preko Bistrice in nato odšel v ilegalo. Bil je med prvimi, ki so organizirali oboroženi upor v kamniškem okraju in ustanovili prve organizacije Osvobodilne fronte in prvo partizansko četo ter bataljon na tem področju. Ker je bilo za Bukovca gibanje v ilegali čedalje težje, je po kratkem času odšel v partizane in sodeloval pri vseh borbah kamniškega bataljona. V nemški ofenzivi je bil 10. oktobra 1941 ranjen in skrivoma pripeljan v Ljubljano na zdravljenje. Po ozdravljenju je odšel nazaj v partizane, ustanovil Dolomitski odred in postal njegov komandant. Ko je druga grupa odredov NOV poleti 1942 odšla čez Dolomite in Brano na Stajersko ter so Italijani vrgli velikanske sile grupi v hrbet, je s svojim odredom 3 dni vodil težke borbe, odbil sovražnikove napade ter zavaroval grupi prost prehod na Stajersko. V teh borbah so imeli Italijani nad 100 mrtvih in 200 ranjenih.

Bukovec je bil politično in vojaško zelo sposoben komandant, odličen vzgojitelj kadrov in je iz njegovega odreda prišla vrsta najboljših komandnih kadrov. Vzgojil borec je posvečal veliko ljubezni in časa. Tudi v najtežjem položaju je znal najti dobro rešitev. Ko je bil II. bataljon tega odreda na Vranjih pečih nad Vrhniko obkoljen od treh strani po številnih sovražnih enotah, na četrti strani pa je zijał prepad ter je nastal v bataljonu preplah zaradi nezogibnega poraza, je Bukovec hitro organiziral proboj na tri strani z granatami, narejenimi iz letalskih bomb,

skupno z borci jurišal in prodril sovražne linije, pri čemer je imel sovražnik močne izgube, naši pa niti enega ranjenca.

Njegova zasluga je, da je bila že v začetku leta 1942 preprečena vsaka kontrola Nemcev in Italijanov na meji v Dolomiti kot tudi na vsem ostalem predelu Dolomiti in bližnjem predelu Gorenjske.

Ko je bil pozimi 1942 poklican v Glavni štab, je postal po nesrečnem naključju žrtev mine.

(Nadaljevanje na 4. strani)

Narodni heroji

O PROBLEMIH DELAVSKEGA UPRAVLJANJA V GRADBENIH PODJETJIH

TEREZIJA DRAGAR-REZKA je bila rojena 16. novembra 1913 v Ljubljani kot nezakonska hči revne delavke Terezije Južina ter je že v zgodnji mladosti okusila vso trdoto življenja delavke v kapitalistični Jugoslaviji. Postala je tekstilna delavka v tovarni

»Eifler« v Ljubljani in se omožila z delavcem Dragarjem, ki je pozneje padel v partizanih.

Osebnostna in poštna, toda pogumna in odlična je kmalu dobila velik vpliv zlasti med tekstilnim delavstvom, borbena je nastopala ne le v svoji tovarni in bližnji okolici, ampak tudi po vsej Sloveniji ter vodila delavke v stavkovno borbo za doseg pravic. Delala je v organizaciji stavke delavcev v tekstilnem centru Kranju, ki je zajel vso Slovenijo. Pri tem je osebno organizirala tudi vso prehrano za stavkajoče, da bi bil čim bolj zagotovljen uspeh. Za časa teh stavkovnih gibanj je bila poznana po vsej Sloveniji kot najboljša borka za delavske pravice. Na podlagi njenega aktivnega dela je bila leta 1937 sprejeta v KP. Kot partijka je nato delala v delavsko-kulturnih društvih »Svoboda« in »Vzajemnost«. Njena posebna naloga je bila organizacija žena za razne akcije, ki jih je pripravila Partija. Leta 1936-37 je pomagala pri organiziranju pošiljanja prostovoljcev v špansko republikansko vojsko in se sama prijavila za Španijo. Leta 1939, ko je Partija organizirala protidraginjske demonstracije, ji je uspelo organizirati v ljubljanski okolici ogromno žena, ki so sodelovale v demonstracijah. Zaradi svojega revolucionarnega dela je bila stalno preganjana in večkrat zaprta.

Ker je bila pri oblasteh zelo kompromitirana se iz predvojne dobe in je hrepnela po še bolj aktivni borbi s sovražnikom, je že junija 1941 odšla v partizane in se kot borka priključila Rašiški četi. Izkazala se je kot izredno pogumna borka, polna iniciative in naglih ukrepov.

30. septembra 1941 so presenetili malo skupino partizanov Rašiške čete na nekem kozolcu in tu je bila Dragarjeva med borbo ujeta. Nemci so jo odpeljali v kaznilnico Begunje, kjer so jo zasiljevali in strahovito mučili, toda Rezka ni ničesar izdala. Kljub najtežjemu večdnevnomu mučenju ni klonila. Ker so partizani takrat požgali veliko žago na Lancovem pri Radovljici, ki je okupatorja zalagala za lesnimi izdelki, so Nemci 17. oktobra 1941 ustrelili na pogorišču 20 talcev, med katerimi je bila tudi Rezka. Pogumno je stopila na morišče, odklonila, da bi ji zavezali oči, in pred puškami zavpila: »Kar streljajte, toda vedite, da ne boste zmagali.«

IVAN SKVARČA-MODRAS je bil rojen 27. januarja 1915 v Spodnji Idriji. Oče je bil delavec in se je leta 1915 z družino preselil v Zagorje. Izučil se je za ključavničarja in bil nato zaposlen v Celju. Ze od mladih let se je tudi politično udeleževal in bil odbornik Zveze kmečkih bantov in deklet. Leta 1937 je bil sprejet v Partijo. Kot član KP je bil zelo aktiven v delavsko-kulturnem društvu »Svoboda«, raznih fizikalnih in drugih društvih. Zaradi političnega dela je bil tudi preganjan in leta 1939 zaprt.

Junija 1941 je odšel skupno s Petrom Stantetom v partizane. Bil je najprej v Celjski četi, ko pa je bil ustanovljen I. Stajerski bataljon, je prešel v to enoto ter se udeleževal vseh borb

bataljona. Zlasti se je izkazal v velikih bojih pri Šoštanj in Dobrovljah, posebno pa še na velikem pohodu na Bizeljsko.

V letu 1942 je s svojo enoto samostojno operiral v Kozjanskem sektorju in zaradi izredno težkih razmer v tem predelu Slovenije ni imel zvez z ostalimi partizanskimi enotami. S svojo izredno gibčno četo se je gibal po širokem ozemlju od Bizeljskega do Haloz, vršil sabotažne akcije ter napadal sovražne enote in postojanke, obenem pa opravljal politično propagandno delo.

Nemci so vse leto 1942 stalno zasledovali četo v upanju, da jo uničijo. Skvarča je imel vsak dan borbe z manjšimi enotami, stalno napadal in zadajal Nemcem udarce. Konec leta 1942 se je s svojimi borci združil s Kozjanskim bataljonom, bil komandir

Upravljanje podjetij po delavcih in izvolitev delavskega sveta kot najvišjega organa podjetja je prineslo vrsto problemov, o katerih smo vsak dan brali v časopisih. Ti problemi so se porajali skoraj povsod, zato mi čudno, da so se pojavili tudi v gradbenih podjetjih. O teh vprašanjih, o specifičnosti teh problemov pri gradbenih podjetjih, bi želeli povedati nekaj misli. Pri tej analizi bomo obravnavali tip velikega gradbenega podjetja z gradbišči, ki so razdeljena na večjem teritoriju in so po sedanjem stroju vezana na direkcijo.

Proizvodnja gradbenega podjetja je na gradbiščih, ustvarjajo jo delovni kolektivi, ki so tam zbrani. Kolektivi imajo svoj delavski svet — delavski svet gradbišča, katerega naloga je reševanje problemov gradbišča; ta svet pa v bistvu ne pozna nalog celote, to je podjetja, in o njih tudi ne odloča. Da pa se ustvari nek centralni organ, ki bi dajal in odobral smernice za delo podjetja, volijo gradbišča nekaj delegatov tudi za delavski svet podjetja in njihova naloga je usmerjati delo podjetja kot celote. Tu se je pojavil prvi problem. Pokazalo se je, da delavski sveti gradbišč predstavljajo nekatere organe druge stopnje, podrejene organe, ki ne morejo upravljati celote, temveč le gradbišča, organe, ki so odvisni od smernic delavskega sveta podjetja, ki v podrobnostih ne poznajo stanja v podjetju, niti ne morejo prepoznati ukrepov, ki so v interesu skupnosti, pa trenutno morda niso razumljivi ali ugodni za posamezno gradbišče. Tem delavskim svetom je težko razumljiv postopek pri delitvi uspeha podjetja, kjer se smatra vsa gradbišča za celoto in se deli dobiček enako med vsa gradbišča, četudi morda posamezno gradbišče več prispeva, je delalo boljše, bolj smotno in bolj ekonomično. Delo takega delavskega sveta se omejuje na ukrepe na samem gradbišču, na problematiko v zvezi z izvršitvijo plana, glede problemov delovne sile, preskrbe itd.; čisto pa ta reševanja tekočih vprašanj naletijo na omejitve, ki so vezane na odloke delavskega sveta podjetja, na interese celote, med člani pa se pojavijo mnenja o nepotrebnosti sveta, o diktiranju od zgoraj itd. Razumljivo je tudi, da de-

navezana nase, da so obiski vodilnih nameščencev zelo redki in ne rešujejo problematike gradbišč v taki meri, da bi gradbišča imela občutek, da so koristni.

Tretji problem, ki se je pojavil hkrati z izvolitvijo delavskih svetov, ki prevzamejo upravljanje podjetja v svoje roke, pa je odnos med direktorjem oziroma vodilnimi kadri in delavskim svetom. Vrsta delavskih svetov očita direktorstvu komandne položaje, direktorstvo »tehnično linijo«, samovoljo, diriganje z ozko skupino sodelavcev, nastajanje birokratske kaste itd. Po drugi strani se sliši mnenje, da delavski svet posega v čisto upravne posle, da ne pozna celotne problematike podjetja, da je pasiven, da ima nepravilen odnos do nameščencev, zlasti administrativnih moči itd. Vse te ugotovitve, četudi niso povsem resnične, kažejo vrsto nezdružljivih pojavov, ki ne morejo biti koristni našemu gospodarstvu in terjajo razjasnitve in rešitve. Hkrati pa tudi kažejo, da bo treba še dosti dela in učenja, preden bo naše socialistično gospodarstvo teklo tako kot je treba, kažejo, da bi bilo danes še preuranjeno sestati naavorice doseženih uspehov in samo od daleč gledati, kako se dogodki razvijajo. K rešitvi zgoraj navedenih problemov bi hotel podati nekaj misli in sugestij.

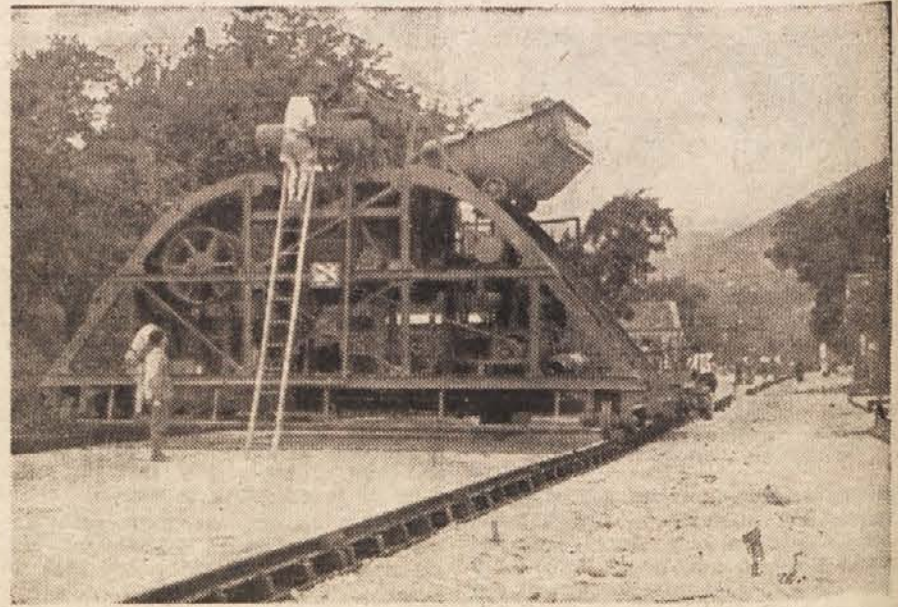
Problem delavskih svetov na gradbiščih se je res pojavil, o njem smo že čitali v dnevnem časopisju, dani so bili razni predlogi, kako naj bi se to uredilo; nekateri so se ogrevali za osrednji delavski svet, ki bi upravljal podjetje s sedeža podjetja, njegovi člani pa bi bili izvoljeni na posameznih gradbiščih. Drugi so predlagali, da se osrednji delavski svet odpravi in ostanje sveti le na gradbiščih, pri čemer se je slišalo istočasno namigavanje na samostojnost, na direktorjih naj bi ostal nekaj svetov itd. Vsi ti predlogi v praksi ne pokažejo nič novega, zato bi se tudi pri njih prej ali slej pokazale iste težave in isti ugovori. Upravljanje po delavcih v gradbenstvu mora biti zato zaenkrat omejeno na manjše enote, ki so preglednejše, nimajo teritorialne razsežnosti, to pa so edino gradbišča. Zato mislimo,

(PRISPEVEK K DISKUSIJI)

povezanosti med gradbišči (ime pri tem ni važno), gre bolj za opredelitev nalog) na naslednjih osnovah.

Gradbišča bi delala samostojno, upravljali bi jih v delovnih kolektivih izvoljeni delavski sveti in sicer vsako gradbišče zase. Poleg gradbišč bi osnovali podjetje, ki bi se ukvarjalo z gradbenimi stroji, jih popravljalo, nabavljalo in posojalo proti določeni posojlini. Tudi to podjetje bi bilo samostojno, nabavljalo bi stroje, po katerih

jo preudarno in pravilno ocenjevati, da zna izluščiti iz kompleksa vprašani pravo jedro in dati nanj pravilen odgovor. Mislim, da mora gradbenec še bolj povečati svojo predanost ciljem in nalogam socialistične družbe, da mora pod vodstvom KP potegniti za seboj vse tiste polproletarce, ki še vedno žive dvojni življenje, kot kmetje in kot gradbenici, da bo pomagal vzgojiti lik gradbenca, ki je pravtako specifičen, kot je lik kovinarja, da bomo gradili z ljudmi, ki bodo imeli kvalifikacijo »gradbenec« in nam bo to povedalo, da

Na cesti Ljubljana—Celje so v bližini Vranskega postavili finiše ki bo betoniral novo 8 m široko cestišče.

je dosti povpraševanja, ki pa so predragi za finančne možnosti enega gradbišča ali se njih nakup gradbišč ne bi izplačal, ker bi ga morda potrebovalo samo pri enem delu, torej le za kratko dobo. To bi bile operative enote, povezane pravzaprav le po ekonomski liniji, toliko, kolikor se rabijo le za izvršitev določene naloge. Da pa ne bi te enote zašle v omenjene težave, bi se finančno povezale, imele nekako banko (zbornico), ki bi jim oskrbovala kredite, nova dela, bi jim bila skupna hrbenica in opora v težavah. Ta povezanost ne bi imela opravka s podrobnimi tehničnimi posli niti z vprašanjem kadrov niti preskrbe z materialom. Bila bi morda skupni imenovalec za ves sistem gradbišč, njena zunanja fasada, predstavnik in nosilec tradicije podjetja. Morda bi bila do neke mere in nekaj časa tudi posojilnica ali zavod, kjer bi gradbišča dobila kredit za nova dela.

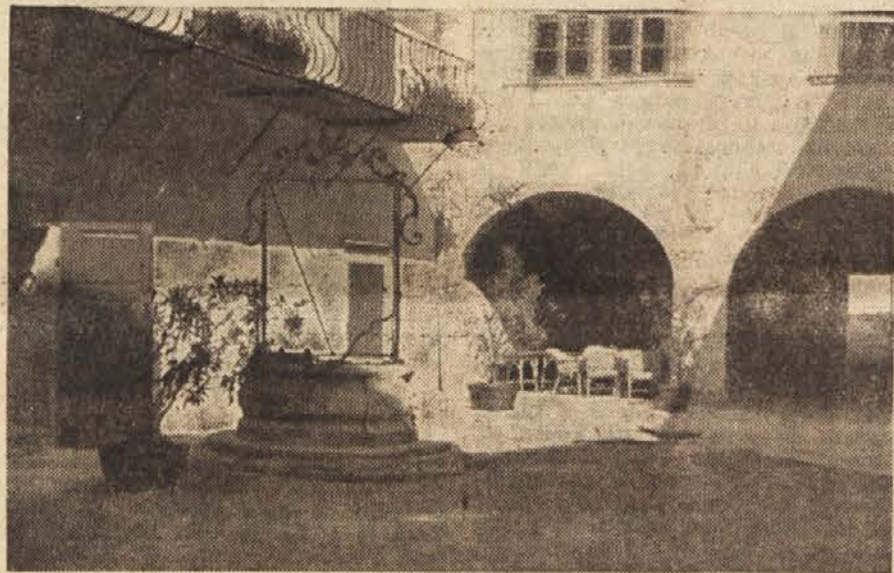
Mislim, da sem s tem nekačo očrtal, seveda le v skopih obrisih, način poslovanja po tem predlogu; ki po eni strani ohrani samostojnost gradbišč, po drugi pa ustvari po mojem mnenju nujno povezanost malih enot v močnejše telo. Jasno je, da zahteva predlog še podrobne obdelave, veselo pa nas bo, če bo lahko služil kot osnova za razprave in pameten premislek.

Končno bi se dotaknili še tretjega problema, ki se pojavlja pri današnji obliki podjetij tako na gradbiščih kot v direkcijah, t. j. ureditvi odnosov med delavskimi sveti in direktorji. Uredba o upravljanju podjetij po delavskih svetih ga sicer točno precizira, praksa pa vendar kaže, da je rešitev tega problema predvsem v vzgoji in poučevanju gradbenca, v prizadevanju, da ostane daljšo dobo gradbenec, da se spozna v podrobnosti ne samo s svojim delom, temveč da pogleda tudi okrog sebe, da zna kritično premotriti svojo okolico.

je dosti strokovnjak, ne pa nekdo, ki želo pride na gradbišče. Iz takih gradbenec sestavljen delavski svet bo iz lastnih izkušenj poznal probleme podjetja in same proizvodnje, vedel bo, kaj je dobro in kaj je odveč, imel bo pravilen odnos do vodstva, znal pa bo tudi pretehtati njegove predloge in sugestije. Po drugi strani bodo direktorji, upravna linija itd. z vzgojo gradbenca našli za svoje delo prave sodelavce, morali bodo tanjšje prislusniti njihovim pripombam, ki bodo zrelejšje, ne bodo se smeli zavajati z mnenjem, da se jim lahko vse reče, pogledati bodo morali samokritično tudi sebe, svoje sposobnosti in znanje, ostro bodo morali preteniti nasvete svoje ožje okolice, pri čemer jih mora vedno voditi le eno načelo: vse za blaginjo kolektiva, hkrati pa tudi za blaginjo socialistične države kot celote. Če bodo pretehtali vse te stvari, ne bodo postali diktatorji, delavski sveti ne bodo zanje le skupina ljudi, katerim sporočajo svoje sklepe in namere. Vsi se morajo učiti, premagati morajo v sebi egoistično miselnost, odstranjevati iz svojih vrst nezdrave elemente in težiti predvsem za uspehom celote, skupnosti, kateri dolgujemo vse, kar imamo.

Če pogledamo sedaj celotno problematiko naših velikih gradbenih podjetij in ne rešujemo problemov ločeno, temveč skupno, bomo videli, da rešitev ni lahka, da bi bila zgrešena prva kot druga skrajnost. Nepravilen bi bil nek centralizem, kar se je pokazalo v mnogih primerih že sedaj, prav tako pa bi bilo zgrešeno razbiti podjetja v majhne enote, ker vendar vrsta dejstev kaže, da to ne bi bilo zrelo. Pri našem delu si moramo prizadevati, da bomo pospeševali zorenje razvoja in ga pravilno usmerjali, pri čemer naj nam bodo pred očmi vsi zgoraj naštetih razlogi.

Ing. Hugo Keržan

Notranje dvorišče na gradu Borl, v katerem je sedaj urejen prijeten počitniški dom. V grajski vodnjak so med vojno gestapovci metali pobite ljudi. V gradu so imeli namreč urejeno jetnišnico.

lavski svet gradbišča ne bi mogel izdajati odločb, ki bi bile veljavne za vse podjetje, ker v svojem merilu ne more zajeti problematike celote, zato bi ukrepal neprimerno ali vsaj pristransko.

Kot drugi problem so se pojavile po posameznih gradbiščih tendence po samostojnosti, želje, da bi vsakdo gospodaril zase, si poiskal delo, si nalagal bremena, pa tudi delil dobiček. S tem bi se dal velik poudarek tudi delavskemu svetu gradbišča, ki bi postal res samostojen. Eden izmed vzrokov za te tendence je brez dvoma splošno prizadevanje za znižanje stroškov, zlasti režije. Pri ocenjevanju te režije pa se večina spotakne ob številu kadrov na direkciji, njihove sorazmerno visoke plače, njihovo administrativnost in neproduktivnost. Delno izvirajo želje po samostojnosti tudi iz perspektiv za bodoče delo, ki za nekatera gradbišča ugodno kažejo še za nekaj let, zato ne obstoje pomisleki, da bi se morali sedanji kolektivi v bližnji bodočnosti reorganizirati ali razbiti na več gradbišč. Prav tako izkazujejo nekatera gradbišča sorazmerno visoke dobičke, so aktivna, zato seveda nimajo interesa, da bi dobiček delila z manj uspešnimi gradbišči ali celo s takimi, ki imajo izgubo. Vse to namreč krči dohodke kolektivu, manjša njihove uspehe in mu delno tudi hromi polet in veselje do dela, ker ne vidi jamstva, da se bo trud tudi izplačal. Tendence po samostojnosti so narasle tudi zaradi mnenja in pritožb, čes da od direkcije gradbišč nimajo prave pomoči, da so

da je s stališča funkcij delavskega sveta samostojnost enot nujna in edino pravilna. Drug razlog zato je tudi v tem, naj naloge takega delavskega sveta ne bodo preobsežne in preveč zapletene, da jih bodo delavci-gradbenici lahko obvladali. Zelja po samostojnosti gradbišč, za katero smo navedli kot glavne vzroke upravljanje podjetij po delavskih svetih, način delitve zaslužka in skrb za gospodarnost in cenenost izdelka je našla svojo podkrepitev v prejšnjem odstavku. Na prvi pogled bi izgledalo, da je stvar jasna: gradbišča je treba osamosvojiti in zadeva je s tem rešena. Pri tem pa nastopijo druge težave, ki niso tako lahko rešljive in premagljive. Pojavi se vprašanje, kakšno mora biti gradbišče, da se lahko samostojno upravlja, kakšno naj bo po obsegu, kakšne perspektive mora imeti za določeno dobo in kakšna naj bo ta doba, kako bo v tem primeru z velikimi gradbenimi stroji, ki jih primanjkuje, po kakšnem kriteriju bodo razdeljeni, ali bo gradbišče v konkurenci z drugimi podjetji preneslo precejšnje stroške amortizacije in vzdrževanja strojnega parka, kakšna bo perspektiva tehničnih kadrov, vključenih v sorazmerno majhno enoto, kakšni bodo zaslužki ob dokončevanju objektov, v zimskem času, ali ne bo nastopilo seljenje kadrov za boljšimi pogoji, k bolj gotovemu zaslužku, k stalnejšim ustanovam, k projektantom, investitorjem, v nadzor in upravno službo? Pojavi se vprašanje, ali naj se vsa velika gradbišča proglašajo za samostojna podjetja, ko vendar vemo, da so bila osnovana za določeno nalogo, ki je diktirala tudi lokacijo, da je bila njih kapaciteta sestavljena z ozirom na to nalogo, ali ne bo nastala nenkrat vrsta majhnih samostojnih podjetij, ki bodo z oscilacijami v investicijah nastajala in izginala, ki ne bodo — perspektivno gledano — nikdar pognala solidnih korenin v našem gospodarstvu, ki si ne bodo priborila nikoli tradicije, podkrepitve s kvalitnostjo in cenenostjo, kar bo slej ali prej glavni adut za uspeh podjetja in njegovega kolektiva? Mislimo, da razbijanje na take majhne samostojne enote ni smotno niti priporočljivo. Mislimo, da je rešitev tega problema v osnovanju neke

čete, nato komisar bataljona, leta 1943 pa komandant bataljona. S svojim bataljonom se je udeležil mnogo borb in se povsod izkazal s svojo izredno hrabrostjo, spretnostjo v vodenju bataljona skozi najtežje borbe in velikim osebnim pogumom.

Izredno herojstvo pa je pokazal v velikih borbah pri Kozjem, napadu na rudnik Senovo in bojih za Št. Peter na Bizeljskem ter je v tej zadnji akciji dne 20. decembra 1943 tudi padel, ko je iz okupatorjevih rok reševal ranjenca svojega bataljona.

V tednu, ko praznujemo »Dan
vstaje« slovenskega naroda —
čestita vsem delov. kolektivom

KOLEKTIV

HOTELA JELOVICA
BLED

NABAVITE SI PRAVOČASNO GRADBENI MATERIAL!

TRGOVSKO PODJETJE Z ŽELEZNINO

»ŽELEZNINA«
Ljubljana, Parmova ul. 33

obvešča vso trgovsko mrežo, gostinske obrate, ustanove in druge interese, da si takoj nabavijo, dokler traja sezona, cement, zidno in strešno opeko, žgano apno, salonit valoviti in šablone — vagnske količine. NA SKLADIŠČU TITOVA ČESTA ST. 33 imamo valovite salonitne plošče in šablone 40x40, strešno lepenko, trstiko in betonsko železo. Naročila izvršujemo točno ter po dnevnih cenah. Vse informacije daje uprava podjetja brezplačno, telefon št. 28-21.

Iz velike tovarne aluminija na Ptujskem polju

ILUSTRACIJE SUBIC) Pogled na del tovarne

POT po tovarni te domala utruje. Pa tudi ni šala. Če si hočeš ogledati poslopja počez in podolgjem ter stopiti mimogrede še v nadstropja, imaš ob koncu za seboj nekaj deset kilometrov dolgo pot. Strnišče, nova tovarna glinice in aluminija, torej res ni majhna stvar.

Pravzaprav je to dvakrat nova tovarna: sredi polja so zgrajeni velikanski objekti in nedaleč proč raste med borovci novo mesto — novi pa so tudi ljudje, delavci, ki se tukaj zbirajo. V tem, vidite, je morda prav tako težava kot je gradnja in montaža čudovito (vsaj za moje pojme) zapletenih naprav s stotinami cevi, pečmi in nekakšnimi velikanskimi sodi, ki jim pravijo v tovarni dekompezerji in avtoklavi — zgraditi in preobraziti je treba tudi ljudi, ki prihajajo v tovarno. Velika večina je takih, ki se na delo pripeljejo s kolesi ali s vlakom; doma jih še vedno drži priklenjene bajtica in kos zemlje. Zato morajo v tej to-

Janez Kostanjevec, predsednik delavskega sveta

varni graditi poleg naprav tudi delavce, kajti le dobri in vestni delavci lahko zagotovo nemoteno proizvedejo.

KAR JE TVOJE JE MOJE?

Povedali so mi, da se je v tem pogledu v tovarni že marsikaj popravilo. Še pred leti so bili poletni meseci za tovarno prava nesreča. Ko je bila košnja, je plavil kar mrgolelo. Potem je prišla žetev in trgatve — procent neopravičeno odsotnih pa je bil šmenatano visok. Letos komaj, da še beležijo take izostanke. Kako so to dosegli, ne vem, vendar me je pot po tovarni na nekaj opozorila:

Odmor za malico se je že zdavnaj končal. V objektu, kjer varijo delavci tovarne metalnih konstrukcij »Franc Leskošek« iz Maribora, je peklenški truš in hrušč. Bobnenje povzročajo dletarji, ki v dekompezerjih, nekakšnih sodih iz debele pločevine, v katerih bo prostora za milijon litrov tekočine, dolbejo po zvarjenih šivih. Bobni nepretrgoma in zdi se, da si ti delavci ne privoščijo odmora, da bi se jim usesa vsaj malo ohladila. Z njimi pogovarjati se je v tem poslopju popolnoma nemogoče. Pa saj ni niti potrebno, njihova delovna vnaša povše dovolj. No, in zato si kaj neprijetno razočaran, ko za velikimi skladi železa ali cevmi velikega premera opaziš dva delavca, ki sta se kolikor mogoče udobno usedla med to šaro in se pomenkovala o kdove kako važnih stvareh. Takih počitkov je v Strnišču še precej. Odkar delavci ne izostajajo z dela za cele dneve, po-primejo za koso popoldne, ko se vrnejo domov. Ker pa je le treba nekje tudi počivati, store to najraje v tovarni za skladovalnicami železa. To je v tovarni znano. Kaže pa, kako se manjši procent izostankov, zabeležen v pisarni, skrrijejo in hkrati pokažejo tam, kjer jih ne bi nihče pričakoval. Se je razlika med delavci iz »Lukove tovarne« in temi iz Strnišča. Zato bo potrebnega še mnogo dela z njimi, da si bodo enaki. Nadziranje ne bo zadostovalo in tovarni imajo prav, ko trdijo, da je to v tako velikanski tovarni kaj težko.

Pripovedovali so mi, da je tudi pojem: moje in tvoje še dokaj slabo razvit. Vedno se najdejo izjeme. Zelezo in najrazličnejši deli naprav, cevi ter podobno, so razloženi ter večkrat tudi razmetani po vsej tovarni, zato so te reči kaj vabljive za tiste, ki si n. pr. doma »modernizirajo« hišico. Tudi tu so z ukrepi in odloki o odpuštitvah tatičev dosegli izboljšanje. Toda zdrave zavesti o skupni lastnini, ki je tako rekoč zrasla s starim delavcem, le še ni. Morda si je tudi zato upal nek član delavskega sveta tov. L. naložiti nekaj deset kilogramov železa več kot bi smel, za domačo uporabo. Razumljivo je, da je delavski svet tega člana, ki je kradel skupno imovino, izključil. Take so nekatere težave, proti katerim z odloki dosežeš le pičle uspehe. Kajti glavno je, da delavci postanejo res delavci s tisto zavestjo, ki je lastnost delavcev v tovarnah, ki imajo kot radi pravimo »tradicijo«.

O PROIZVODNEM SESTANKU

Pred tremi tedni, morda tudi nekaj prej, tako so pripovedovali delavci v elektrolizi, smo hoteli imeti proizvodni

sestanek. Delavci bi radi izvedeli, kaj pravzaprav delajo. »Menda to vendar veste?« »Da, peči za elektrolizo!« Toliko, pravijo, vemo, dosti več pa ne. Radi bi slišali, kako je s planom, kakšne težave jih čakajo in podobno. Skratka, kaže, da je šlo za popolnoma navaden proizvodni sestanek, na katerem bi se pogovorili tudi o razporeditvah delavcev v grupe. Da povem bolj kratko: Delavca, ki je dal pobudo za sestanek, je obratovodja najprej resno oštel in mu milo zagrozil »še kleče boš hodil prosit dela«. Popoldne se je mojstru pridružil tudi obratni inženir, ki je slišal »nekaj o Rajku, ki ščuva delavce«. Od tega je delavec Rajko izvedel, da bo čistil kanale in nosil kamenje. Skratka, vse mogoče mu je grozilo zaradi zahtevanega sestanka, ki ga ni bilo, ker se delavci na takih sestankih najbrže le »kvarijo«.

Cetudi ni vse tako, kot so povedali delavci, so same grožnje dovolj, »da spoznaš, da v tem obratu ni vse prav. Res, pozneje se nisem čutil, če sem od delavca slišal, da ga je »strah govoriti«. Čeprav je ta strah še tako neutemeljen, boš težko o tem prepričal delavca, če le enkrat sliši o »klečaplazenju in molečovanju za delo« iz ust odgovornega (po položaju, drugače ne) uslužbenca.

Ta reč o proizvodnem sestanku je že stara. Zastarela pa vendarle ni, ker je še vedno vprašanje, kako take stvari rešuje partijska organizacija. V tem primeru se je pozanimala za vso stvar. Vendar pa bi bilo prav, če bi o tem spregovorili tudi z delavci, da bi si bili le-ti na jasnem tudi o proizvodnih sestankih, o medsebojnih odnosih, predvsem pa glede groženj o odpuštitvah in podobnem.

Oblikovati ljudi je veliko bolj občutljivo in težavno kot pa je graditi velike dvorane. To ne gre kar enostavno po načrtu, tega se tovariši v Strnišču dobro zavedajo. Prav zato me je zbodla tudi tale malenkost: na partijskem sestanku so se nekateri člani med seboj vikali. Zakaj bi vikal komunista-inženirja, če v isti sapi tikaš telefonista. To ustvarja — hočeš nočeš — nekakšne boljše in slabše vrste članov v Partiji in taka reč se rada razširi tudi naprej po tovarni. Tu ne mislim na avtoriteto, gre za odnose med ljudmi, ki jih tudi taka malenkost, kot je vikanje, lahko moti. Najslabše je, če pri vzgoji nekdo gleda nekoga z viška. Ljudi bo učil le tisti, ki se jim zna približati.

Na partijskem sestanku, ki sem ga omenil, so tovariši razpravljali o načrtu predkognesnega dela. To bi morala biti velika naloga, kajti sami tovariši povedo, da Partija in sindikat v tovarni ne delata najboljšo. Zato je od dobrega načrta precej odvisno in površni izvleček in še bolj površni zaključki o tem planu na sestanku osnovne partijske organizacije res ne morejo roditi uspeha. Sekretar tovarniškega komiteja je nakazal v osnutku tega načrta, ki so ga poslali vsem osnovnim partijskim organizacijam, vrsto nalog. Med drugim pravi, da bo potrebno vse drugačno delo, da bo lik komunista v tovarni bolj izklesan. Na sestanku OPO pa so to reč odpravili z nekaj kratkimi besedami.

Težko bi bilo pisati o vseh problemih političnih organizacij v tovarni. Saj v dveh dnevih komaj obhodiš tovarno. Kaj šele, da bi se z vsem spoznal. Zato bo prav, če bodo tovariši tudi sami pisali, saj so obljubili. Da pa ne bi kdo mislil, da je v tovarni vse slabo, še zdaleč ne, toda o teh uspehih je bilo že veliko napisanega.

Prišel sem tudi do inženirja, ki je vedel precej zanimivih stvari o tovarni. Takole je povedal

O SUROVINI, KI JO BODO UPORABLJALI DVAKRAT

Gre za kriolit. To je surovina, ki jo kopljejo na Grönlandu in je potrebna kot topilec pri elektrolizi glinice (aluminijev oksid). V nekaterih državah izdelujejo že umetni kriolit, ki pa je še dražji kot naravni. Tona grönlandskega kriolita stane 57 tisoč dinarjev. Torej je to res draga surovina. Ko bo to-

varna dograjena in bo delala s polno zmogljivostjo, bodo potrebovali okoli 2 tisoč ton kriolita na leto. Da bi prištedili čim več deviz, bodo ujeli fluorne pline, ki nastajajo pri topljenju glinice v elektrolitskih pečeh ter jih napeljali skozi posebne naprave. S tem bodo ubili dve muhi na mah: fluorni plini so tako strupeni, da bi že po nekaj letih v okolici ne raslo niti eno drevo več. Ker bodo pline v čistilni napravi oprali z apnenim mlekom, ta nevarnost še zdaleč ne bo tako velika. Ta naprava, ki bo stala tovarno 4 do 5 milijonov dinarjev, bo koristila tudi pri nadaljnjem »predelovanju« plina. Tu bodo namreč dobili nazaj več kot polovico porabljenega kriolita in tako prištedili do 80 milijonov dinarjev letno. Tako je s pranjem, kot to imenujejo, sicer škodljivih fluorinih plinov.

V tovarni pa bodo izkoriščali še druge navidezne odpadke. Pri predelavi

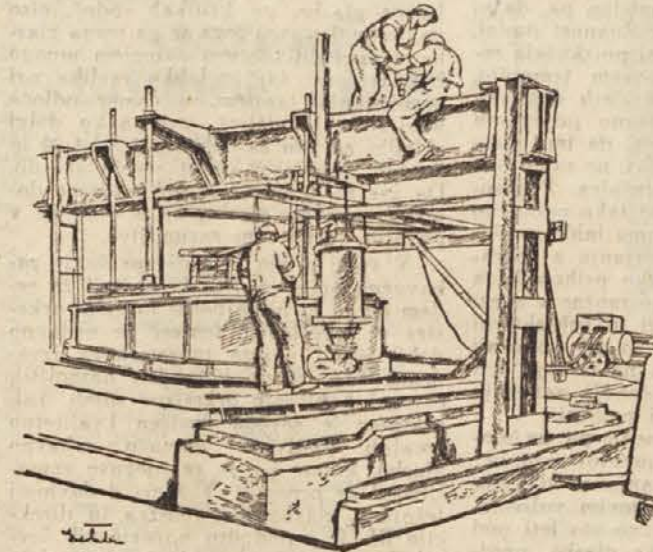
smo morali fenol upoštevati in bo to nov prihranek, ki ga bo prinesla nova velika tovarna v Strnišču.

TRANSPORT BO POSEBNO TEŽAVEN

Ze sedaj se strokovnjaki sprašujejo, kako organizirati prevoz velikanskih količin surovin, ki jih bodo potrebovali v tej tovarni. Samo na tovarniškem prostoru bodo postavili 16 kilometrov železniških tirov, da bi bil promet čim bolj smotrni in se ne bi vagoni kopičili in zavirali proizvodnje. Za 50 tisoč ton glinice bodo morali pripeljati v tovarno 12 tisoč 200 vagonov boksita, 15 tisoč vagonov premoga, 8500 ton kalcinirane sode, 1700 ton apnenca, okoli 600 ton apna in poleg tega odvažati vsak dan še produkte nove tovarne. Vsekakor da to ne bo šala za železnice, ki bodo obremenjene s tolikim prometom. In o tem že danes mnogo razpravljajo. To je nekaj zanimivosti o veliki tovarni.

Ta težava s transportom bi bila še večja, če bi morali v tovarni dovažati tudi elektrodno (anodno) snov. Za tono aluminija bo potrebno 600 kg te mase, torej 18.000 ton na leto. Dovož bi bil zelo drag, kvaliteta te mase je zelo različna in bo zato v tovarni dogradili še eno tovarno za izdelovanje elektrodne mase, ki služi kot anoda v elektrolitskih pečeh. To maso bodo izdelovali iz petrokoksa in katranske komponente, morda pa tudi iz domačega koksa, če bo imel dobre kvalitete — obstaja možnost, da bodo naredili to maso iz domačih surovin in prihranili državi velike vsote deviz.

V 500 metrov dolgem objektu, kjer pravkar postavljajo prve peči za elektrolizo, sem slišal še tole in ne morem si kaj, da ne bi povedal. Ogradnje za peči so začeli izdelovati v domačih tovarnah: v tovarni metalnih konstrukcij »Franc Leskošek« v Mariboru, v to-

Montiranje peči v objektu za elektrolizo

boksita se bo nabralo v posebnih bazenih zelo veliko rdečega blata, v katerem je lahko tudi več kot polovico železovega oksida. Pri petdesetih tisočih tonah iz boksita pridobljene glinice se bo nabralo najmanj dvanajst tisoč ton rdečega blata. To blato bodo pošiljali v železarno, ali pa ga bodo uporabljali za predelavo v barve, čistilne mase za pline v plinarnah itd.

Po vsej tovarni so speljani veliki cevovodi, po katerih bodo dovajali plin, ki bo potreben za proizvodnjo glinice. Na dan bodo porabili 30 tisoč kubičnih metrov plina. To so velikanske količine in bo zato pri tej proizvodnji tudi

Kirbiš Franc iz tovarne Franc Leskošek, varilec na dekompezerjih

precej odpadkov. Strokovnjaki jim pravijo katranske komponente s primenjo fenola. Fenolne vode, ki jih bodo odvajali v Dravo, bi bile, če jih ne bi čistili, prava kuga za ribe in lahko tudi za ljudi. Ze desetinka grama v litru vode je ribam škodljiva. Se po dveh stotinkah grama bi se čutil okus pri ribi, ujeti v zastrupljeni Dravi. Zato bodo v tovarni dogradili napravo, ki bo odvajala strupeni fenol, ki je neizogibno potreben v kemični industriji za izdelavo razstreliv, DTT praška in vseh mogočih drugih izdelkov. Doslej

Pod stebriščem upravnega poslopja

Kolarič Jože, eden najboljših dletarjev na dekompezerjih

varni »Pajič David« in drugje. To so se namenili prej kupiti v inozemstvu in so imeli za to že odobrene devize. Ker z devizami domačim tovarnam ni treba plačevati, bi radi to storili z dinarji. In glej, tu se je nekaj zataknilo in dinarje je bilo težje dobiti kot devize. Morda je že tudi to urejeno, vendar bi bila tega vesela marsikatera tovarna v Jugoslaviji, da bi namreč laže prišla do deviz kot do dinarjev.

Strnišče naglo raste, kolektiv se trudi, da bi čimprej poslal na trg prve bloke svetle kovine, ki je osvojila svet. To bo praznik, ki ga že težko pričakujemo. Takrat se bodo lepi svetli objekti posuli z rdečim, belim in črnim prahom. Delo v tovarni aluminija ni lahko, dejali so mi, da si to nekateri kar prelahko predstavljajo. V oddelku tovarne, kjer bodo mleli boksit, bodo vsi in vse posuto z rdečim prahom. Glinica bo naredila delavce podobne mlinarjem, v tovarni anodne mase pa bodo ljudje bolj črni kot dimnikarji.

»Da bi le začeli,« pravijo delavci, ko jih »strašiš s temi grozotami«. Res, vsi si vroče žele, da bi kmalu videli prve bloke aluminija odvažati iz tovarne.

M. S.

Stari borci so se zbrali v partizanski patrolji

Zreče z vso svojo bližnjo okolico in s številnimi vasi v tem delu Pohorja so znane kot star partizanski kraj. Marsikateremu bivšemu partizanskemu borcu iz raznih enot so ljudje tega predela naše domovine še sedaj v spominu, pa tudi v njih samih je še vedno ostala doba 4 let okupacije zapisana kot najtežja, a najslavnejša doba v zgodovini. Menda je ni hiše, ki ne bi dala po enega ali več borcev, političnih aktivistov itd. Zato ni čudno, če se je ta borbeno tradicija pri njih tako ohranila.

Bilo je zadnje dni preteklega tedna, ko so se pripravljali na sprejem partizanske patrolje, ki nosi bojno zastavo. V Zrečah naj bi prišla šele ponoči. Toda v Zrečah je bilo ta večer vse drugače kot ostale večere. Vse je bilo živo, veselo, živahno, pripravljali so se na do- stojen sprejem svojih borcev, to je tistih, ki so skupaj z njimi v času borbe delili vse gorje in trpljenje, pa tudi veselje na mitingih.

Zreški pohorski bataljon, ki je bil v sestavi konjiškega odreda, je pod vodstvom komandanta Lojzeta Korošca in znane partizanske aktivistke — komisarke bataljona tov. Nine Pokorn, še pozno zvečer preizkusil svojo moč in sposobnost. Blizu 200 bivših borcev in bork je bilo v njegovem sestavu. Prišli so iz Skomerja, Resnika in celo iz vrh Pohorja so bili. Ni manjkalo starih borcev, ki so že s težavo hodili, toda spomin na veliko borbo našega naroda jih je pomladil in ponosno so stopali v vrsti mladih mož in fantov.

Po končani povorki se je ves bataljon pridružil ostalim Zrečanom na miting, ki je bil na majhni vzpetini. Seveda niso pozabili postaviti zasede in poslali ven patrolo proti konjiškemu bataljonu, ki je že prodiral po dolini Dravinje v smeri Zreče. Ob kurjenju tabornega ognja je spregovorila komisarica bataljona tov. Nina (pod tem imenom jo pozna ves ta okoliš), ob njenih besedah pa je marsikateri materi, ženi, sestri, bratu itd. postalo solzno oko, toda ne od žalosti, temveč od ponosa, da so tudi oni prispevali svoj delež k osvoboditvi naše domovine. Tudi Nina sama je izgubila v tej borbi svojega moža, zdravnika dr. Pokorna, njen sin Boris pa je padel junaske smrti kot komandant brigade, zdaj pa je pokopan v Zrečah. Marsikaj je pretrpela v času borbe, toda danes je med prvimi političnimi delavci, ki ji nobena naloga ni pretežka. Kdor kaj ne ve ali mu je potreben nasvet, se obrne do Nine. Tudi ta večer so jo obkrožili njemi zvesti Pohorci in z njo obujali svoje doživljanje v NOB.

Dolgo v noč so se veselili ob petju partizanskih pesmi, plesanju narodnih kol in igranju zreške godbe. Tisti, ki jih je zgodaj zjutraj klicalo delo, so odšli domov, vendar pa jih je precej še ostalo. Ti so hoteli na lastne oči videti, kako se bo boril zreški bataljon proti konjiškemu. Okoli 2. ure ponoči so se pričele prve borbe blizu Radane vasi,

glavna bitka pa je bila pri samih Zrečah, kjer so se ti izredno dobro branili in skoraj zajeli komandanta brigade.

Po zavzetju Zreče se je miting nadaljeval, razpoloženje med borci se je stopnjevalo, saj je zdaj konjiški odred štel še okoli 300 borcev. Pred nadaljevanjem svoje poti proti Vitanju so po- častili še spomin 20 talcev — domačinov, ki so pokopani v skupnem grobu in padlemu komandantu Borisu Vinterju z izstrelitvijo častne salve.

Smer nadaljnje pohoda je bila določena v smeri proti Vitanju in Stranicam. Seveda so jo borci odreda izkoristili za obisk številnih hiš in družin, ki so jih prav tako z veseljem sprejeli kot nekaj, ko so bili še pravi partizani.

Daljši počitek je bil na Stranicah. Toda prav tako kot partizani pred osmimi, devetimi leti so tudi danes ti bivši borci šli med tamkajšnje ljudi, se z njimi pogovarjali in se spominjali vrste dogodkov, ki jih vežejo na dneve borbe proti okupatorju.

Kratko, toda lepo proslavo je imel odred pri grobovih pokopanih talcev na Frankolovem. Kratek govor domačina — šol. upravitelja tov. Konrada Sodina

Na kurirski stanici TV 15. Partizan Ante čila

je prikazal ta kraj kot enega največjih spomenikov NOB. Komandant odreda tov. Zupančič Mirko je v imenu vseh borcev in bork ob grobu dal svečano obljubo, da homo znali ohraniti tisto, za kar so oni dali svoje življenje.

To so samo nekateri bežni vtisi iz proslave in pohoda zreškega bataljona pri prenosu bojne zastave. Odkril nam je mnogokaj, na kar mi pri vsakodnevnem delu pozabimo. Povezal je stare borce v veliko, borbeno družino, utrdil vezi med njimi in tistimi, ki so jim v času borbe nudili vse, kar so pre- mogli. Morda bi kazalo, podobne poho- de v krajevnem merilu večkrat organi- zirati, saj na te ljudi, posebno v višje letnih krajih le kaj radi pozabimo.

L. V.

RADIO LJUBLJANA IN JAZZ

Radio je po svoji funkciji javna ustanova kot na primer gledališče, filharmonija, film in slično ter ga programsko ni mogoče voditi le po upravno-administrativni poti, temveč terja sodelovanje javnosti, ki pride lahko najbolj do izraza v javnih kritikah. Tega dejstva, da je javnost regulator, ki naj pomaga usmerjati delo in preprečuje odklone v stalno pretečo šablonoizacijo, so se premalo, skoro nič zavedali predvsem naši javni in kulturni delavci, ki so s tem dopuščali, da bi šlo lahko delo na primer glasbenega vodstva Radia Ljubljana, prepuščenega samo lastnemu preudarku, svoja pota. Ker pa obsega glasbeni spored povprečno 70% celotnega programa RL, je posebno glasbeno vodstvo občutito in pomankljivo že ves čas od osvoboditve.

Šele kakšno leto dni je od tega, kar se je začela naša javnost bolj zanimati za delo našega glasbenega oddelka, pri čemer pa obžalujemo samo, da se je to zanimanje osredotočilo le na razmeroma ozek izsek našega dela: na sodobno lahko, zabavno glasbo. Obžalujemo pravzaprav zato, ker je še toliko vsaj tako, če ne še mnogo bolj perečih vprašanj v naših glasbenih sporedih, ki nujno terjajo pomoč javnosti. V tem času je izšlo v našem dnevnem in revijalnem tisku veliko člankov, ki so na ta ali oni način, iz tega ali onega vidika obravnavali problem jazza, kar se je včasih neposredno, včasih pa tudi posredno tikalo glasbenega vodstva RL. Gotovo se nismo mogli strinjati z vsemi članki v celoti, pa naj so bili pisani zoper jazz ali v njegovo obrambo, pač pa smo skušali vse misli čimbolj skrbno proučiti, ker vemo, da nam to v delu samo pomaga, ne glede na to, ali smo morali kritiko upoštevati ali ne, ker se v vsakem primeru pravilno stališče okrepi. To je treba povedati, da bo jasno, da diskusija o tem ni šla mimo nas.

Kaže pa, da se je zanimanje za to vprašanje poleglo, mogočečasno, vendar smatra RL za potrebno, da pove po vsem tem svoje stališče. Najbolj točen odgovor bi seveda moral biti naš glasbeni spored sam, ker se pa zavedamo, da so v našem delu še vedno mogoče napake, ki bi jih lahko marsikdo tolmačil kot naše stališče, je to treba obrazložiti tudi z javno besedo. Pri tem morata ne bo mogoče in tudi ni potrebno odgovarjati posameznim diskutantom posebej, pač pa bom poskušal strniti vse v čimbolj enovito celoto, ki naj bo odgovor na tehtnejše kritike in obenem tudi stališče glasbenega vodstva Radia Ljubljana.

Poskušajmo se najprej dogovoriti o rabi termina jazz. Če rečemo, da je to tista vrsta ekstremnejše sodobne lahke glasbe, pri kateri prevladuje ritmični element nad melodičnim in harmoničnim ter trobila in tolkala nad drugimi instrumenti, potem smo se le za silo približali temu, kar smatramo in občutimo kot jazz, a nam je še tukaj marsikaj ušlo izpod prstov. Dvomim pa, če se za zanjkrat najti boljše definicijo, saj se jazz še vedno razvija in dobiva nove oblike in ga je zato težko zajeti v kratko definicijo, ki jo nisem našel tudi nikjer drugje. Za nas bo gornja zadostovala, da bomo videli, o čem govorimo. Mnogim nesporazumom se bomo ognili, če že kar v začetku povemo, da jazz ne moremo smatrati za umetnost, vsaj zanjkrat še ne. Kot lahko namreč s slikarskim čopičem in barvami ustvarimo marsikaj, kar ni umetnost, enako je tudi v glasbi, kjer ni vse umetnost, kar se poslužuje istih tehničnih sredstev. Za jazz kot za zabavno glasbo ne veljajo isti zakoni, niso potrebni isti pogoji kot na primer za simfonično ali komorno glasbo, zato je tudi vidik presoje drugačen, manj zahteven. Jasno je, da jazz kot tudi druga zabavna glasba ni in ne more biti vzgojen, saj nima tistih umetniških in moralnih vrednosti pa tudi stremljenj, kot na primer simfonija. Jazz naj služi zabavi in razvedrilo, pri čemer je razumljivo, da ta vrsta glasbe ne more biti v zabavo vsem ljudem, posebno ne starejšim generacijam, ki niso rastle z njim, pa tudi drugim ne, ki nimajo v zvezi z njim na primer nikakih mladostnih asociacij, ali podobno. Netočna je trditev, da je vsem dobrim glasbenikom, ki se z glasbeno umetnostjo resno ukvarjajo, jazz zoprni in odvratni, saj je med nami vrsta priznanih in visoko kvalificiranih glasbenih umetnikov in strokovnjakov, in zanimivo je, da skoro izključno iz mlajše generacije, ki imajo do jazza povsem strpen in celo simpatičen odnos, da ga pa vedo postaviti na mesto, ki mu gre.

Največ in najhujši očitki zoper jazz, ki ga ima na sporedu naša radijska postaja, so bili v pogledu njegovega amoralnega, antisocialističnega in skratka kvarnega vpliva predvsem na mladino. Da je mladina najbolj dojemljiva za jazz, je pač razumljivo ne samo zato, ker ji je zavoljo svoje nepretrajanosti vsebine najlaže dostopen, temveč tudi zato, ker je to danes edina zabavna glasba, ki se razvija in zato raste mladina v njem. Ni dvoma, da je nevarno za mladega človeka, ki pozna in hoče poznati samo jazz, da v tem poplavljeni ostane v muzikalno-umetniškem pogledu nezahteven in nezrel. Toda to je vprašanje najširše glasbene vzgoje, ki je bila doslej pri nas na zelo nizki stopnji, vemo pa vsi, da so naši skupni napori — z večjim ali manjšim uspehom — v tej smeri največji, ker se vsi činitelji zavedajo, da je to edina mogoča razvojna pot. V tem pogledu skuša naša radijska postaja prispevati, kar se da. Diskutanti pa, ki so prešli okvir teh razmotrivanj, so zašli na majava in negotova tla teoretiziranja. Doslej ni namreč še bilo niti načeto, kaj šele znanstveno rešeno vprašanje vpliva kakršne koli glasbe na človeka, na njegovo moralno, psiho ali značaj. Čeprav

smatram, da bi bilo treba o tem še temeljito razpravljati ob drugi priliki, si vendar dovolim kratek ekskurz.

Spor med idealističnim in materialističnim (ne dialektičnim!) gledanjem na učinek glasbe je lahko razviden že iz časov antike, ko so prvi, med njimi najbolj izrazilo Pitagora in še posebno Platon, pripisovali glasbi izreden učinek, ne samo moralen ali amoralen, temveč celo bistven za ohranitev ali razkroj države. Do teh zaključkov so pa prišli idealisti in misleci popolnoma spekulativno. Po drugi strani so pa primitivni materialisti, na primer Heraklit ali Demokrit, odrekli glasbi vsak večji pomen, češ da služi samo zabavi in užiku. To nasprotje je latentno in je bilo živo zato ves čas do danes, čeprav je razumljivo, da je bilo zaradi dosežanjan pretežne usmeritve filozofskih in družbenih sistemov skoro vedno bolj vidno idealistično pojmovanje pomena glasbe. Ni mogoče sicer reči, da je resnica v zlati sredini, mislim pa, da ni točno ne eno ne drugo. Znanost doslej, vsaj kolikor je znano, ni poizkušala rešiti tega vprašanja povsem temeljito, dasi obstoji vrsta empiričnih dognanj, zaenkrat še ne znanstveno povezanih med seboj, ki dokazujejo, da ima glasba tudi stvaren, fiziološki, ne samo psihološki učinek na poslušalca. Pripisovati pa neki vrsti glasbe tako natančno določene učinke, je deloma lahko posledica šablonskega primerjanja z literaturo, deloma pa je lahko psihološkega izvora iz asociacij, ki so možne v zvezi z jazzom. Vsi ti razlogi in subjektivni odpor proti jazzu, ki so ga pokazali nekateri diskutanti, pa ne morejo biti naši radijski postaji dovolj zanesljivi kazipot pri programski politiki.

Jazz v širšem pomenu pa ne moremo izločiti iz naših sporedov zato, ker je v glavnem vsa sedanja produkcija zabavne glasbe pod njegovim vplivom, kot je bila pred približno sto leti pod vplivom dunajske lahke glasbe, predvsem valčka. Če pa smatramo danes na primer Straussove valčke kot nekaj pozitivnega, ni še s tem rečeno, da jazz ne gre po slični poti. Naše programske zahteve pa terjajo od nas, da dajemo na spored tudi zabavno glasbo, ki široke vrste poslušalcev privede do tega, da poslušajo tudi naše važne govorne oddaje. Dvomljivo je namreč celo v primeru idealnega stanja glasbene izobrazbe našega poslušalca, da bi vzdržal koncentrirano poslušati naš program le ob resni glasbi. Samo starejša zabavna glasba, o kateri moralni kvaleteti bi se dalo prav tako diskutirati, bi nam pri tem ne nudila dovolj pomoči. Gotovo si lahko dosti pomagamo z narodno glasbo, ki je v večini primerov, ki pridejo za radijski program v poštev, itak po značaju lahka glasba. Naj v zvezi s tem le na kratko odgovorim na vprašanje, da je s prodiranjem jazz v nevarnosti naša narodna pesem, naša folklorja. To je nedvomno res, samo da se to godi z našo folklorjo že stoletja, saj so se zunanji vplivi, morda še bolj kot danes, neprestano mešali z našim lastnim narodnim glasbenim izrazom. Toda, ker smo ga doslej ohranili pod še mnogo težjimi pogoji, se ni

smatram, da ga ne bi še vnaprej, čeprav živimo v dobi filma, radiofonije in gramofonskih plošč. Toda, kot je doslej, si bo naš narod tudi vnaprej prisvojil ter po svoje prikojil to, kar mu bo ustrezalo, drugo bo pa slej ko prej zavrnil in tako je tudi pravlj. Popolna kulturna avtohtnost je bajka, ki je ne moremo več jemati čisto resno in smo že toliko samosvoji in močni, da nam je ni treba.

Se nekaj glede naše domače tvornosti zabavne glasbe, ki bi naj nadomestila jazz. Brez dvoma je treba iskati največ perspektiv prav v tej smeri, toda pri tem je naša postaja poleg uspehov, ki jih je dosegla v tem pogledu, naletela tudi na težave, ki so izven nje. Malo je namreč sposobnih skladateljev, ki bi se hoteli ukvarjati z zabavno glasbo. Razlogi so v glavnem naslednji: veliki večini kompozitov nudi resna glasba več notranjega zadovoljstva, nudi jim pa tudi več priznanja s strani odličnih krogov, ki skladateljem zabavne glasbe, po kritikah sodeč, niso naklonjeni; razen tega se pa resna glasba v pogledu tantiem avtorjem mnogo bolj izplača, saj je lahko razlika pri ocenjevanju tantiem, o čemer odloča društvo skladateljev, pri enako dolgi skladbi za isto zasedbo tudi do 1:20 in še več, seveda v korist resnih skladb. Da vse to zavira razvoj kvalitetne domače zabavne glasbe, ki je itak še v povojih, je povsem razumljivo.

V zvezi s tem je tudi vprašanje zabavne orkestra RL, ki obstoji že sedem let in ni le najboljši tovrstni orkester v Jugoslaviji, temveč je nedavno dobil izpod peresa inozemskega izvedenca tudi oceno kot eden najboljših evropskih plesnih orkestror soloh. Tak orkester je seveda zmožen kvalitetno izvajati predvsem domačo zabavno glasbo, katere pa je za njegove zmogljivosti še premalo. V zvezi z davniimi težnjami glasbenega vodstva in direktije RL je s podporo upravičenih javnih kritik razširil svoj program dela tudi na širše področje zabavne glasbe, kar so naši poslušalci seveda že opazili. Programsko bo pa zabavni orkester še mnogo bolj koristil naši postaji, ko bomo imeli zadostno število magnetofonskih trakov, na katerih bomo lahko dolgo časa obdržali arhivne pnetke.

V uvodu sem že omenil ne samo ko-

ristnost, temveč tudi nujno javne kritike za radijski spored, česar se radijski delavci zavedamo. Skoro po vsem do sedaj omenjenem bi pa utegnili kdo sklepati, da glasbeno vodstvo RL dosežanih kritik ni upoštevalo. Vendar to ni tako. Že dolgo preden se je začela diskusija o jazzu, se je glasbeno vodstvo RL zavedalo, da ne more povsem samo, brez sodelovanja javnosti, odgovarjati za usmerjenost našega glasbenega sporeda. Zato je direktija RL sklicala med drugim tudi tri sestanke o zabavni glasbi s posebnim ozirom na jazz. Tem sestankom so prisostvovali poleg predstavnikov naših političnih forumov tudi mnogi naši priznani glasbeni delavci. Vsi trije sestanki so v soglasju skoro vseh udeležencev v glavnem potrdili pravilnost naše usmerjenosti na tem področju glasbe. Razen tega obstoji pri RL stalni glasbeni svet, v katerem so prav tako zastopani nekateri naši vidni glasbeniki izven RL, ki imajo vpogled v delo naše radijske postaje. Tudi glasbeni svet je na svojih sejah razpravjal o istem vprašanju z istim rezultatom. Kljub temu je glasbeno vodstvo RL, kot sem že omenil, budno spremljalo vso javno diskusijo, kakaj pa vseh kritik ni moglo sprejeti, sem skušal zgoraj v kratkem navesti. Problem jazza v naših sporedih ni pereč tudi zato, ker ga imamo že vseskozi v najmanjši meri — morda 5% glasbenega sporeda. Vendar je pa bila diskusija le koristna. V čem se kaže? Računati moramo s tem, da nas poslušajo najrazličnejši sloji, približno se da soditi tudi, kdaj nas kdo poslušša. Temu primerno moramo predvajati ustrezne in smotno, okusno ter spretno sestavljeni program. Tako delo, ki ima za posledico, da je čim večje število poslušalcev zadovoljno z našim sporedom — vsi ne bodo nikoli — pa je tudi najtežavnejše, ker ne zahteva le največje vestnosti, pazljivosti in budnosti, ampak tudi čim boljše priznanja psihologije poslušalcev. Do tega spoznanja smo še v večji meri prišli po diskusiji in v tej smeri mora iti ter upamo, da tudi gre delo glasbenega oddelka, ki se bo s tem lahko izognil ostrim pripombam, za katere smo pa dobronamernim kritikom vselej hvaležni.

Za glasbeno vodstvo RL
Vlado Golob

Drugi Trubarjev zbornik

V zvezi z odkritjem Trubarjevega spomenika na Raščici je zaključil vrsto knjižnih izdaj, ki smo jih izdali od lanske jeseni ob štiristoletnici slovenske knjige, najpomembnejši Drugi Trubarjev zbornik. Literatura o protestantizmu na Slovenskem se je obogatila z novim delom in tako še izbrpneje osvetlila dobo največjega progresivnega prevrata v dotodanem razvoju človeštva, ki je našlo ustrezen izraz tudi na Slovenskem v reformacijskem gibanju in kmečkih uporih. Boris Zihel je napisal uvodno studijo »Družbeno-politični temelji reformacijskega gibanja na Slovenskem«. Sledijo ji obširna razprava Ferda Gestrina »Družbeni razredi na Slovenskem in reformacija«. Obe razpravi predstavljata okvirni pogled na celotno zgodovinsko ozadje za lažje razumevanje dobe in gibal velikih družbenih premikov, ki so odprli tudi slovenskemu narodu vrata v svet.

Anton Melik pove v svojem članku »Prometni položaj Raščice v Trubarjevi dobi«, da je bila tedaj Trubarjeva vas križišče prometnih zvez, kar razjasni možnost Trubarjevega studiranja. Neposredno Trubarja se tičejo Mirka Rupla »Primož Trubar in Formula concordiae«, Rajka Nahtigala »Azbučni tabeli pri Bohoriču in v poznejših slovniceh drugod«, Frana Ramova »Iz Trubarjevega leksikona« in Alfonza Gspana »Prispevek v ikonografiji Primoža Trubarja«. France Stele je napisal daljšo razpravo »Vloga reformacije v naši umetnostni zgodovini«, Anton Svetina pa kulturnozgodovinske slike »Protestantizem v Ljubljani«. Sledijo krajši zapiski, ki so jih objavili Gspan, Rupel, Novak, Verbič, Svetina in Dobida. Zbornik zaključuje vrsta fotografij, nanašajočih se na tekstni

del. Knjiga je tiskana na finem papirju in v okusno opremljena. Zbornik je uredil Mirko Rupel, opremila ga je arh. Janka Accetto, založila Slovenska Matica v Ljubljani, tiskala pa Triglavska tiskarna v Ljubljani. Strani 196 in 27 fotografiskih reprodukcij.

Dr. Rajko Nahtigal: Slovanski jeziki

Knjiga je prvič izšla leta 1938 in jo je akademik zdaj izdal v drugi, pomnoženi in popravljeni izdaji. Knjiga, ki je slovenska književnost sploh še ni imela, a ji v taki izdelavi tudi v drugih književnostih, v katerih se nahajajo le več ali manj paralelni orisi slovanskih jezikov po običajnih gramatičnih kategorijah, še ni podobne, služ kot nekakšna Ariadnina nit skozi labirint slovenske primerjalne slovnice (komparativne gramatike). Do druge izdaje je prišlo, ker je bila prva takoj po izidu razprodana, pa zelo iskana, ne le doma in v drugih republikah, temveč tudi mnogokje v tujini.

Knjiga je bila namreč pri več slavističnih stolicah uvedena v študijski plan. Razvila se je pravzaprav iz avtorjevih predavanj na Ljudski univerzi leta 1936 in jo je sprva nameraval izdati kot brošuro, kar še zdaj odseva iz prekratko oranega začetka knjige. Avtorjeva namera je bila, da predstavi slovenske jezike v njihovi skupnosti in medsebojnem razmerju na čim krajši in preciznejši način. Zato se je omejil le na glavne književne jezike in njihove dialekte, vseskozi pa je jasno izvedena ločitev med književnim, dialektičnim in zgodovinskim. Nov način razlaganja je v tem, da je časovno ločena historična doba posameznih slovanskih jezikov od predhistorične praslovenske. Knjigo je založila Državna založba Slovenije.

Dr. Jurij Štepihar: Civilno pravo

Pisec je kot drugi del »Civilnega prava« zdaj izdal »Osnutek posebnega dela obveznosti«. Knjigo je izdala pravna fakulteta ljubljanske univerze v založbi »Uradnega lista«. V prvem delu obravnava posamezne obveznostne pogodbe, kupno pogodbo, menjalno, rabokupno, mandatno, podjetniško, družbeno, posojilno, posodbeno, shranjevalno, zastavno, darilo in tvegano pogodbo. V drugem delu pa razpravlja o izvenposlovnih obveznostih, kamor spadajo odškodninski in povračilni zahtevki. Pisec je znan pravni pisatelj, ki je že pred vojno napisal obširnejše delo o istem predmetu.

Nove medicinske knjige

Ocenjevanje radne sposobnosti II. Form. 14,5 x 20 — 305 strani — broširano. Cena 220 din. (Medicinska knjiga — Beograd) 1952.
Prof. dr. Niko Milanić: Asepsa. Form. 17 x 24 — 180 strani — broširano. Cena 260 din. (Medicinska knjiga — Beograd) 1952.
Prof. dr. H. Marius: Ginekološke operacije i njihova topografsko-anatomska osnova. Form. 18 x 24 — 440 strani — vez. v platno — s 367 slikami, od katerih 15 v barvah. Cena 980 din. (Medicinska knjiga — Beograd) 1952.
Prof. Vladimir F. Vujić: Medicinska psihologija i opšta psihopatologija, deo I. Form. 17,5 x 24 — strani 204 — vezano. Cena 330 din. (Medicinska knjiga — Beograd) 1952.

Zagrebski orkester in gledališče v prihodnji sezoni

Zagrebski časopisi so objavili podatke o koncertnem življenju v Zagrebu v prihodnji sezoni, ki se bo pričela že septembra. Zaradi znižanja državne subvencije bo treba doseči čim večjo aktivnost koncertov, spričo tega bo potrebno celotno delo orkestra postaviti na nove osnove. Ker se je izkazalo, da so bile reprize koncertov v minuli sezoni slabo obiskane, bo Državni simfonični orkester letos dal na spored koncertov čim več novih del. Do zdaj je orkester imel v eni sezoni naštudiranih povprečno dvajset koncertov, v novi sezoni pa jih bo imel petindvajset. V zvezi s tem se bo znižalo tudi število delovnih dni za en koncert na sedem dni. Da bi bili programi čim bolj pestri in da bi koncerti pritegnili široko publiko, bo prirejenih tudi nekaj popularnih koncertov. V novi sezoni bo Državni simfonični orkester priredil tri stilne koncerte, štiri koncerte s pretežno klasičnimi skladbami ter štiri z romantičnimi deli; na štirikih koncertih pa bodo izvajali pretežno sodobne skladbe. Predvidena so tudi gostovanja tujih dirigentov; tako bo gostoval ameriški dirigent A. Rodzinsky, Argentinec Juan José Castro, Francoz Jean Martinon in Belgijec Van Remoortel. Med inozemskimi gosti bo tudi nekaj solistov; tako bodo najbrž gostovali čelist Fournier, violinist Vaša Prihoda, Uniski in drugi. Zaradi pomanjkanja finančnih sredstev bodo morala odpasti vsa gostovanja, razen gostovanja v Ljubljani, kjer bo Državni simfonični orkester gostoval na glasbenem festivalu ob 250-letnici Ljubljanske Filharmonije.

Zagrebska gledališča so te dni objavila program za prihodnjo sezono. Drama Hrvatskega narodnega gledališča bo uprizorila nekaj novih del domačih pisateljev, med njimi dramo »Karolina«, ki jo je napisal znani istrski književnik Drago Gervais, dramo »Obsodba« Ervina Sinka ter dramo »Clovek je dober« od Josipa Kulundžića. Od drugih domačih del bo v počastitev Križine šestdesetletnice drama uprizorila celoten dramski cikel »Gospoda Glembarjevi«, dramatičnijo Senoinega »Zlatarjevega zlata« ter Bračka Krefta »Veliko puntarijo«. Klasičen repertoar bo zastopan s Shakespearovim »Kraljem Learom«, dramatičnijo Flaubertovega romana »Gospa Bovaryjeva« in dramo »Filomenov kompleks«, sodobnega francoskega pisatelja Jeana Jacquesa Bernarda. Razen tega bo Drama uprizorila tudi delo sodobnega pisatelja Salacourja »Otok Leonar« ter Jeana Anouilha »Colomboc«.

Zagrebsko gledališče »Komediija« pripravlja za novo sezono šestnajst premier domače in tuje komediografske literature. Med drugimi je na sporedu tudi Ben Jonsonov »Volpone« ter po ena Anouilhova, Pirandellova in Nušičeva komedija.

Opera zagrebskega Narodnega gledališča bo uprizorila dvoje domačih oper, med njimi opero »Ogenj« Blagoje Berse ter Zajčevo opero »Nikola Subić Zrinjski«, katere premiera je bila letos ob zaključku sezone. Italijanska opera bo zastopana s opero Puccinija »Gianni Schicchi«, Leoncavallovo »Glumac« ter Mascagnijevo »Cavalleria rusticana«. Poleg Gounodovega »Fausta« in Ravelove »Spanke ure« bo opera uprizorila tudi dvoje operet, Straussovega »Netopirja« in Schubertovo opereto »Pri treh mladenkicah«. Od baletov bo zastopan Baranovič z baletom »Lectarski sreec«, Musorgski s »Slikami z razstave« ter de Falla z baletom »Triopgeljnike«. V kolikor bo uspelo dobiti notni material bo zagrebska opera v prihodnji sezoni uprizorila tudi znano opero Igorja Stravinskega »Rakes progress«.

Sedemdesetletnica slikarja Tomislava Krizmana

Znani hrvatski slikar Tomislav Krizman, ki se je uveljavil posebno kot grafik, je te dni praznoval sedemdesetletnico svojega življenja. Ob tej priliki so mu hrvaški likovni umetniki poslali umetniško izdelano spomenico, v kateri mu izrekajo priznanje za vse njegove zasluge za hrvaško upodabljačo umetnost. Krizman, ki živi v Zagrebu, je prorektor Akademije upodabljačih umetnosti.

Ljudsko prosvetna delavnost v koprskem okraju

V teku sezone 1951-52 je v okraju Koper delovalo 26 prosvetnih društev s skupno 3400 člani. Pevskih zborov je delovalo 20, med njimi 9 mešanih zborov, 5 mladinskih in 4 pionirski zbori. Godb na pihala je bilo 11, orkester pa je deloval samo eden. Igralskih skupin je bilo 10, lutkovna odra pa 2. Folklorne sekcije so začele z delom šele pred kratkim, vendar pa vlada zanje veliko zanimanje. Sedaj delujejo tri take skupine. Ljudskih knjižnic je bilo v minuli sezoni v koprskem okraju 14 s 5622 knjigami, kar predstavlja precejšen napredek napram prejšnjim letom. Ljudski univerzi sta lani delovali samo dve, v Kopru in Piranu. Končno je bilo v pretekli kulturni sezoni še 13 splošno izobraževalnih tečajev, dva krojna tečaja ter 4 večerne gimnazije. Vsi ti podatki pa se seveda nanašajo le na kulturnoprosvetno delo med slovenskim prebivalstvom in ljudsko prosvetna delavnost italijanske narodnostne manjšine na Koprskem pri tem ni upoštevana.

Razstava partizanske grafike v Mali galeriji

Vladimir Jordan:
Telci

Delo ljudske univerze na Jesenicah

Ljudska univerza na Jesenicah je v letošnji sezoni po dolgem odmoru spet zažvela. Saj zadnja leta ne moremo govoriti o njenem delu. Tu pa tam kako predavanje, a še to dirigirano iz Ljubljane.

Tudi letos je delo, vsaj v začetku sezone, močno šepalo. Predvsem organizacijsko. Posledica je bila, da ni bilo predavateljev. Saj vsi vemo, da je bolje ostati brez predavanja, kot pa s pritiskom ali pa nepremišljeno angažirati predavatelja, ki se ne zaveda velike odgovornosti predavanja na Ljudski univerzi in s površno pripravljenim predavanjem več škoduje, kot pa koristi. Slušatelj se hoče pri predavanju česa naučiti. Zato z veseljem sprejme in posluša le predavatelja, ki pozna svojo snov in ki ga s sugestivnim predavanjem prisili, da sodeluje s predavateljem, da torej misli.

Pravo delo se je začelo pravzaprav šele s februarjem. Zaradi slabe organizacije smo do konca januarja imeli vsega dve predavanji, a še tu je bilo na enem predavanju komaj 25 slušateljev. Letos je bilo menda precej povsod postavljenega načela, naj delo ljudskih univerz vodijo posebni odbori. Vprašanje pa je, kako je delo takšnega odbora organizirano. Na Jesenicah se odbor ni obnesel, delo pa je zažvelo šele, ko je predsednik Mestnega odbora Ljudske prosvete, prevzel sam vso organizacijo in vsa drobna dela v zvezi s tem. Če namreč morajo vsi odborniki opravljati najrazličnejše podrobnosti, potem se prav gotovo zgodi, da kar na lepem ta ali oni popusti — po navadi so takšni člani vpreženi vsepovsod — je odsoten itd. — in delo zašepa. Če pa se v to delo zagriže le en človek — a treba je res zagrižiti — če ta človek skrbi za predavanja, če sam opravlja vso korespondenco, skrbi za dvorano in tudi za obisk, pa delo mora roditi uspehe. Pogoj pa je, da ta človek dela popolnoma prostovoljno, ker le takrat bo delal tudi s pravim veseljem. Vsi ostali člani odbora Ljudske univerze pa morajo njegovo delo samo pazljivo zasledovati, o njem razmišljati in se od časa do časa sestati, da njegovo delo pretresejo in dajoje organizatorju potrebna navodila in predloge.

S februarjem so se na Jesenicah začela redna predavanja vsak ponedeljek. Priznati je treba, da so se predavatelji, zlasti iz Ljubljane, radi odzivali vabilu na Jesenice. Njihova zasluga je, če je Ljudska univerza v tako važnem delavskem centru, kot so Jesenice, že po teh nekaj mesecih dobila dober glas in so s tem dani moralni pogoji za uspešno

delo v bodoči sezoni. Devetnajst predavanj od začetka februarja do polovice junija s povprečnim obiskom 219 slušateljev je tudi za Jesenice kar lepo število. Najbolje so bila obiskana predavanja tov. Etbina Kristana, ministra dr. Potrča in Borisa Ziherla in profesorja Janka Lavriča. Zelo lep odziv so doživela pridodopisna predavanja profesorja Antona Polenca, Regentovo predavanje o Trstu, zdravniška predavanja dr. Milana Čeha in žal ne tako dobro obiskani, zato pa tem lepše sprejeti in diskutirani pedagoški predavanja dr. Ive Segulove.

Izredno razveseljiv in pohvale vreden pojav je lep odziv gojencev internata Metalurške šole. Res je, da je redno obisk za te gojence primernih predavanj organiziral upravnik internata, da ta ali oni gojenec včasih ni bil tako pozoren in mogoče niti ni rad šel na predavanje. Se bolj res pa je, da je večina rada prihajala, da je zelo pazljivo sledila predavateljem in da je tudi mnogo pridobila. Zal kaj podobnega ni mogoče reči o gimnazijski mladini. A prav gotovo bi se s primerno agitacijo in zanimanjem proforskega zbora mogel doseči večji obisk. Nerazumljivo pa je bilo, ko je viden pedagoški delavec 21. februarja rekel, naj si dijaki že kupljene vstopnice za odpovedano predavanje ministra Potrča prihranijo za to odloženo predavanje. Z drugimi besedami: ministra pojdite poslušat, profesorja, ki je vskočil v zadnjem hipu namesto ministra, pa ni treba. Mogoče se je nad vrednostjo takega nasveta zamislil tudi kak mladinec, a ne samo nekaj odraslih. In prav mladini namenjeno predavanje profesorja Vasiča »O kulturi in kulturnosti« je upravniku internata Metalurške šole dalo pobudo, da je svoje gojence redno začel pošiljati na predavanja, ki so bila primerna za mladino.

Ljudska univerza na Jesenicah se ne more pohvaliti, da je pridobila odraslo delavstvo v tistem številu, ki bi ga mogli pričakovati na Jesenicah. Kdor je redno spremljal socialni sestav slušateljev, je sicer videl nekaj vzviših rednih slušateljev-delavcev. A število je bilo le prenikzo. Prave agitacije sindikatov za Ljudsko univerzo menda le ni bilo. — Upati pa smemo, da se bo prihodnjo sezono to izboljšalo.

Ob neko precejšnjo slabost pa se je gotovo spotaknil ta ali oni slušatelj, zlasti mladinec. Ljudska prosveta in z njo Ljudska univerza sta bili brez sredstev. Da omogoči predavanja, je bila Ljudska univerza prisiljena, da uvede minimalno vstopnino (deset dinarjev za

odrasle, pet dinarjev za mladino). Seveda po našem mnenju to ni prav in je z novim proračunom tudi nepotrebno. V začetku pa je pobiranje vstopnine bila edina možnost, da si Ljudska univerza zagotovi predavatelja izven Jesenic in s tem omogoči redno delo.

Omeniti je treba še eno oviro obiska, ki so jo na Jesenicah žal prepozno opazili. Če predavanja niso redna in vedno isti dan v tednu, je nemogoče govoriti o dvigu obiska. Ta dan naj bi izostali razni sestanki. Ta ali oni aktivist bi prišel na predavanje, pa ne more, ker mora iti na sestanek. In izostane toliko in toliko ljudi, ki bi sicer radi prišli in ki bi propagando za Ljudsko univerzo nesli med množice. Vsaj v manjših krajih bi se menda lahko upoštevala ta upravičena želja. Delo Ljudske univerze ali vsaj njen namen zaslužita to pozornost. I. D.

Ivo Brnčič (1939):

MATERE, LJUBICE, ŽENE

Mater, ljubice, žene ne pozabite na nas, ko nas železni ukaz smrti v naročje požene.

Usmiljenja trpke omame ne prosimo vas ne solzá; saj težje od vsega gorja bo breme ljubezni nam same.

Za brašno na pot nam samó darujte tih, topel poljub; da nas ne preмага obup, ko pride poslednje slovo.

In ko nas ne bo več nazaj, ne kličite nas v spomin iz mrtvih zagrobnih temin in nas ne rotite tedaj,

naj zemljo nad sabo razgrnemo in naj se — mrtoške prikazni, oskrunjeni, strašni, nakazani — k vam živim na svet spet povrnemo.

Ljubite nas lepe in mlade, kot živi nekoč smo bili; a k nam ne hodite v gosti čez smrti brezdanje prepade.

Ne kratite mrtvim miru, ne iščite zase bolesti. Saj bomo ostali vam zvesti, čeprav bomo brez glasu

in brez bolečine ležali — nič več ljudi, le še snov — in v nemi samoti grobov s prsijo bomo eno postali.

A ko se razkolje nebo in ko iz človeške krvi nov dan se nekoč zazori nad žalostno, črno zemljo,

takrat šele vse nasmejane, matere, ljubice, žene, obiščite nas sredi zelene, dehteče, coetoče poljane.

Takrat nas zbudite iz sna, takrat nam, mrličem, ponjeite: Vstani zdaj, ljubi, in glejte — postali ste seme sveta.

Dore Klementič-Maj: Plačilo za izdajstvo in hlapčevanje

Jezičkovni tečaji za delavce

Z letošnjim majem se je končalo drugo šolsko leto Jezičkovne šole pri Centralni ljudski univerzi v Ljubljani. V tem letu se je ta šola, ki je prej kazala še svoje začetne hibe, trdneje organizirala, razširila pouk posameznih tujih jezikov na štiri leta ter sam pouk tudi kvalitetno izboljšala. Da je bila taka šola potrebna, je pokazal obisk, ki je bil zelo velik. V začetku šolskega leta se je vpisalo v vse tečaje 1520 slušateljev. To število se je sicer proti koncu šolskega leta — kar je pri prostovoljnih tečajih navaden pojav — sicer znižalo, vendar je bilo v zadnjem trimesečju vpisanih še vedno 600 tečajnikov. To je precej, če upoštevamo, da jezikovni tečaji niso brezplačni, temveč je treba plačati mesečno 150 dni šolnine. V jezikovni šoli se poučujejo za enkrat naslednji jeziki: angleščina, francoščina, nemščina, italijanshina in španščina, poučeval se pa bo v prihodnje vsak večji evropski jezik, za katerega se bo prijavilo vsaj 15 slušateljev. V okviru šole sta bila organizirana tudi tečaja slovenskega jezika in slovenske književnosti.

Kljub relativnim uspehom pa so imeli jezičkovni tečaji eno hibo, ki je bila doslej sicer splošna pri izobraževalnem delu — udeleževalo se jih je prav majhno število delavcev. Zaradi

tega bo v prihodnjem letu organiziranih več posebnih tečajev, ki bodo namenjeni izrecno delavcem ter bodo ustrezno temu namenu tudi drugače urejeni glede na učni načrt, učne knjige in sredstva ter zlasti glede na metodo. Ti tečajji bodo trajali dve leti in sicer od 1. oktobra do 21. maja s dvema tedenskima urama po 60 minut. Zanje pripravlja vodstvo najodobnejše načine poučevanja tujih jezikov, to je zlasti pouk s pomočjo gramofonskih plošč, magnetofona ter drugih modernih sredstev. Metoda sama bo prilagojena povprečni splošni izobrazbi delavca ter bo z njo omogočen napredek tudi tistim, ki niso imeli sreče, da bi poleg osnovne obiskovali še kakšno drugo šolo. V ta namen zbira šola izkušnje iz drugih razvitih držav in si bo do jeseni nabavila tudi vsa potrebna tehnična sredstva.

Z uvedbo teh tečajev želi Centralna ljudska univerza v Ljubljani ustreči rastočim željam po znanju tujih jezikov med delavci, ki danes, ko so prevzeli tovarne v svoje roke, vse bolj čutijo, da jim je potrebno znanje vsaj enega tujega jezika. Izkušnje, ki si jih bo ta šola nabrala v Ljubljani, bo potem lahko posredovala tudi ostalim ljudskim univerzam v Sloveniji.

Kako bi lahko pocenili knjige?

Ceprav smo Slovenci veliki ljubitelji knjige, nismo razvili tako velike diskusije ob njeni podražitvi kot Srbi. V »Borbic« ne mine teden, da se ne bi oglašal bralec s prispevkom o tem problemu. V kolikor se precej določeno spominjam, smo začeli pri nas diskusijo o ceni knjige v Ljubljanskem dnevniku ob izidu švejka. Po en članek pa sta priobčila Ljudska pravica in Naši razgledi. Oni dan je Mariborski Vestnik v kulturnem podlistku priobčil dva sestavka, ki sta se cene knjige nekoliko dotaknila. Ob oceni Pirandellove Vrtnice je recenzent glosiral cene na našem knjižnem trgu. Hkrati pa je v zbirki o vsebini Književnih novin od 24. junija stavek o začetku diskusije o tem problemu na straneh Književnih novin. Mislim, da bi bilo za plodno diskusijo o tem precejem problemu potrebno, da nas založbe seznanijo s svojimi založniškimi stroški, pričenski s pisateljevim honorarjem od stroškov prodaje. Mariborski knjigarji imajo od prodajne cene 22% popusta. Če teh 22% ni mogoče znižati, pa tudi drugače, bi bilo za kupce knjig zelo koristno, da bi založbe uvedle subskripcijo za posamezne knjige (kot je naredila CZ za Kapital), ali pa tudi za zaključene knjižne zbirke (n. pr. Prežihova knjižnica, ki jo izdajajo Obzorja). Uvedli naj bi način obročnega plačevanja. Kupec ozi-

roma naročnik ne bi trgoval v knjigar- ni, temveč bi imel posla z založbo. Čeprav bi bilo nekaj izdatkov za poštnino, bi interesenti ceneje prišli do knjig. Založbe bi tako tudi lažje analizirale potrebe knjižnega trga, ker bi s subskripcijo ugotavljale zanimanje za svoje izdaje. Nirek

Knjiga o položaju delavcev v ZDA

Delo Kuczynskega o položaju delavcev v Združenih državah je del večje celote, objavljene pod skupnim naslovom »Kratek zgodovinski pregled položaja delavstva pod industrijskim kapitalizmom«, kjer je poleg ZDA obdelana tudi Velika Britanija z dominion in kolonijami, Nemčija in Francija. Odločilno za izbiro prevoda je bilo, da so ZDA danes najbolj razvita kapitalistična dežela sveta. Delo ima seveda svoje nedostatke, vendar ob svoji obilici statističnih podatkov in drugih podrobnosti iz gibanja delavskih množic v Ameriki prinaša dovolj gradiva za spoznavanje razmer in zato predstavlja pozitiven doprinos k proučevanju položaja delavskega razreda v ZDA. Osnovna teza Kuczynskega je, da se položaj delavskega razreda v ZDA stalno slabša, in sicer absolutno in relativno, na drugi strani pa, da je zlate dobe ameriškega kapitalizma konec in da je nastopila doba njegovoga nazadovanja. Pomankljivo je, da te trditve ne podkrepljuje zadosti z argumentiranih dejstvi. Nezaodvoljiva je tudi obdelava Rooseveltovega New Deala. Izčrpno pa je obdelan zgodovinski razvoj delavskih organizacij, prikazane so metode ustvarjanja absolutne in relativne presežne vrednosti, našeta je vrsta argumentov iz boja delavstva za zvišanje mezd in skrajšanje delovnega dne, za izboljšanje pogojev dela, za uvedbo socialne odgovornosti, podčrtan pa je tudi položaj črnih delavcev kot položaj kolonialno izkoriščanih delavcev. Pisatelj je Nemec, ki je dolgo vrsto let živel v Ameriki in sodeloval v ameriškem sindikalnem gibanju, kjer je bil do leta 1933 statistik, od leta 1933 do 1936 pa kot ilegalce. Zdej živi v Nemčiji in je univerzitetni profesor gospodarske zgodovine v Berlinu. Knjigo je izdalo založniško podjetje »Glas rada« v Zagrebu.

Enver Redžić: Zakaj in kako se marksizem bori proti religiji

Komaj pol leta je minilo od njene prve izdaje, ko je morala biti brošura že drugi ponatisnjena, kajti pisatelj je znal na izredno prikupen poljuden način obrazložiti nastanek in razvoj religije kakor tudi njeno družbeno-zgodovinsko vlogo ter stališče delavskega razreda do religije. Hitra razprodaja brošure dokazuje, kako zelo se zanimajo široki sloji delovnega ljudstva za vprašanja cerkve in religije in njeno konkretno vlogo v naši socialistični praksi. Pisec je v drugem ponatisku dodal še poglavje o islamu, ki je poleg krščanskega cerkva razširjeno verstvo v naši državi, zlasti v Bosni, kjer je brošura tudi izšla v založbi »Svetlost« v Sarajevu.

Vzgoja odraslih v ZDA

Za vzgojo odraslih skrbi v ZDA široka mreža ustanov, ki delajo neposredno ob univerzah. Univerze same organizirajo posebne oddelke, ki delajo v različnih državah na raznovrstne načine. Direktorji teh oddelkov za izobrazbo odraslih se že potegujejo za zakon, ki bi obvezal državo, da bi skrbela za nadaljevalno izobraževanje odraslih, prav tako kot za obvezno osnovnošolsko izobrazbo. Kajti življenje zahteva od ljudi, da z zaključkom oficialnega šolanja z učenjem ne prenehajo, če hočejo vzdržati konkurenco in slediti hitremu napredku.

Na teh ljudskih univerzah predavajo večinoma univerzitetni profesorji. Radi predavajo iz preprostega razloga, ker se jim s tem zviša honorar, nekatere žene tudi sama ljubezen do dela. Imajo pa tudi profesorje, ki nasprotujejo temu izobraževanju odraslih. Na ljudskih univerzah pa poučujejo tudi predavatelji brez fakultetne izobrazbe, če imajo zanimanje in sposobnosti za delo.

Ljudske univerze organizirajo večer- ne šole, ki trajajo 3 do 5 let, in celodnevne tečaje, ki trajajo le eno leto. Na enoletne tečaje se vpiše dosti žena, vpišujejo se tudi brezposelni, ki se izobražijo za nove poklice. Ob koncu tečajev lahko slušatelji delajo izpite, vendar se večina študentov odloči za tečaje brez zaključnih izpitov. Seveda je uspeh na tečajih z izpiti mnogo večji kot na onih brez njih. Nekatere, vendar redke ljudske univerze dajejo slušateljem možnost, da si pridobes s študijem pri njih isti naslov kot na rednih univerzah, zlasti iz umetnostih ved.

Ljudske univerze delajo, kot smo že omenili, na zelo različne načine. Pri delu se ozirajo predvsem na željo in potrebe poslušalcev; ker vedno bolj narasča zanimanje in povpraševanje po teh šolah, se je njih delo povsod močno razširilo. Poleg navedenih šol organizirajo univerze in tudi privatni podjetniki kratke poletne tečaje oziroma tabornjenja s predavanji, ki so zelo priljubljena. Za prebivalce oddaljenih krajev organizirajo dopisne tečaje, kjer ob- ravnajo največ kmetijska vprašanja.

Nekatere univerze organizirajo posvetovalnice, kjer dajejo informacije iz vseh strok, ki jih predavajo na redni univerzi. Tu dajejo vsakomur nasvete brez kakih formalnosti, odgovarjajo tudi na pismena in telefonska vprašanja. Ti tako imenovani informacijski servisi so značilni za ameriško praktičnost. Ljudska univerza v Koloradu ima na primer sloveč pravno-informacijski oddelek; oddelek za kemijo v Novi Dakoti daje tovarnam nasvete za tehnološka izboljšanja, posvetovalnica v Guajani potuje tudi okrog in prيرةja posvetovanja po manjših krajih.

Slične posvetovalne ekipe delajo pri nas v Vojvodini, kjer članice ženske organizacije sistematično obiskujejo vasi in učijo ljudi osnovnih zdravstvenih, higienskih, gospodarskih in družinskih problemov in s tem dvigajo kulturno raven vsakodnevnega življenja in dajejo najsolidnejšo osnovo za izobraževanje in kulturo naroda.

Ljudske univerze imajo v svojih programih največ praktične predmete, ki izpopolnjujejo strokovno znanje. Ponekod se posvetojujejo z vodstvi podjetij in ustanov, kako naj sestavijo programe, da bodo njih uslužbence in delavce naučili stvari, ki so jim v stroki najbolj potrebne. Mnogo imajo trgovskih tečajev; na tečaje se vpišujejo ljudje vseh poklicev: delavci, obrtniki, tudi ljudje s fakultetno izobrazbo se izpopolnjujejo na tečajih za kemijo, pravo, medicino, farmacijo itd. Kot dežela tehnike imajo zelo mnogo tečajev iz tehnike; tako posredujejo množici ljudi znanje naj-novejših tehničnih izsledkov. Manj imajo šol za splošno izobraževanje. Tu obravnava politiko, filozofijo, industrijsko psihologijo, literaturo, umetnost, gospodarstvo, socialne probleme, uče

tuje jezike, imajo seminarje za pisatelje, govornike, za pilote itd. Ponekod se slušatelji posvetojujejo z vodstvi univerz, na katere tečaje naj se vpišejo.

Organizirajo tudi tečaje po posebnih željah, n. pr. predavanja o tem, kako se vodi urad, kakšni naj bodo odnosi pri delu, kako naj se izrabi prost čas, tečaje v orientacijo latinskim ameriškim študentom itd. Ljudske univerze organizirajo mnogo tečajev za delavce, vendar same priznavajo, da jih je še mnogo premalo. Zelo so razširjeni tečajji za vzgojo družinskega življenja, s katerimi pomagajo zdraviti ta pereči problem Amerike. V Teksasu imajo specialiste za vzgojo staršev, ki je vodila v 6 letih 50 krožkov, 345 grup z dopisnimi tečajji in je imela 114 predavanj o družinskem življenju in vzgoji.

Materiarno vzdržujejo šole za izobraževanje odraslih univerze same iz svojih budžetov in sicer delno ali popolnoma; zanje dajejo do 25% od svoje proračuna. Nekatere se vzdržujejo tudi same. Tako se na pr. dve največji ljudski univerzi, ki dajeta letno 2 milijona dolarjev za svoje programe, vzdržujeta iz lastnih dohodkov. Del direktorjev ljudskih univerz zahteva, da jih vzdržuje država iz davčnih virov kot osnovne šole, ker smatrajo, da je to izobraževanje prav tako potrebno kot ostalo šolstvo. Tako imajo že uvedeno na Švedskem in Norveškem. Del direktorjev pa je mnenja, naj slušatelji sami krijejo vse stroške. V precejšnji meri pa se še vse bore z materialnimi težavami.

Na anketo, ki je bila razpisana, so direktorji ljudskih univerz odgovorili s takimi željami: želijo, da bi imeli svoj center za stalen študij, da bi razširili svoje centre po več krajih, da bi več sodelovali pri radijskih in televizijskih postajah, da bi znižali slušateljski šolnino, da bi imeli boljši proforski kader, da bi bolj razširili vzgojo delavcev, da bi razvijali programe splošne vzgoje, da bi imele univerze prenosne laboratorije, ki bi jih lahko dala njim na razpolago, da bi lahko omogočili predavateljem potovanja z avioni. Žele vzgajati svobodno umetnost, naučiti ljudi logično misliti, govoriti in pisati. (Podatki po »Adult Education in the Modern University«)

V tednu, ko praznujemo »Dan ustaje« slovenskega naroda, čestitamo vsem delovnim kolektivom in jih vabimo na prijeten oddih v naše hotele / Solidna postrežba — cene ugodne

Hotel TRIGLAV Pension ZAKA Hotel EVROPA

Tedenski zunanje-politični pregled

PLAZ NA BLIŽNJEM VZHODU

Sredi preteklega tedna je znana inozemska poročevalska služba naročila svojim dopisnikom po svetu, naj skrivajo med olimpijskimi igrami svoja poročila na tretjino normalnega obsega. To poročilo se ni prav obletelo svet, ko se je na Srednjem vzhodu utrjal težak plaz dogodkov: zajetna in napeta poročila, sprva iz Teherana, kmalu za njimi iz Kaira, so začela — proti vsem odredbam — neumljeno odpraviti Helsinki.

Kaj se je zgodilo? Če se ozremo danes nazaj, bomo ugotovili, da se navzlic velikemu vznemirjenju in potokom krvi položaj ni spremenil. V Perziji smo se vrnili od Mosadeka zopet nazaj k Mosadeku. V Kairu je bil začaran krog nekoliko daljši: od Ali Maher paše, preko Hilali in Sirri paše, še enkrat k Hilali paši, odtod v ostrem ovinku k Nagib-beju, pa zopet nazaj k Ali Maher paši. Zmenjale so se vlade, spori so ostali isti! Toda to spremembo je plačala v Perziji življenjem okrog 50 ljudi! Začnimo z dogodki v Perziji.

Na začetku je demisijska dr. Mosadeka. Zahteval je od šaha, da mu prepusti vojsko, od parlamenta pa, naj se odloči ali zanj in za bučlet brez nafte, ali proti njemu in za bučlet z nafte. Ker ta ultimatum ni naletel na navdušen sprejem, je Mosadek odstopil. Na njegovo mesto je stopil star perzijski politik, 71-letni Ghavan es Sultaneh, ki je že bil ministrski predsednik v kritičnih povojnih letih sovjetske okupacije. Njegove takratne spretnosti in orientalske zvisti, s katerimi se je znebil teh varuhov, mu Moskva nikoli ni odpustila. Marsikje, še zlasti v Londonu, so se te vladne spremembe na moč razveselili, prepričani, da se je slednjič v Perziji vendarle »odprlo«. Takšnega mnenja so bili tudi drugi opazovalci, ki so z zaskrbljenostjo gledali na notranji perzijski razvoj. Mosadek je oprl svojo politiko izključno na nacionalizacijo nafte in abadansko rafinerijo. Drugerega ni videl niti hotel videti. »Vse drugo bo lahko rešiti,« je imel navado odgovarjati, če ga je kdo povprašal po kriče potrebnih gospodarskih in socialnih reformah. Računal je, da Zahod ne bo mogel posegati niti iranske nafte niti abadanskih kapacitet. Toda v tem računu se je očitno uštel. Izguba Abadana je nedvomno povečala britanski dolarski deficit, toda produkcijski upad je Zahod, z intenzivno razširjenju drugih naftnih področij, hitro zamašil. Dalje je Mosadek gradil tudi na ameriško-britanska nasprotja, zlasti na zelo neucakane ameriške kompanije nafte, ki so napadale britanske, kjer in kolikor so jih le mogle. Toda tudi ta kalkulacija se ni obnesla vsaj v pričakovanem obsegu ne. Ravno nasprotno: pretekli teden smo zvedeli za zelo zanimivo sejo ameriškega senatnega pododbora, ki je skušal nekoliko posvetiti v velikopotezni mednarodni sporazum med petimi ameriški kompanijami nafte in dvema inozemskimi, kakor se obzirno izraža poročilo. Med zanimivimi dogovori tega kartela je tudi sklep, s katerim so postavili perzijsko nafto na »črno listo«. Tretji opornik Mosadekove politike je bilo upanje, da bo perzijska nafta zlahka našla kupce, če bi se spor proti pričakovanju le zavlekel. To upanje je te dni nesporno okrepila pravkaršnja odločitev haškega sodišča, ki je izreklo v britanski tožbi proti Perziji svojo nepristnost. Toda do uresničenja tega upanja bo še dolga in zamudna pot.

Perzijski primer nas nehoti spominja na boje mehiške vlade in mehiškega ljudstva z ameriški monopolisti nafte. Tudi Mehika je prišla še pred vojno na »črno listo« in je ostala na njej nekaj let. Toda v Mehiki je bila nacionalizacija le en sam ukrep med mnogimi, ki so dvignili množice in preobrazili državo. Vlada je likvidirala fevdalno veleposest, strla prepotentno klerikalno reakcijo, odpravila analfabetizem. Čeprav brez dohodkov od nafte, je začela država cveteti. Mosadek pa noče o podobnih reformah niti slišati. Za nacionalizacijo nafte se nedvomno poteguje iz patriotičnih motivov, toda nič manj tudi zato, da se njemu in fevdalni veleposestniški kasti ne bi bilo treba odpovedati položaju izkoriščevalca. Ker pa gospodarska stiska in z njo nezadovoljnost vse nevarneje naraščata, ku skušajo Mosadek in njegovi obvladati z injekcijami verskega fanatizma, sovraštvom proti tujcem, poulično historijo in izgredi. To važno nalogo je prevzel Kašani, vodja verske organizacije Fedeyani Islam, mračna in dvojniča osebnost, ki se je — ne pozabimo — vrnil leta 1945 iz »sovjetskega varušstva«!

Deloma zaradi izgredov, deloma ker se je šah v zadnjem trenutku ustrašil odgovornosti, je moral Ghavan že po nekaj dnevih kapitulirati. Mosadek je dobil tudi vojsko — zadnje šahovo oporišče, v svoje roke in je »postal zaenkrat neomejen gospodar dežele«. Moskvi zdaj v Perziji pač ne bo treba niti s prstom migniti. Zadeve tečejo same tako, da boljše ne morejo.

V podobnem začaranem krogu se vrte dogodki tudi v Egiptu. Tu so razdeljene glavne vloge med paše, zbrane okrog dvora, pa na paše, zbrane v stranki Wafd. Te dni pa se je uspešno uveljavila še skupina oficirjev pod vodstvom generala Nagib beja. Od časa do časa nastopa v tej drami tudi ameriški veleposlanik, bolj tobi in v ozadju se razvijajo štrane sovjetskih agentov. Ljudstvo pa od dni januarске vstaje zaenkrat še molči. Vlada Hilali paše je bila v glavnem vsekakor resen poizkus, zadeti wafidovsko skupino tam, kjer je najbolj občutljiva: pri korupciji, škandalih, goljufijah, utajah, ki so za časa

njihove vlade cveteli kot še nikoli. V kratkem času je Hilali naravnost zasul sodišča s tožbami in kazenskimi postopki proti številnim wafidovskim veljakom. Stvar je postajala že več kot neprijetna in... tako se je zgodilo, da je potrkal nekega dne na vrata ameriškega veleposlanika v Kairu Tabet paša in mu predlagal kupčijo. Stranka Wafd je pripravljena opustiti svojo zunanjepolitično opozicijo in sprejeti ameriški načrt obrambe Srednjega vzhoda. Zato pa bi veleposlanik posredoval pri kralju Faruku, da nažene Hilali pašo, vlado pa vrne zopet wafidom. Tabet pašo je poslal eden najvplivnejših in najpremožnejših voditeljev Wafda, Ahmed Abu paša, nekronani egiptovski kralj sladkorja, umetnih gnojil in morske plobove. Temu Ahmed Abuju je napravil Hilali nič manj in nič več ko 140 kazenskih postopkov zaradi velikanskih utaj na davkih! Kaj je bilo pozneje z intervencijo, ni znano. Seveda so potem, ko je prišlo to posredovanje na dan, vsi demantirali... Toda kmalu za tem — recimo, da po čudnem naključju! — je Hilali odstopil. Njegovo mesto je prevzel Sirri paša, o katerem so časopisi pridno pisali, da je »neodvisnež«, pri tem pa prav tako pridno zamolčali, da je v »civilu« pod-

mokratska stranka izdelala lep in napreden program in tudi takrat je zelo snubila delavce. Toda praktična politika v kongresu je šla povsem drugo pot. Teh razočaranj to pot delavci in njihovi predstavniki niso zamolčali. Toda bodi tako ali drugače, duh, ki veje med udeleženci demokratskega kongresa, je vendarle različen od vzdušja na republikanskem kongresu, in izbira, pred katero bo postavil ameriški volilec, bo vsekakor izrazitejša kot je bila v tistih časih, ko so dejali, da je edina razlika med obema strankama v tem, da je v eni malo več žganja in manj sode, v drugi pa malo več sode in manj žganja.

Medtem ko še pričakujemo zelo verjetno potrdilo o kandidaturi guvernerja Stevensona, so postali pariški komunistični šestih zunanjih ministrstrov držav Schumanovega načrta nekoliko bolj zgovorni, čeprav so še vedno zelo uradni. Načrt o »evropski skupnosti jekla in premoga« bo dobil danes vsekakor dokončno veljavnost, toda nekatera važna, odprta vprašanja so zopet preložili na poznejši sestanek. Med njimi je tudi odločitev o bodočem sedežu »skupnosti«, katerega bodo določili šele potem, ko se bosta Francija in zahodna Nemčija sporazumeli o

predsednik treh velikih podjetij, katerih lastnik ni nihče drugi kot Ahmed Abu paša, torej mož, katerega je Hilali predrzno dražil s — 140 davnimi utajami... Sirri paša se je obdržal na vladni sami tri tedne, ko ga je spet zamenjal Hilali. Ta pa še ni prav prevzel vajeti v roke, ko ga je že strmoglavila oficirska zarota. Ozadje te revolte še ni povsem razjasnjeno, pa se zato za zdaj zadovoljimo z dejstvom, da je ta oficirska skupina zahtevala vrnitev Ali Maher paše. Začarani krog se je zopet sklenil: z Ali Maher pašo smo namreč letos januarja začeli...

Stevilnih paš bo za danes pač dovolj. Toda za njih tuji imeni se skriva nedopovedljiva tragedija strpinčenih do skrajnih meja človeške eksistence ponižanih narodov Bližnjega vzhoda. Seveda takih razmer niso krivi samo egiptovski paše in iranski veleposestniki. Če bi zahodna imperialistična politika vrnila deželam le delec tega, kar je v dolgi desetletjih iz njih izsesala, bi bil položaj na Bližnjem vzhodu pač docela drugačen. Toda to »vračanje« je danes še vedno le bolj zvenčata beseda za slavnostne prilike in nagovore. Boda in razočaranje pa se medtem kopičita v pošastnem obsegu.

Toda — čaka nas še Chicago. L'er poteka te dni kongres demokratske stranke, v glavnem tako, kot so pričakovali. Kot na republikanskem kongresu Eisenhowerjeva, je tudi na demokratskem zgodaj začela žareti Stevensonova zvezda. Guverner države Illinois se sicer po popularnosti po vsej državi ne more meriti z republikanskim tekmečem, toda v svoji državi si je pridobil nedvomno velik ugled. Slovi kot več in pošten visok uradnik — to so pa lastnosti, ki jih današnji ameriški volilec po izkušnjah zadnjih let najbrž visoko cenijo. Zanj so tudi sindikati in — ker v »civilnih pravicah« za boj na nož — v glavnem tudi južne države. Vsi drugi kandidati so bodisi preveč »severni« za »južne« ali preveč »južni« za »severne«. Zelo napredni so guvernerjevi zunanje-politični pogledi. Bil je med ustanovitelji OZN in je zato zelo verjetno tudi na njegovo pobudo sprejel kongres kot svojo prvo programsko točko: krepitve Organizacije ZN in zboljšanje njenih ustanov. Trdijo tudi, da se prav glede ZN zelo razlikuje od današnjega zunanjega ministra, kateremu bojdja očita, da je skrbel vse preveč za regionalne organizacije, premalo pa za ZN. Sicer pa zagovarja demokratiški program v glavnem vladno politiko »liberalne in napredne tradicije demokratske stranke«, ki je pod Rooseveltom prva uvajala socialno zakonodajo. Glede »civilnih pravic«, to je v prvi vrsti glede enakopravnosti črncev, je našel kongres kompromisno rešitev. Obsoja rasno, versko in nacionalno diskriminacijo, toda uresničevanje tega programa prepustča posameznim zveznim državam.

Značilna posebnost letošnjega kongresa demokratov je nedvomno velika aktivnost obeh velikih ameriških sindikalnih organizacij, ki imata med delegati okoli 120 svojih ljudi. Pri vseh poročilih je njihov vpliv na kongresu naraščal od dne do dne, tako na odprtih skupnih zborovanjih, kot na zaprtih sejah v »zakajemih sobah«, kjer se pravzaprav odloča o najpomembnejših predlogih. Skupaj z liberalnim krilom stranke so predvsem sindikati vodili glavni boj z južnjaki. Zatrjujejo, da je bila grožnja: »Bomo izgubili delavce« vselej učinkovita in slednjič odločilna. Seveda pa je danes o vsem tem še pre zgodaj soditi. Tudi leta 1948 je de-

Posarju. To je nedvomno precej presenetljiv zaključek, ki daje misliti. Pri tem bo dobro, če se spomnimo, da so francoske jeklarske družbe pristale pred kratkim na združitve samo s pogojem, da ostane Posarje v gospodarski skupnosti s Francijo, da se z njo še tesneje poveže...

Za zaključek moram omeniti še zelo nenavadno besedo, ki je prišla ondan iz Italije. O tem namreč, da so pripravljene pogajati se z Jugoslavo za rešitev tržaškega vprašanja. Ta nepričakovani obrat — obrat seveda v tem smislu, ker je v polnem nasprotju z doslejšnjo italijansko uradno kampanjo in prakso, je — milo povedano — hudo sumljiv. Sumljiv zaradi tega, ker je postalo medtem tudi v Rimu očitno, da je splavala njihova londonska iniciativa po vodi in da so trdovratna prizadevanja, izolirati Jugoslavijo, »oživila v preteklih tednih neumljenjem polom. Volk se ni spreobrnil. Govorimo zato raje o novi intrigi kot o novi pobudi — vsaj dotlej, dokler ne bodo »janja pokazala, da smo se motili.

Egon Tomc

Pred obiskom izseljencev iz Francije

Po prvi svetovni vojni, ko je v Franciji primanjkovalo delovne sile, so radi sprejemali izseljence in so celo sami organizirali doseljevanje. To je bilo zlasti važno takrat, ko ZDA niso hotele več sprejemati novih izseljencev. Takrat se je naše izseljevanje usmerilo v Evropo in največ se jih je izselilo v Francijo.

V letih 1923 do 1925 je nastalo v raznih pokrajinah Francije mnogo slovenskih naselbin. Izseljevanje se je ustavilo šele v veliki gospodarski krizi. Po letu 1932 so hodili v Francijo na delo le sezonski delavci, redki pa so bili rudarji in industrijski delavci.

V Francijo pa niso odhajali samo naši ljudje, ki v domovini niso našli zaposlitve, temveč so se tja zatekali tudi naši politični delavci, ki jih je preganjala jugoslovanska policija zaradi njihove borbe za delavske pravice in sploh za boljše bodočnost. Med izseljenci v Franciji so živeli in delali mnogi naši vidni ljudje, ki so danes na vodilnih mestih v novi Jugoslaviji. Naj omenim samo predsednika vlade Miho Marinka, katerega se naši izseljenci v Franciji še danes zelo dobro spominjajo.

Kakor do naših izseljencev v drugih državah, je bila stara Jugoslavija brezbrizna tudi do izseljencev v Franciji. Sicer so postavili izseljenskega komisarja, kar pa ni pripomoglo k zaščiti naših izseljencev. Po poročilih izseljenskega komisarja, ki ga je izdelal leta 1929, so živeli Slovenci v naslednjih francoskih pokrajinah:

Merlebach in okolica 6599 Slovencev, Aumetz in okolica 2829, Pas de Calais, Nord 6855, Dep. Loire in Puy de Dome 2574, Dep. Nievre in Saône-et-Loire 2570, naselbina Nancy-Kembs 135, Dep. Tarn, Gard 460, Pariz in okolica okoli 2000. Skupno število 23.820 Slovencev. To število pa ni točno, ker niso šteti primorski Slovenci, ki jih je bilo okoli 11.000. Mnogi Slovenci so bili vpisani tudi kot Francozi ali Italijani. Popisovali so jih po državljanstvu in ne po narodnosti. Povprečno so računali, da je bilo pred vojno v Franciji okoli 34.000 Slovencev.

Danes računajo, da je v Franciji povprečno okoli 12.000 Jugoslovancev in od teh manj kot polovica Slovencev. Kje so ostali? Mnogo se jih je izselilo pred drugo svetovno vojno, ker so izgubili zaposlitev, nekaj jih je odšlo na delo v Nemčijo, odkoder so se vrnili v domovino. Mnogo pa se jih je tudi vrnilo v domovino po drugi svetovni vojni.

Kako so živeli?

Večina naših izseljencev je zaposlenih v francoskih rudnikih, manj jih dela v gozdovih in v poljedelstvu in na raznih gradbiščih. Nekaj malega je tudi obrtnikov.

Kot delavci so se po večini vključili v francosko delavsko napredno gibanje in se skupno s francoskimi delavci borili za delavske pravice. Naši ljudje nikoli niso nastopali kot stakokazki, znani pa so primeri, da so bili zelo aktivni in v prvih vrstah zavajevali delavcev. Zaradi svoje pridnosti, strokovne sposobnosti in sodelovanja v naprednem gibanju so si pridobili med domačini ugled.

Ze pred vojno so organizirali napredne sindikate, nadalje razne kulturne, športne in podporne organizacije. Posebej moramo na tem mestu omeniti Jugoslovansko podporno jednoto, podporno organizacijo izseljencev iz Jugoslavije v pokrajini Pas de Calais (se-

verna Francija), ki je bila zgleden primer ustvarjalnosti in organizacijske sposobnosti naših delovnih ljudi v tujini. Iz malega društva se je razvila v gospodarsko močno podporno organizacijo. Izseljenci so izdajali tudi svoj list »Glas izseljencev«, ki ga je nekaj let pred drugo svetovno vojno urejal Tom Brejc. Ko se je začela v Spaniji borba proti Francu so mnogi naši izseljenci odšli k republikancem in se na njihovi strani borili proti fašizmu. Poleg tega so jim pomagali tudi na druge načine.

Tudi za časa nemške okupacije so naši izseljenci aktivno sodelovali v francoskem odporu gibanju in v partizanskih enotah. Jugoslovan Ljubo Ilič je dobil v vojni čin generala. Mnogo naših ropakov je padlo v borbi, mnogo jih je tudi pomrlo v nemških koncentracijskih taboriščih.

Na domovino niso pozabili

Z velikim zanimanjem in ponosom so jugoslovanski izseljenci spremljali osvobodilno vojno v Jugoslaviji pod vodstvom marsala Tita. Takrat so bili vsi naši izseljenci na strani Titovih partizanov.

Četudi so naši izseljenci v Franciji slabo situirani, so pomagali svoji domovini. V nabiralni akciji so zbrali pomoč Jugoslaviji 860.000 frankov za visoko peč in okoli 700.000 frankov za dečji dom v Miločeru. Nadalje so poslali rudarske maske, razne dragocene aparate za bolnišnice itd. Poleg tega so še posamezniki poslali razna darila domačim občinam in raznim organizacijam.

Resolucija Informbiroja ni imela takega uspeha med izseljenci, kakor so računali francoski informbirojevci. Čim so zvedeli naši izseljenci, kaj je ozadje te ogabne resolucije, so se ji odrekli in začeli širiti resnico o Jugoslaviji. Informbirojevci so hoteli tudi preprečiti odhod izseljenskih delegacijam na obisk v domovino. Ker njihovo »prerivanje« ni zaleglo, so začeli celo groziti. Toda naši izseljenci se tudi tega niso ustrašili ter so odšli. Kot odgovor na klevete Informbiroja so naši izseljenci začeli novo nabiralno akcijo za pomoč jugoslovanskim bolnišnicam.

Vedno tesnejši stiki z domovino

Leto za letom prihajajo večje ali manjše skupine izseljencev iz Francije na obisk v domovino. Med lanskoletnimi obiskovalci sta zbrala tovariša Jazbinšek Anton in Abram Franc 12.600 frankov. Za ta denar so potem kupili razna darila za pionirje na Jesenicah.

Letos marca je bila v Merlebach Freyming (Moselle) konferenca predstavnikov vseh večjih kolonij na področju jugoslovanskega konzulata v Metz. Na konferenci je govoril tudi jugoslovanski konzul, ki je poudaril, kako važna je enotnost in prijateljsko sodelovanje vseh izseljencev v obrambi skupnih interesov. Ta pobuda je našla na konferenci veliko razumevanje in predstavniki vseh društev so izrazili pripravljenost za sodelovanje. Na tem zborovanju so se dogovorili tudi za skupen izlet v domovino. Združenje Jugoslovancev v Franciji »Bratstvo in Edinstvo« bo organiziralo poseben vlak, ki bo avgusta odpeljal v Jugoslavijo.

Tudi to veliko in živo zanimanje za potovanje v Jugoslavijo je udarec Informbiroju, ki je skušal z vsemi silami onemogočiti stike z Jugoslavijo. S. L.

POMOČ „SVETE STOLICE“ POLITIKI RIMSKE VLADÉ

Lahko smo pričakovali, da bodo ti-socletne politične izkušnje takšni mednarodni organizaciji, kakor je katoliška cerkev, diktirale določeno obliko trezne nevtalnosti in nepristranosti v odnosih med posameznimi deželami. Žal pa se to ni zgodilo. Celu izkušnje z italijanskim fašizmom, ko je »sveta stolica« od lateranske pogodbe leta 1929 do konca minule vojne istovetila Mussolinijeve pustolovščine s svojimi koristmi, Vatikana niso izpametovale. Nasprotno, Vatikana se zadnje čase z vsemi silami in sredstvi odkrito bori za koristi De Gasperijeve vlade na notranjem in zunanjem torišču in je dozdevni plašč nevtalnosti celo odvrgl.

Po izjavljenih poizkusih »božjega namestnika na zemlji« leta 1943, da bi s pomočjo newyorkskega kardinala Spellmana rešil fašistična režima v Italiji in Nemčiji ter obudil katoliško monarhijo v Avstriji, se je bil Vatikana začasno umaknil. Celu v Italiji je moral papež Pij XII. trpeti koalicijo »svojih« demokristjanov s komunisti in drugimi strankami. Toda Vatikana je pozneje ta demokratični plašč postopoma odvrgl, koalicija se je čedalje bolj ozila, nazadnje, po lanski prenosni De Gasperijeve vlade, pa je odstopil tudi republikanec grof Carlo Sforza s pomembnega položaja ministra za zunanje zadeve.

Neuspehi na zunanje-političnem torišču niso bili toliko razlog za odstavitev grofa Sforze, kolikor njegovi stari »greh« v odnosu do Vatikana. V času fašizma je grof Sforza zapisal v emigraciji več knjig iz politične zgodovine. V njih je papeža Pija X., ki je bil leta 1950 razglašen za »svetnika«, prikazal kot vojnega hujskača v letu 1914, papeža Benedikta XV. kot odrešenika propadlih centralnih držav, papeža Pija XI. pa kot profasista, ki je skupaj v Mussolinijem gojil »skupno mržnjo proti političnim svobodinam«.

Seveda mu papež Pij XII. vsega tega ni mogel oprostiti in na zahtevo Vatikana je moral ta nezakletni minister za zunanje zadeve odstopiti. Na njegovo mesto so kot najprimernejšo

osebnost določili samega predsednika vlade De Gasperiya, ki je kot knjižničar 17 let preživel v Vatikanu. De Gasperi je osebnost, ki uživa zaupanje monsignora Giovannija Battista Montinija, najbolj kompetentnega funkcionarja v vatikanskem Državnem tajnistvu, ki je pravzaprav ministristvo za zunanje zadeve. S prihodom De Gasperiya na čelo ministristva za zunanje zadeve se začela obdobje neomejenega vpliva in pomoči Vatikana italijanski zunanji politiki.

V tistem času so bila najbolj kritična vprašanja zunanje politike Rima: gospodarska pomoč, ki so jo pričakovali od ZDA, sprejem Italije v OZN, revizija mirovne pogodbe in s tem v zvezi vprašanje Trsta. Ker se je bližalo zasedanje Generalne skupščine OZN, je monsignor Montini takoj po prenosni De Gasperijeve vlade odstopal v ZDA, kjer je lani v juliju in avgustu skupaj s kardinalom Spellmanom in papeškim legatom v Washingtonu monsignorom Cicognanijem pridobil najvišje katoliške osebnosti v Ameriki, da bi vplivale na pristojne kroge svoje dežele, da bi De Gasperijeva pot v septembru dosegla uspeh.

Poznejši dogodki so potrdili informacije, da se De Gasperiya misija v Washingtonu vzlic tej pomoči »čne« internacionalne« v celoti ni posrečila. To smo lahko spoznali tudi po mrlični dejavnosti vatikanskega Državnega tajnistva po De Gasperijevem vrnitvi v Rim. Monsignor Montini se je pojavljal ob vseh obiskih tujih državnikov v Rimu. Govoril je z angleškim zunanjim ministrom Edenom, ko je le-ta septembra prispel v Rim, kakor tudi z ministrom za zunanje zadeve ZDA Achesonom, ko je konec lanskega leta obiskal Rim. Po resnih informacijah ta vatikanski visoki dostojanstvenik v teh razgovorih ni kazal posebnega zanimanja za vprašanja katoliške cerkve v ZDA in Britaniji, marveč je nastopal bolj kot neuradni minister Italije in zahteval, naj bi ti državi ustregli čedalje večjim zahtevam glede gospodarske pomoči, Trsta in revizije mirovne pogodbe. Lani jese-

ni so bila pogajanja za upostavitve rednih diplomatskih odnosov med Vatikanom in ZDA, ki so se zaradi odpora ameriškega Predstavniškega doma končala z neuspehom. Potem so v političnih krogih Washingtona govorili, da je šel Vatikan v podporpanju De Gasperiya tako daleč, da je bil sporazum glede diplomatskih odnosov pogojno vezan med drugim na to, da bi ZDA podpirale omenjene italijanske zahteve. Na pariškem zasedanju Generalne skupščine konec lanskega leta so predstavniki južnoameriških držav v kuloarjih govorili, da je Vatikan po svoji nunciaturni od njihovih vlad zahteval, naj na Generalni skupščini podpro ne samo predlog glede sprejema Italije v OZN, marveč tudi italijansko tezo o vprašanju bivših italijanskih kolonij. Vse kaže, da se »sveta stolica« nikakor ne more sprizajzniti z dejstvom, da je enkrat za vselej odzvonilo »misijonarsko-civilizatorski« vlogi Mussolinijevega imperija, ki je prebivalcem črnege kontinenta ostala v tako strašnem spominu.

Glede Jugoslavije imata Vatikan in uradna italijanska politika povsem isto-vetno in dokaj jasno stališče. To ne velja samo za stališče sedanje italijanske vlade in sedanjega papeža do sedanje, socialistične Jugoslavije. Kakor palača Chigi tako tudi Vatikan se že četrt stoletja z vsemi sredstvi borita proti ideji združitve južnoslovanskih narodov na Balkanu, ker jima onemogoča uresničitev stoletne teritorialne in duhovne aspiracije na ta del Evrope.

Dejstvo je, da je »sveta stolica« akcijam italijanske zunanje politike nudila in nudi vso pomoč. Ugotovimo lahko, da je prišla pobuda za mnoge teh akcij prav od Vatikana in da je razpredeni aparat katoliške cerkve na svetu njihov glavni nosilec. Ni naključje, da Vatikan in palača Chigi na eni ter Kremelj in njegove podružnice na drugi strani hkrati v svojem tisku ter po diplomatskih in drugih kanalih širijo po svetu spretno formulirane lažne informacije o nezanesljivosti ali nezmožnosti Jugoslovanske ljudske armade, o hudih nacionalnih nasprotjih in nezvzdremem gospodarskem položaju v Jugoslaviji, o »dozdevnem« razkolu med Moskvo in Beogradom itd. Na tej liniji se je Vatikan nedavno velikodušno ponudil nekaterim zahodnim vladam, da bi jih redno preskrboval z »boljšimi in

Kratke vesti

Rehabilitacija nacionalnih socialistov v Avstriji. — Avstrijski parlament je odobrila pred dnevi sedem zakonov, s katerimi se nekdanji osnutki, s katerimi se nekdanji nacistom vračajo njihove državljanske pravice. Se pred obravnavo je parlament sprejel proteste dveh ameriških judovskih organizacij, ki sta grozili, da bosta spravili na noge ves zahodni svet, če bo avstrijski parlament odobrila te zakonske osnutke. Prvi zakon vrača vse državljanske in imovinske pravice 20 tisoč funkcionarjem nacistične stranke, z drugim zakonom se vrača imovinska pravica 6 tisoč srednjim nacističnim funkcionarjem, s tretjim zakonom pa bo dobilo nazaj državljanske in uradniške pravice 30 tisoč bivših nacističnih uradnikov. Četrty zakon predvideva odškodnino 431 šilingov za vsak mesec, ki ga je kdo med letom 1933 in 1945 preživel v kakšnem koncentracijskem taborišču ali zaporu.

Kominformistična revija v Franciji prenehala izhajati. — Kominformistična revija »Parallèle 50«, katere naloga je bila poveljevaty uspehe v vzhodnih državah, je zaradi težko materialnega značaja prenehala izhajati. Pred nekaj tedni je iz istega razloga prenehala izhajati podoben tednik »Action«.

Laburistični uspeh pri naknadnih volitvah na Škotskem. — Naknadne parlamentarne volitve v škotskem mestu Dundee so se končale z zmago laburističnega kandidata. Ze pri jesenskih volitvah so dobili laburisti v tem mestu večino 4 tisoč glasov, sedanjim laburističnim kandidatom z večino konservativnim kandidatom z večino 3 tisoč glasov. Ta uspeh potrjuje vtis, ki so ga dale že občinske volitve, namreč, da ljudstvo ni prav nič naklonjeno konservativni vladi.

Resnica o Sovjetski zvezi — smrtni greh. — V listu »Lud«, glasilu Stranke slovaškega preporoda je bil objavljen pod naslovom »Sevčikove škodljivosti« članek, ki ga je podpisal podpredsednik čehoslovaške vlade Jozef Kiseli. V tej št. je bil pokazal svojega nedavnega predhodnika na položaju podpredsednika vlade, predsednika Stranke in člana Centralnega odbora Zveze čehoslovaško-sovjetskega prijateljstva kot zakelega sovražnika českega in slovaškega naroda, pisec članka obtožuje Sevčika, da je klevetal Sovjetsko zvezo. Kiseli piše, da je Sevčik uvrstil Sovjetsko zvezo »med imperialistične države« in da je odnos čehoslovaške države do ZSSR označil kot čisto »vazalski, satelitski odnos«. Dr. Sevčika so nedavno razrešili vseh funkcij in aretirali. Hkrati je vse njegove funkcije prevzel Jozef Kiseli. (Jugopres.)

Borbene pozdrave k prazniku »Dneva vstaje« slovaškega naroda, ki smo ga praznovali v tem tednu, pošiljamo vsem delovnim kolektivom in svojim gostom ter se še nadalje priporočamo za obilen obisk

GOSTINSKO PODJETJE »DOM POD PRISOJNIKOM« (Erika) KRANJSKA GORA

bolj objektivni informacijami o stanju v Jugoslaviji, kakor jih morejo dobiti od svojih diplomatskih predstavnikov v FLR.]

V svojem prizadevanju, da bi osamili Jugoslavijo, kar se — nikakor ne slučajno — povsem ujema s cilji Sovjetske zveze, so predstavniki vatikanskega Državnega tajništva skupaj s predstavniki italijanskega ministrstva za zunanje zadeve v Rimu hodili okrog predstavnistev nekaterih južnoameriških držav v Rimu (Costarike, Nicaragua itd.) in jim prigovarjali, naj ne upostavijo diplomatskih odnosov z Jugoslavijo, češ da »bi jih to utegnilo samo kompromitirati«.

So pa mnogo večje stvari, ki se v njih Vatikano odkrito angažira v korist italijanskih imperialističnih skomin v škodo jugoslovanskih nacionalnih koristi. Ena takšnih zadev je tudi vprašanje Trsta.

Bilo bi odveč citirati številne članke vatikanskega glasila »Osservatore Romano« in izjave raznih vatikanskih visokih funkcionarjev v vprašanih STO, ki se prav nič ne razlikujejo od predvolilnih gesel italijanskih strank. Pomembnejše so razne diplomatske akcije Vatikana kakor tudi izkoriščanje verskega čuta prebivalstva STO, da bi se tresnile rimske pretenzije na ta del jugoslovanskega nacionalnega ozemlja. Znano je, da je letos konec marca prav katoliška cerkev dala prvi signal za organiziranje demonstracij v Trstu, Rimu in drugih italijanskih mestih, ki so baje »sprisilile« zahodne države k protiakomitivnim koncesijam Italiji na konferenci v Londonu. Mesec dni pred začetkom teh demonstracij je tržaški škof Santin po navodilih Vatikana in po dogovoru z italijansko vlado trikrat javno nastopil z »dokumentacijami« o »preganjanju« katoliške cerkve v Jugoslovanski coni. O tej temi je pričel iznenada pisati katoliški tisk po vsem svetu s prozorno tendenco, da bi katoliško javno mnenje pripravil na »spontane« demonstracije, ki so kmalu sledile.

V kampanji za priključitev STO je Vatikano uporabljal tudi verski pritisk in zlorabe cerkveno-administrativnih pravic. Tako je »sveta stolica« dala škofu Santinu direktivo, naj slovensko prebivalstvo cone A pod grožnjo smrtnega greha pozove, naj glasuje za demo-

Ameriški demokrati pred odločitvijo

Izredno zanimanje, s katerim so povsod, ne samo v Ameriki, spremljali republikanski dvoboj v Chicagu, je opozarjalo, kako zelo je razplet današnjega mednarodnega položaja odvisen od tega, kdo bo v naslednjih štirih letih krmaril v Združenih državah, ali demokrati, ki so na oblasti že od leta 1932, ali pa republikanci s svojim v bistvu konservativnim Eisenhowerjem. Razumljivo je, da Evropa ne more z zaprtimi očmi spremljati razvoja dogodkov v »novem« svetu, saj je prav naš kontinent tiste področje, ki bi ga izolacionisti, če bi lahko seveda po mili volji gospodarili v Beli hiši, najprej žrtvovali.

To zanimanje za ameriške volitve pa ni po kongresu republikancev prav nič popustilo. Nasprotno, še stopnjevalo se je, čeprav je nestrpnost, s katero čakamo na zadnja poročila z demokratskega kongresa, ki se je začel v ponedeljek v Chicagu, nekoliko manjša kot pa takrat, ko smo vsevprek ugibali, kdo bo triumfiral na republikanskem dvoboju. Republikanci so namreč med tem že pokazali svoje barve. Prva in glavna neznanka je s tem že odpadla. Druga neznanka, kdo bo na jesenskih predsedniških volitvah zastopal demokratske barve, pa se je med tem, ko se naš list tiska, že verjetno rešila. Demokrati so prav zdaj (v petek zjutraj) sredi borbe in razprav, koga naj izvolijo.

Ce se lahko zanesemo na informacije francoske agencije AFP, dominira ime Adlai Stevenson v vseh razgovorih. Kot oddaljen grom, ki se z vetrom čedalje bolj in bolj približuje, demokrati delegati njegovo kandidaturu enostavno »čutijo« kot »dominanten dogodek čikaškega kongresa in kot prvi bojni klic demokratske stranke«. Stevensonove šanse rastejo od ure do ure in vsi manevri za in proti, vse deklaracije kandidatov in celo spori o tako važnih vprašanih kot so državljanske pravice, izgubljajo počasi svoj raison d'être, tako velika je baje njegova popularnost. Po drugih še bolj »verodostojnih« poročilih Stevenson za kulisami že pripravlja svoj »kabinet«. Istočasno pa se med delegati čikaškega kongresa čedalje bolj širijo vesti, da bo v primeru, če bo postal Stevenson uradni kandidat stranke, Russell, ki zastopa južne države, kandidat za podpredsednika.

Demokrati žele torej zadovoljiti ene in druge. Prav tako so storili tudi republikanci. Toda ta diarihja Eisenhower-Nixon nikakor ne izključuje, da ne bi bil možen med obema tudi kakšen kompromis, seveda na škodo »zmernega« Eisenhowerja. Upamo pa lahko, da Stevenson, ki uživa zaupanje tako imenovanih južnih demokratov, ne bo popustil pred njihovimi nazadnjaškimi zahtevami.

Toda atmosfera v Chicagu je vseeno napeta in nabita z elektriko. Pa ne samo zato, ker je nihče prvič po 20 letih položaj tak, da nihče pri najboljši volji ne bi mogel reči, kdo bi bil najprimernejša osebnost za predsednika. L. 1936, 1940 in 1944 ni bilo mnogo ugibanja, saj je bil ugled Roosevelta tolikšen, da drugi kandidati sploh niso prišli v poštev. Isto je bilo l. 1948, ko je bil Truman še daleč pred drugimi. Nabita je tudi zato, ker razdvajajo demokratsko stranko, posebno od Rooseveltove smrti sem, težki spori. Ce je bila borba med Eisenhowerjem in Taftom tako karakteristična za republikanski kon-

gres, pa so spori za in proti državljan- skim pravicam, ki razdvajajo severne in južne demokrate, liberalne in dixerate, dominantna poteza demokratskega kongresa. Ni slučajno, da se je na republikanskem kongresu vodila glav-

Adlai Stevenson

na borba za zunanjepolitični program, medtem ko se demokrati bore okoli notranjih vprašanj. Med republikanci se namreč še niso izkristalizirale tako močne in absolutno napredne tendence, da bi že opozorile nase.

Dixicrati so na kongresu večkrat odkrili nastopili proti temu, da bi se v političnem programu stranke kakorkoli omenjale državljanske pravice. Guverner Južne Karoline Byrnes je celo zagrozil, da bo njegova delegacija izstopila iz stranke, če bo kongres usvojil program o državljanjskih pravicah in dal Crncem iste pravice kot belcem. Liberali s Severa se seveda zavedajo, kaj pomenijo glasovi južnih držav, zdaj, ko so republikanci mobilizirali Eisenhowerja. Zato žele na vsak način preprečiti, da bi se ponovila napaka iz leta 1948, ko je prišlo do razcepa v vrstah demokratične stranke in ko je Truman izgubil kar dva milijona glasov. Enotnost stranke je torej bolj kot kdajkoli potrebna, če hočejo

Struktura blagovnega prometa skozi Sueški prekop

List »Lloyd's & Shipping Gazette« je nedavno objavil zanimiv pregled strukture blagovnega prometa preko Sueškega prekopa. Po teh podatkih je v letu 1950 prešlo Sueški prekop okoli 11.600 ladij s skupno tonažo 81.700.000 t, a v letu 1951 pa 10.400 ladij s skupno tonažo 68.000.000 t. S primerjanjem teh števil, zlasti pa s primerjanjem števil prevoza prejšnjih povojnih let, vidimo, da se je tendenca stalnega porasta ustavila. Strokovnjaki so sicer v tem letu pričakovali znatnejši padeč, ker je precejšnji del prevoza zavzela nafta in naftni derivati. Spor okoli Perzije in otvoritev novega naftovoda od Saudove Arabije do Sidanona naj bi bila faktorja, ki bi količinsko

demokrati še enkrat zmagovito na volitve. Demokrati pa poudarjajo tudi, da bodo gotovo propadli, če bodo zgubili zaupanje v severnih državah, kjer so tudi najmočnejše sindikalne organizacije. Kaj pa, če bodo igrali na obe karti? Ali ni ta igra tudi nevarna?

Liberalno krilo trdi, da lahko računna stranka na zmago nad Eisenhowerjem le v primeru, če bo nastopila na volitvah z liberalnim in naprednim programom. Se pred nekaj dnevi so demokrati smatrali, da bo Eisenhower požel lahko zmago, če se bo le pojavil na volitvah — tako velik je bil njegov ugled. Toda ko je general slekel svojo uniformo in ko je s fanga, ki je dotlej previdno molčala o najbolj perečih notranjih vprašanih, spregovorila, so demokrati prišli k sebi. Prepričali so se, da njih nasprotnik le ni tako strašen, kakor je prvotno izgledalo. Ko pa se je v nekaterih izjavah popolnoma približal tradicionalnemu republikanskemu stališču, ki ne odpira nobene jasne perspektive Ameriki, posebno pa njeni socialni zakonodaji, pa so demokrati spoznali, da lahko preidejo v ofenzivo in da lahko prav v vprašanju socialne zakonodaje, državljanjskih pravic in državne intervencije (ki sicer v ZDA ni preveč popularna) tolčejo generala in pokažejo, da nima vedno prav. Ko je postal kalifornijski senator Nixon, ki je znan po svojih konservativnih nazorih, še njegov mlajši partner, pa je mit o nepremagljivem generalu popolnoma izgubil. Eisenhower zdaj — tako trdijo demokrati — ni več kandidat Amerike, marveč republikanske stranke, ki so v bistvu vedno na-

sprovali kakršnikoli ameriškim obveznostim izven zapadne polkrogle, čeprav so se po drugi strani zavzemali za takšne avanturistične akcije kot bi bili značni napadi na mandžurske industrijske centre — kakor, da bi Mandžurija ne bila sestavni del Kitajske. Eisenhower torej ne more več računati na tako imenovane neodvisne volivce, ki predstavljajo na vsakih volitvah največjo neznanko, brez katerih pa noben republikanski kandidat ne more računati na zmago. Na to rezervno, ki obsega nekaj milijonov volivcev, pa trdno računajo demokrati. Zato na sedanjem kongresu tudi niso hoteli preveč napanjati loka in v marsikaterem vprašanju so pokazali celo preveliko popustljivost. Zavedajo se, da je v borbi proti Eisenhowerju važna prav vsaka država.

Toda med republikanskim in demokratskim kongresom se vsiljuje tudi marsikakšna analogija. Kakor so republikanci spoznali, da na volitvah ne morejo računati z zmago, če bi nastopili s Taftom na čelu, tako, zgleda, prevladuje tudi med demokrati prepričanje, da je v sedanjem trenutku, ko se Truman že skoraj umika v rezervno, Stevenson, guverner Illinois, še najprimernejša osebnost. Ne samo zato, ker je med demokrati za Trumanom najpopularnejši, ampak predvsem zato, ker uživa znatno zaupanje tudi na Jugu, ki je zdaj bolj kot kdajkoli izredno važen.

Zato se je v zadnjih dneh kongresa razvila močna akcija, da se Stevenson »mobilizira«. Ta akcija raste baje od ure do ure, tako da je sedanj guverner Illinois edini resni kandidat, čeprav je na pripravnih volitvah zbral le manjše število glasov. M. O.

Bonnski parlament odobril protidejavski zakon

S posredovanjem nekaterih politikov je bil minul teden storjen nov poskus za poravnavo spora, ki se je razvel od nemškimi sindikati in vladno koalicijo v zvezi z nazadnjaškim zakonskim osnutkom o upravi podjetij. Kancler Adenauer se je vnovič sestel s predstavniki sindikatov, vendar je tudi ta razgovor ostal brezploden. Desničarske stranke vladne koalicije, ki se razgovora niti udeležiti niso hotele, so vztrajale pri tem, da se mora zakonski osnutek, takšen kakršen je, takoj predložiti parlamentu v obravnavo. Pred zahtevo je Adenauer tudi klonil.

Tako je prejšnjo soboto bonnski parlament izglasoval s 195 glasovi proti 140 zakon o upravi podjetij. Pro-

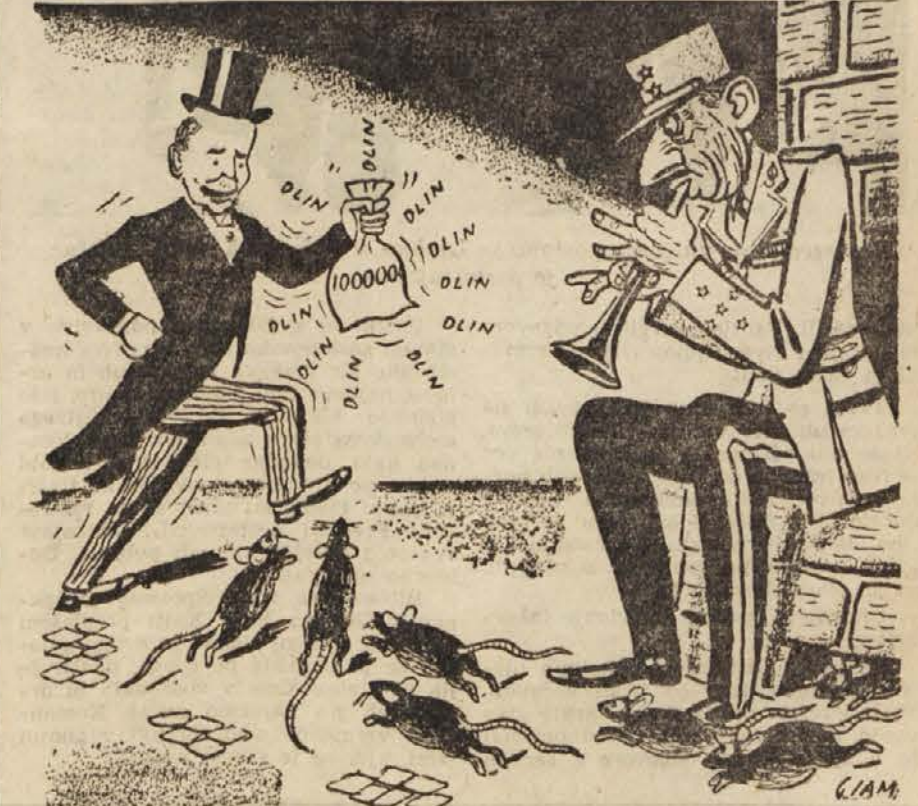
ti njemu so ostro nastopili predvsem socialni demokrati, ki so se v danem položaju morali poslužiti posebne taktike zavlačevanja. Zaradi zagriženega odpora desničarske Freie Demokratische Partei in njej enake Deutsche Partei, jim namreč ni uspelo doseči, da bi ne bil zakonski osnutek že v tej parlamentarni seji predložen parlamentu. Ker jim pa to ni šlo od rok in ker je bil za prejšnjo soboto predviden že konec tega zasedanja, so se okoristili z vsemi dopustnimi parlamentarnimi sredstvi, da bi spravili parlament v časovno stisko in tako preprečili končno obravnavo in odobritev zakonskega osnutka. Tako so dajali razne dopolnilne in spreminjavalne predloge, jih izčrpano utemeljevali, dalje so zahtevali, da se glasuje posamič o vsakem paragrafu, potem v obširnih govorih ponovno branili koristi delavstva itd. Vendar so tudi ti socialno demokratski poskusi ostali brez haska. Stranke vladne koalicije so stremele za tem, da nazadnjaški zakon čimprej spravijo pod streho, zato se niso hotele spuščati s socialnimi demokrati v nikakršno diskusijo, marveč so vse njihove predloge preglasovale.

Prizadela prevoz blaga. Vendar, kakor smo videli zgoraj, je bila razlika v tem letu sorazmerno majhna, kar gre na račun povečanega prevoza ostalega blaga. Prevoz ostalega blaga je v letu 1951 znašal okoli 31.900.000 ton in je za približno 26% višji kot v letu 1950 in za 5% višji kot v letu 1949.

Prevoz blaga preko Sueškega prekopa po tonaži samega blaga je znašal v letu 1950 nad 76.000.000 ton in to 59.000.000 v smeri jug-sever in 17 milijonov ton v smeri sever-jug. V letu 1951 pa so te številke in razmerje med obema smerema bile nekoliko manjše oziroma nekoliko spremenjene. Celoten prevoz blaga je znašal 72.000.000, in sicer v smeri jug-sever 60.000.000 ton v nasprotni smeri pa samo 12.000.000 ton. V letu 1949 na primer je celoten prevoz blaga preko prekopa znašal v obe smeri okoli 61.000.000 ton.

Z ozirom na narodnost ladij pa je bila v letu 1950 kakor tudi v letu 1951 na prvem mestu Anglija, nato Norveška in ZDA, tem pa so sledile države Južne in Zapadne Evrope, a na zadnjem mestu je bila Nemčija.

Degolistični poslanci in Pinayev žvenket

Risorgimento Socialista

Kljub vsem zunanjim videzom ni bila Pinayeva vlada dozdej nikoli prav čvrsta na krmilu. Za svoje uspehe v parlamentu — od same Pinayev investiture do zadnjega glasovanja o tako imenovani gibljivi lestvici — se mora zahvaliti predvsem delu degolističnih poslancev, ki so navkljub navodilom de Gaullea podpirali novo vlado. Zaradi te podpore je prišlo tudi do razdora med degolisti, do razdora, ki je zavaroval nadaljnji obstoj Pinayev vlade. Trideset poslancev se je od De Gaullea ločilo in ustanovilo svojo parlamentarno skupino, ki bo slej kot prej glasovala za ukrepe prvega izrazito desničarskega predsednika francoske vlade.

Prof. M. Podgornik

JOŽE ŠTOK-KOROTAN

Osvoboditev Gornje Savinjske doline

Potem je druga četa obkolila Druškovičovo hišo, kjer so tičali luftsuci. Ti so bili še bolj divji in so besno streljali skozi okna. Minerici so hoteli hišo minirati, a luftsuci so to takoj uganili in neprestano metali bombe skozi okna. Tedaj minerici privežejo mine na dolge kole in jih pod zaščito ognja pristonijo na steno. Sledi strašna eksplozija. V spodnjem delu stavbe zazija velika luknja. Se dve mini se razrešita — in pritličje enonadstropne stavbe je odprto.

Oporni luftsuci se zabarikadirajo v prvem nadstropju. Partizani jim kličejo, naj se vdajo. Zaman, na vsak poziv odgovore z bombami in rafali. Tedaj se pod ostrim ognjem požene pet Slandrovcov pod vodstvom komandanta Božiča skozi luknjo v steno. Ze leto bombe iz oken, toda Slandrovci so že v zaklonu. Ponovno pozovejo Nemce, naj se vdajo, ker bodo sicer zažgali hišo. Luftsuci pa spet odgovore z bombami. Trije partizani so ranjeni, drugi odločno vztrajajo.

Komandant pogleda uro. Čas beži, gnezdo luftsucov je treba uničiti. Tedaj pade povelje: zažgite!

Strelci nehajo streljati — škoda streliva! Ko bo hudičeno gorelo pod nogami, bodo že prišli iz luknji. Tudi oni niso poznali usmiljenja, saj so mnoge naše ljudi, celo žene in otroke, metali žive v ogenj.

Grabežljivi zublji objamejo stavbo. Gori, kot bi bilo vse polito z bencinom. Iz stavbe se čujejo strelji. Luftsuci se pobijajo sami, vdati se nečejo...

Postojanka luftsucov na severni strani Ljubna je uničena. Fantje so veseli in razigrano zavriškajo.

Partizani še bolj stisnejo obroč in previdno prodirajo proti sredini trga. Skoraj iz vsake hiše sikajo strelji, treba je zavzemati zgradbo za zgradbo. Nemci se branijo od vseh psov in z vsemi sredstvi. Najhuje se upirajo luftsuci, ki jih v spodnjem delu trga napada drugi bataljon. Od tam se čujejo močne eksplozije in divje streljanje. Trdovratno se branijo tudi orožniki, katerih posadko napadajo po ena četa iz vsakega bataljona. Vendar se jim četi zaradi ostrega ognja in težavnega položaja ne moreta približati.

V štabu brigade zaslišujejo ujetnika. Marsikaj nam razvozljajo, vendar za posadko gestapovcev in raztrgancev se zdej ne vemo. Komandant brigade Ris prekontrolira bojni položaj in se povesuje še s štabom cone, pade odločitev; naj poseže v borbo tudi šesti Stajerski bataljon VDV. Komandant Antonesco stopi k Mirku, načelniku štaba Slandrove brigade in pogleda na karto. Potem odredita, da bataljon začne napad s severne strani, med prvim in drugim bataljonom.

Antonesco mora ostati na komandnem mestu. Zato prevzame vodstvo bataljona, odnosno dveh čet. Tretja četa se vedno evakuira ranjence. V jutranjem svitu se s tovariši približam ruševinam razbitih postojank. Slandrova bataljona odpreta obroč, kjer komandirja Mali in Ljubo razporejata svoje tovariše. Vsi borci se niso polegali v zaklone, ko že rezko zareglja. Nemci so

streljanjem. Skupina jurišacev je odredjena, naj vdre v postojanko. Pod zaščito našega ognja se poženejo na okna in zmečemo v hišo bombe. Zagrizenci se vedno streljajo, drugi pa kriče in dvigajo roke. Brž planemo v notranjost hiše in jih polovimo kakor podgane. Trideset jih je, deset pa jih najdemo po raznih luknjah.

»Kje imate orožje?«

Skrili so ga v bunker, kjer čepi še pet vravov. Le-ti se nočejo vdati, streljajo na nas. Gotovo imajo kosmato vest!

Skupina bombašev se zakadi v bunker. Pet bomb zagrmí — in tako je uničena druga utrdba vermanov.

Borci brskajo po ruševinah in zbirajo zaplenjeno orožje. Samo mitraljeze in brzostrelke smo obdržali, ostalo pa poslali v zaledje.

Naši četi napadajo dalje. Pred njima je jako utrjen, pošasten bunker, med zelenjem na vrtu pa se prikaže še drugi. Med seboj sta povezana z rovom in strelskimi jarki. Od tam strašno poka. Nemški »šarec« in francoski mitraljez pojeta pesem smrti. Če hočemo dalje, jih moramo zdrobiti, sicer bi bili prikovani na doseženem položaju. To pa je težka naloga.

Nenadoma se sredi vrta, izpod kupa plevela, izluči še tretji banker...

Z Malijem se posvetujeva. Skupino bombašev pošljem, da se neopazno približe bunkerjem za hrbet. Fantje so že tam!

Z bombami zasujejo rov in tako zaprejo pot iz bunkerjev proti postojanki. Nemci se vrtijo v pasti. Iz vseh bunkerjev nabijajo kot norci. Mi jih grabimo v klešče. Plazeč se po trebuhu med vrtnimi gredicami ogrožamo ognjeno gnezdo. Slandrov minerec vrže eksploziv na bližnji bunker, ki se zruši kot igračka. Iz drugega gnezda se pet luftsucov požene po rovu proti trgu. Bombaši nad rovom jih zmeljejo na drobne koščke. Tudi tretji bunker je uničen. S čiščenjem bližnjih zgradb smo prodirali v osrčje trga...

Sredi dopoldneva smo izsledili gestapovsko sodrgo. Bila je v veliki zgradbi, ki me spominja na gimnazijo. Morda so se tja zaleteli, vendar so se krčevito branili z avtomatskim orožjem. V njihovo gnezdo je mitraljezec Drago poslal številne rafale. Nastalo je zatišje. Zatem pa so se med močnim mitraljiranjem pognali skozi okna trije gestapovci. Spretni mitraljezec jih je z enim rafalom položil na tla, zato jim ostali niso sledili. Tedaj smo se s krikom in pesmijo na ustah pognali v utrdbo. Strelji in rafali so nemo utihnil.

Stopnišče je bilo krvavo. Orožje razmetano križem kračem po tleh. Oprema, bombe in municija vse raztreseno — sovražnika pa nikjer! Začeli smo pregledovati prostore. Toda našli smo le sledi za sovražnikom in polno bogatega plena — Sašo je staknil novo parabelo, najdragocenejše orožje partizanskih komandantov. Naposled smo gestapovsko golazen le izsledili. Zavlekla se je bila v klet, kjer smo jo z bombami dobesedno raztrgali.

Neposredno po uničenju postojanke Ljubno. V ruševinah skriti luftsuc je postal ujetnik

nas opazili. Fantje energično odgovore in tolčejo v živo. Njihov cilj so vermani in raztrganci!

Tedaj so tudi moji borci prišli na svoj račun. Nič več jih ni bilo sram, da so bili odrejeni v rezervno, nič več se niso jezili in od daleč opazovali borbo, temveč tolkli sovražnika v živo. Začelo se je čiščenje hiš, zakaj le tako smo lahko prodirali. Sovražniki so iskali zavetja po rovih in bunkerjih, mi pa smo stiskali obroč.

Zjutraj je postalo napadanje težavnejše.

Skupaj s Slandrovci obkolimo utrjeno zgradbo, kjer so tičali vermani. Mitraljezci in puškarijski vsi hkrati užgo vanjo. Potem zakličemo vermanom, naj se vdajo, pa nam odgovore z rezkim

Zatem se z Džonijem odpraviva v glavno gestapovsko sobo v prvem nadstropju. Ko brskava po omarah in arhivu, najdeva tudi neko čudno uro, zelo podobno budilki! Zaradi sumljivega mehanizma takoj zapustiva sobo. Vendar naju nenadna eksplozija v sobi puhne po stopnicah navzdol in treščí v steno. Peklenski stroj se je razrešil! Prekleti gestapovci! Godrnjaje sva se z obtočeni udi pobrala. Dobro so nam zagodili!

Bližamo se trgu. Spotoma pretaknemo sleherno hišo. Kajti preplašeni vermani, ranjeni Nemci in druga golazen se je skrivala po sobah, podstrešjih in kletih. Celu v vodnjakih in drvarnicah jih najdemo nekaj. Komandirja vermanov smo staknili v gnojni jami, kjer se je skoraj zadušil.

(NADALJEVANJE)

Cim bolj se bližamo sredini trga, tem silnejši je sovražni odpor. Vsaka hiša je trdnjava, iz vseh oken, vrat in lin sikajo svinčenke.

Naposled naletimo na belo gardo. Strahovito se upira. S treh strani obdelujemo utrdbo in se pripravljamo na naskok.

Tedaj se pojavi med nami komandant Antonesco in nam pove, da se borba tudi v Lučah in Gornjem gradu dobro razvija, da so Tomšičevci uničili posadko v Smartnem in da vsa ostala Stirinajsta energično ruši komunikacije ter napada sovražnika. To nam vlije novega poguma. Teško pa nam je pri srcu, ko zvedo, da je padla Pohorska Milka... Zadelo jo je izdajalska krogla iz neke privatne hiše, nedaleč od nje pa je izkrmel pomočnik mitraljezca. Ko bi jima mogli vrniti življenje! Tega ne moremo, maščevali pa ju bomo stokrat.

Nastalo je zatišje, ki je napovedovalo spet nekaj novega.

Krvniki po partizanskem udaru

Sonce je močno pripekalo. Slandrovci so bili že utrujeni, vendar so kleno vztrajali. Zandersko gnezdo je treba uničiti! Toda gnezdo je močno utrjeno, žandarji pa se besno upirajo. Četi ne moreta blizu.

Drzni komandant Božič se splazi z mitraljezom na podstrešje enonadstropne hiše, v bližino orožniške postaje. Od tam se je videlo na griček, kjer so imeli žandarji svoja strojna gnezda. Tam so bili tudi strelski jarki, v njih pa sedem orožnikov v šestimi mitraljezi.

Božičev mitraljez je zaregljal, in žandarji v jarku so padli, še preden so se mogli obrniti. Nikoli pač niso mislili, da bi jih lahko partizani napadli z nasprotni strani. Zaupali so vermanom in luftsucem, ki jih že ni bilo več...

Pot do žandarmerijske postojanke je bila prosta. Slandrovci so se z majorjem Džonom pognali na juriš v postojanko, zakaj posadka se ni mogla več uspešno braniti. Kmalu so jo objeli ognjeni zublji...

Vendar je bilo treba uničiti še gnezdo v sosednji stavbi, kamor so se bili zatekli žandarji iz rogov in goreče postojanke. Ko so se borci na to pripravljali, so žandarji sekali na vse strani. Sovražna krogla je zadela tovariša Alojza Hostnika-Jova. Smrtno ranjen se je zrušil v neposredni bližini tovarišev, ki so vodili operacije. To nas je hudo zgrabilo pri srehi in nas še bolj podžgalo k napadu.

Minerici se pod zaščito partizanskega ognja plazijo k poslednji orožniški postojanki. Spretno postavijo eksploziv in se sklonijo v jarek. Močan sunek zdrobi uporno gnezdo in razkosa nemško golazen. Noben ne ostane živ, kajti iz ruševin švigne ogenj in uniči vse, tudi orožje in opremo. Slandrovci-junaki nastopajo dalje.

Borci VDV bataljona se tolčejo z belčki in menda tudi s takoimenovano Revsovo bando. Z boka nas obdeluje nekaj žandarjev. Čuri se z vodom požene v zgradbo in očisti pritličje. V prvo nadstropje hitim za njimi. Na hodniku nas sprejme pet žandarjev. Strelji proti nam, rafali proti njim, in že obtičita dva v kotu. Trije se poženo skozi okno, toda rafali naših brzostrelk jih preresejajo, da kot ustreljeni gamsi telebnejo na dvorišče. Zdej je ta hiša naša utrdba. Od tu začnemo neposredno tolči na zgradbo belogardistov.

Vodnik Džoni se jezi nad luftsuci. Vendar vsi občudujemo te vojake, ki se uporno bore in ne poznajo poraza, niti ne razumejo, kaj je vdaja. Zato jim drugi bataljon ne more do živga.

Izenada tovariš Džoni zagleda gručo revsovcov, ki se pripravljajo na beg. Zgrabi mitraljez in hoče streljati. Mali ga opozarja, naj bo previden, pa je že prepozno... Vodnik Džoni dobi strel v glavo ter dva trebuh. Bolni-

čarji ga odnese na previjališče. Drugi dan je podlegel težkim ranam.

Ob prehodu ulice je zadet od luftsucov obležal najboljši mitraljezec v bataljonu, tovariš Drago. Hrabrih borcev, ki sta bila zglede vsem v bataljonu, ne bomo nikdar pozabili.

Pod pritiskom prvega bataljona in druge čete VDV so sredi dneva belčki obupali. Svojo postojanko so hoteli zapustiti in se prebiti k luftsucem. Toda mi smo jih potisnili nazaj in pozvali k predaji. Čeprav so bili Slovenci, nas niso hoteli razumeti. In ker tudi na drugi poziv niso odgovorili, smo podtaknili ogenj, in bela garda je zgorela.

Na bojišču je nastalo mučno zatišje. Ali se sovražnik namerava predati? Ne! On računa na nemško pomoč in našo slabost. Trmasti luftsuci se ne znajo predati. Več jim je za čast ko za življenje. Naši fantje izkoristijo zatišje. Nabavijo si municijo ter bombe, kajti komandant Ris daje povelje:

»Očistite vse zgradbe okrog postojanke luftsucem, njo pa blokirajte! Po-

streljali vztrajno in precizno iz vseh oken in luknji, tako da so imeli partizani tu precej žrtev. Dve sosednji hiši sta goreli, vendar se gostilni ni dalo priti do živga. Tudi minerici sprva niso uspeli zrušiti zgradbe, niti jo na drug način uničiti.

Ker se pisana banda na pozive ni hotela vdati, je minerec Jože zažgal gostilno z zažgalno bombo, ki jo je vrغل na poslopje. In tako so vragi žalostno končali v plamenih. Le nekaj je bilo raztrgancev, ki so se že preje umaknili iz postojanke in smo jih zajeli v sosednji hiši. Zgrabili smo jih in jih kot ujetnike odpravili na določeno mesto.

Preostala nam je samo še postojanka s posadko luftsucem. Vendar pa rafali iz mitraljevov in udarci bomb niso zadostovali za uničenje uporne golazni. Zavarovana za debelimi zidovi v kleti, se je počutila močno in nepremagljivo. Zato je bilo treba seči po eksplozivu. Ta naloga je bila poverjena izkušnemu in drznemu minercu Jožetu. Toda dostop k postojanki je bil težaven, kajti iz vseh lin je regljalo kakor, da bi sejal razčlenjeno seme na viharo polje. Zato so si minerici izmislili poseben način miniranja.

Na dolge hmeljevke so privezali po več kilogramov plastika in ga pristonili na debelo zidovje. Zatem so se hitro sklonili poleg ceste v jarek in prižgali vrvice.

Strašna eksplozija je zamajala postojanko in jo sesula v kup ruševin, iz katerih se je vrtinčil apnen prah. Iz ruševin se je čul krik in vik, stokanje ranjencev, preklinjanje in klicanje na pomoč: Mein lieber Hitler!... je rjovel eden izmed prisrčnihih švabov. Drugi pa je grgraje tulil: »Hilfe, Hilfe...« kajti na vratu so mu slo-nela težka kletna vrata.

Poženejo se med ruševine. Zvenk skoči k Svabu, ki je vpil: »Hilfe« — tedaj pa se mu zlomi deska pod nogami, da pade naravnost v ledenico — med luftsuce. Pa se takoj znajde in zakriči: »Hände hoch!«

Komaj to izgovori, se vrže nanj kosmata mrcina — policijski pes in stegne svoje ostre zobe k njegovemu vratu. Zvenk pritisne na petelna brzostrelke, in že se pes valja v mlaki krvi pred njim.

»Heraus«, zavpije nato nad Svabi.

»Wo?« sprašujejo nekateri, drugi pa spet odgovore z ognjem.

Vendar se vsi sovražniki še zdaj niso hoteli vdati. Se iz ruševin so se upirali in divje streljali na nas. Celu napoli mrtvi in zasuti med ruševinami so streljali kot nori. To so bili zagrizenci, ki verjetno nikdar niso slišali o predaji.

Zvenk je bil v kritični nevarnosti. Ta čas pa smo bili že mi v ledenici in osvobodili Zvenka — toda ne zlahka. Vsakega Svaba je bilo treba posebej naskočiti, razorožiti in privleči na dan. Sele tedaj so na našo zahtevo zakrknjeni luftsuci dvigali krvave roke in lezli drug za drugim iz ruševin, zaprašeni kot mlinarji.

Posamezni škorpjoni, skriti med ruševinami še vedno streljajo, nočejo se vdati. Se en naskok in bojna nevihta v Ljubno izgine, krvavega neurja in streljanja je konec. Iz ruševin se kotalijo poslednji ujetniki, ter z dvignjenimi rokami drug za drugim capljajo pred cerkev, kjer igra partizanska godba.

Ujetniki so se pazljivo ozirali naokrog. Nekateri so bili od močnih eksplozij popolnoma zmešani in vrtoglavji, da so se opotekali ko pijanci. Bilo jih je trideset. Odpeljejo jih na trg pred cerkev, kjer jih z gnumom in prezirno sprejme množica Savinjanov. Zgrajajo se nad njimi in nam kažejo tiste med njimi, ki so najkrutejše ravnali s prebivalci Gornje Savinjske doline. Premaganci z dvignjenimi rokami so zaradi izvršenih zločinov zasramovani, partizani pa se med seboj in z Ljubenci objemajo in poljubujejo. Veseli so zmage, ki je tudi od nas terjala marsikoga. Take krvave bitke so pač požrešne.

Okoli ujetih luftsucov in gestapovca, ki je prejšnji dan prišel na obisk v Ljubno, se gnete vse polno partizanov in civilov. Fotoreporterji lovijo na film zanimive prizore. To priliko je hotel izkoristiti komandir luftsucov, ki se je spretno obrnil ter jo sklonjen med množico popihal proti severu. Vanj je prvi pomeril komandir Mali, ki mu je iz razdalje 100 metrov natresel 16 krogel, od 17 izstreljenih! To je bil edinstven primer ostrostrelca in brzostrelke.

Na trgu igra naša godba partizanske melodije. Ko luftsuci korakajo mimo godbe, udarijo Hitlerjev korak. Ostali so mu zvesti do zadnjega. Bili so sami Berlinčani, a Berlina niso videli nikdar več!

V osvobojenem Ljubnem, čeprav polnem ruševin, je bilo vse razigrano, veselo in zadovoljno. Partizani so še vedno pobirali orožje iz ruševin, si najboljše delili med seboj, se preoblačili in oboroževali. Zmage so bili veseli. V prijetnem vzdušju so kramljali in prepevali, kajti kljub težki, krvavi de-vetnajsturni borbi niso bili utrujeni, na obrazu slehernega pa se je smehljala sreča...

V čast »Dneva vstaje« slovenskega naroda, ki smo ga praznovali v tem tednu, želimo vsem delovnim kolektivom veliko uspeha in napredka v izgradnji socializma

GRAND HOTEL TOPPLICE BLED

Kolektiv podjetja pa bo skrbel, da se bodo vsi gostje — potrebni oddiha — počutili v našem podjetju kar najudobneje